

Nr 287.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ersättning till vissa näringsidkare i anledning av genomförandet av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, m. m.; given Stockholms slott den 12 mars 1920.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen dels att till nedan angivna personer, vilka innehaft rättigheter till utskänkning av vin- och maltdrycker eller enbart maltdrycker, förvärvade före utgången av år 1874, må såsom ersättning för sagda rättigheters upphörande av statsverkets fond av rusdrycksmedel kvartalsvis i efterskott under dessa personers återstående livstid utbetalas ett belopp, för envar motsvarande en fjärdedel av det för honom nedan upptagna beloppet, dock att för det kvartal, under vilket vederbörande avlider, ersättning skall utgå allenast för den del av kvartalet, under vilken han varit i livet, samt utbetalas till hans stärbhusdelägare; skolande såsom villkor för utbekommande av ersättning gälla, att vederbörande före första utbetalningen skriftligen förbinder sig att för framtiden icke utöva rörelse av här ifrågavarande eller liknande art:

	Kronor.
Gustaf Leonard Björkman, Enköping	800
Altea Serafia Wennberg, f. Wennberg, Jönköping	1,500
Ida Augusta von Porat, Jönköping	50
Gustava Sofia Rask, Jönköping	600
Anna Magdalena Josefina Nilsson, f. Ringström, Visby	600
Gustava Maria Kristina Andersson Selander, f. Blomgren, Visby	600
Bengta Karlsson, f. Pålsson, Sölvesborg	1,000
<i>Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 243 häft. (Nr 287.)</i>	1

	Kronor.
Jöns Ingemarsson Kjellman, Östra Vemmerlöv	1,200
Jeppa Mårtensson, Lund, Malmö.....	200
Kerstin Nilsson, f. Kristoffersson, Lund	600
Bengta Ljungqvist, f. Nilsson, Lund	300
Jöns Nilsson, Lund.....	350
Marna Jönsson, f. Andersson, Bjärsjölagård	200
Per Larsson, Snöftarp	800
Per Johansson, Bjärröd	1,200
Lars Peter Rassmussen, Halmstad	500
Severina Albertina Gillberg, f. Andersson, Halmstad.....	400
Eleonora Konstantia Hallgren, f. Gädda, Göteborg.....	1,200
Elna Andersson, f. Jacobsdotter, Göteborg.....	2,400
Maria Kristina Larsson, f. Larsdotter, Göteborg	900
Olof Anton Strömberg, Göteborg	1,320
Anna Kristina Petersson, f. Olsdotter, Göteborg	720
Elise Edla Fredrika Moe, f. Bergelin, Göteborg.....	1,000
Teodor Laurentius Johnsson, Göteborg	1,500
Albertina Dreijer, född Bengtsson, Göteborg.....	1,200
Anna Matilda Burman, f. Svensson, Göteborg	720
Charlotta Elisabet Frid, f. Petersson, Göteborg.....	1,200
Otto Berlin, Göteborg	1,200
Sofia Olsson, f. Eliasdotter, Göteborg	720
David Leontina Martina Probst, f. Pihlerantz, Göteborg	1,800
Karolina Vastenius Ekstrand, f. Möller, Göteborg.....	1,200
Anna Petronella Johansson, f. Pettersson, Göteborg	1,500
Olivia Konstantia Tausson, f. Tausson, Göteborg.....	2,500
Anders Andersson Holmdal, Göteborg	1,400
Anna Malena Jonsson, Göteborg	900
Mathilda Josefina Svensson, Göteborg	2,400
Johan Johansson, Lysekil.....	1,900
Johanna Sofia Andersson, f. Westergren, Gävle.....	800
Johanna Sofia Andersdotter, (Andersson), Gävle.....	1,500
Marta Mathilda Billmark, Östersund	600
Karin Ivarsson, (Oviken) Östersund	400;

dels att till Albertina Christina Bodin, f. Söderlund, Söderhamn, vilken jämväl innehaft rättighet av förenämnda art, må i ersättning för dess upphörande av sagda fond kvartalsvis i efterskott och i övrigt enligt nyss anförda grunder och villkor utbetalas en fjärdedel av 2,000

kronor, dock att den på sådant sätt utbetalade summan icke må uppgå till mer än sammanlagt 4,000 kronor;

dels att till aktiebolaget vin- & spritcentralen må av meromnämnda fond återbetalas vad sagda bolag kan visa sig hava intill den tid, då ovannämnda ersättningar ur fonden första gången utbetalas, förskottsvis utgivit i provisorisk ersättning i enlighet med bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev till vissa länsstyrelser den 14 februari 1919 till ovan omnämnda ersättningstagare ävensom till numera avlidne Carl Gustaf Carlsson, Göteborg, med iakttagande dock att, därest till viss rättighetsinnehavare i provisorisk ersättning utgivits belopp överstigande vad av riksdagen beslutats må till honom utgå, dylikt överskottsbelopp icke skall till bolaget återgäldas;

dels ock att, i den mån riksdagens beslut i förevarande ämne antingen innefattar ersättning till högre belopp än vederbörande rättighetsinnehavare förut mottagit såsom provisorisk ersättning eller ock ersättning åt annan än den, som erhållit dylik provisorisk ersättning, sådan höjning av eller ny ersättning må räknas från och med den 1 januari 1919 eller den senare dag, då rörelsen upphört, samt utbetalas samtidigt med utgivande första gången av kvartalsvis utgående ersättning.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 mars 1920.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern **BRANTING**,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre **PALMSTIERNA**,
Statsråden: **UNDÉN**,
THORSSON,
OLSSON.
SANDLER,
NOTHIN,
NILSON,
ERIKSSON,
SVENSSON,
HANSSON.

Inledning.

Departementschefen, statsrådet Thorsson anförde härefter:
Då 1917 års riksdag för sin del beslöt antagandet av den förordning angående försäljning av rusdrycker, vilken av Kungl. Maj:t utfärdades den 14 juni 1917 (nr 340), framhöll riksdagen i sin skrivelse (nr 212), i ämnet, att genomförandet av den ifrågavarande lagstiftningen uppenbarligen komme att föranleda ersättningsanspråk från olika yrkesgrupper. Riksdagen erinrade dessutom därom, att Kungl. Maj:t och riksdagen förutsett sådana framtida anspråk och i främsta rummet för att möta dem bildat statsverkets fond av rusdrycksmedel. Riksdagen uttalade sin förvissning, att Kungl. Maj:t komme att låta verkställa utredning av frågan, i vad mån ersättning borde utgå, ävensom förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

På grund av bemyndigande den 29 juni 1917 tillkallade chefen för finansdepartementet den 31 december samma år landshövdingen i Västmanlands län Walter Murray jämte verkställande direktören i aktiebolaget Stockholmssystemet, medicine licentiaten Ivan Bratt, ledamöterna av riksdagens första kammare, redaktören Carl Gustaf Ekman, häradshövdingen Karl Gustaf Theodor Borell (i stället för bankdirektören Lars Axel Hedenlund, som anhållit om entledigande från sakkunniguppdraget) och förlikningsmannen Karl Gustaf Karlsson i Göteborg samt ledamöterna av riksdagens andra kammare ombudsmannen Gustav Nilsson i Kristianstad och redaktören Ivar Teodor Vennerström såsom sakkunniga för att verkställa den utredning, varom 1917 års riksdag sålunda anhållit.

Vid anmälan i statsrådet sistsagda dag av detta ärende anförde dåvarande chefen för finansdepartementet, efter att hava redogjort för innehållet i riksdagens ovanberörda skrivelse, i huvudsak, följande:

»Jag har nu velat fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vikten därav, att frågan om organisationen av partihandeln med viner och spritdrycker bliver föremål för närmare övervägande. Enligt den nyantagna förordningen äga icke blott detaljhandelsbolagen rätt att importera, lagra och förskära eller på annat sätt behandla dylika drycker, jämväl enskilda kunna av kontrollstyrelsen tillerkännas sådan s. k. partihandelsrätt, och enligt lagens 98:de § äga de handlande, som vid den nya lagens ikraftträdande äga att till allmänheten försälja antingen brännvin och vin eller ock vin utan samband med annan handel, efter anmälan hos kontrollstyrelsen, rätt att under en tid av 3 år utan särskilt tillstånd idka partihandel.

Såsom förhållandena under senare tid utvecklats sig, kommer emellertid tillämpningen av författningen i denna del uppenbarligen att medföra vissa svårigheter. Det torde även vara obestridligt, att såväl ur nykterhetssynpunkt som med hänsyn till det allmännas ekonomiska intresse undvikande av privata mellanhänder vore önskvärt. En intressekonflikt mellan det allmännas intresse och det enskilda förvärvsintresset torde här svårligen kunna undvikas. På grund härav har jag under övervägande ett förslag om en sådan organisering av partihandeln, att jämväl denna komme att handhavas av organ, som i sitt förhållande till det allmänna mer eller mindre bleve jämställt med detaljhandelsbolagen.

I denna fråga hava under den 18 augusti och den 5 december år 1917 till chefen för finansdepartementet inkommit skrivelser från aktiebolaget Stockholmssystemets styrelse, av vilka följande i huvuddrag inhämtas:

att fyra aktiebolag på Stockholmssystemets initiativ nybildats, nämligen Vin- & Spritcentralen, J. D. Grönstedt & Co., J. Cederlunds Efterträdare och Carlshamns punschfabriksaktiebolag;

att samtliga dessa bolag äro så bildade, att ägarna av stamaktierna dels äga majoritet å bolagsstämman dels ock äro berättigade till all uppstånden vinst, sedan ägarna av preferensaktierna erhållit en högsta utdelning infill 7 procent å insatt kapital;

att Vin- & Spritcentralen innehar samtliga stamaktier i de tre övriga bolagen samt att aktiebolaget Stockholmssystemet innehar stamaktierna i Vin- & Spritcentralen. Det inbetalda aktiekapitalet i samtliga bolagen uppgår till 13,725,000 kronor;

att de nämnda bolagen med sig införlivat dels reningsverk, vilka hittills verkställt mer än 90 % av inom landet förekommande rening av brännvin, dels ock ett avsevärt antal av de vin- och spirituosa-handelsfirmor, vilka under år 1916 och 1917 försålt viner och spirituosa. Tillsammans med de vinhandelsfirmor, vilka av Stockholmssystemet direkt övertagits, representera sålunda inlösta vinhandelsfirmor mer än 60 % av hittillsvarande omsättning inom branschen; och

att Stockholmssystemets styrelse, under framhållande av de betydande fördelar, som på olika sätt ur det allmännas synpunkt vore att vinna, erbjuder statsverket att inköpa stamaktierna i Vin- & Spritcentralen till pari eller ock, om tillstånd därtill lämnades, inleverera aktierna i form av vinstmedel. Härigenom skulle statsverket få hela ledningen av bolagen i sin hand och vara berättigat till dessas avkastning.

Vid det förhållandet, att sålunda ett stort bolag, representerande en betydande del av reningsverksamheten och övrig partihandel med viner och spirituosa inom landet, redan är bildat och att ledningen och avkastningen av detsamma blivit erbjudna statsmakterna, synas skäl föreligga, att åt de sakkunniga, som fått i uppdrag att undersöka, huruvida och i vilken utsträckning ersättning bör tillerkännas enskilda med anledning av den nya lagstiftningen rörande försäljning av rusdrycker, bör lämnas jämväl uppdrag att undersöka, huruvida möjlighet förefinnes för frivillig överenskommelse mellan Vin- & Spritcentralen och övriga återstående handlande och firmor, vilka åsyftas i 98:de § av Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående försäljning av rusdrycker, om förvärvande av nämnda firmors lager m. m. och övertagande av deras personal, allt för det nämnda bolagets räkning. En dylik överenskommelse skulle nämligen tvivelsutan utöva inflytande på de sakkunnigas uppgift i övrigt och jämväl föranleda övervägande, huruvida viss ändring i den nya lagstiftningen härav borde bliva en följd.

Skulle emellertid dylik överenskommelse ej kunna åvägbringas, torde senare böra tagas under övervägande, huruvida åtgärder av lagstiftningsnatur äro erforderliga för att på detta område av rusdryckshandeln tillgodose det allmännas intresse.

Jag har ej ansett att bland de sakkunniga böra inneslutas representanter för dem, som kunna tänkas framställa ersättningsanspråk, men jag har här velat uttala, att de sakkunniga böra låta sig angeläget vara, att sätta dem, som på detta område anse sig hava intressen att bevaka, i tillfälle att inför sig framlägga sina synpunkter.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:ts ville uppdraga åt de sakkunniga att jämväl undersöka, huruvida möjlighet förefinnes för uppnående av frivillig överenskommelse mellan aktiebolaget Vin- & Spritcentralen samt sådana handlande och firmor, vilka åsyftas i 98 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker, om förvärvande av nämnda firmors lager m. m. och övertagande av deras personal, allt för nämnda bolags räkning.»

De sålunda utsedda sakkunniga avgåvo den 31 augusti 1918 sitt den 14 maj samma år dagtecknade betänkande, här nedan kallat huvud-

betänkandet. Häröver hava på grund av remiss kommerskollegium och socialstyrelsen den 3 december 1918 avgivit gemensamt utlåtande, som ersättningssakkunniga uti den 31 januari 1919 avgivna påminnelser bemött. Vidare hava sakkunniga avgivit dels två den 28 januari och 21 oktober 1919 dagtecknade utlåtanden rörande gottgörelse åt vissa innehavare av rättigheter till utskänkning av vin och maldrycker, som förvärvats före år 1874, dels ock åtskilliga utlåtanden i de spörsmål, som beröra de till de sakkunniga hänskjutna särskilda ersättningsfrågorna.

Enligt vad huvudbetänkandet upplyser meddelade genom tillkännagivande i de allmänna tidningarna under januari månad 1918 de sakkunnigas ordförande, att de, som ansåge sig äga befogade anspråk på ersättning i anledning av genomförandet av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, ägde att snarast möjligt till de sakkunniga inkomma med framställning i berörda hänseende.

I anledning härav inkommo dylika framställningar från ett flertal organisationer och korporationer, representerande olika grupper ersättningssökande, samt från ett betydande antal enskilda företag och personer. Under fortgången av de sakkunnigas arbete hade tillfälle beretts för de grupper eller organisationer inom rusdryckshanteringen, vilka därom anhållit, att vid sammanträde med de sakkunniga muntligen få framhålla och utveckla sina anspråk. Över ifrågavarande förhandlingar fördes stenografiska protokoll.

De kategorier, företag och enskilda, vilka kunna anses vara berörda av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordnings genomförande, sammanfattade de ersättningssakkunniga i följande huvudgrupper, nämligen:

- 1) innehavare av burskapsrättigheter till brännvinsutskänkning,
- 2) innehavare av gästgiverier med rätt till brännvinsutskänkning,
- 3) innehavare av gästgiverier med rätt till ölutskänkning,
- 4) innehavare av inackorderingsställen med rätt till ölutskänkning,
- 5) innehavare av rättigheter att till avhämtning försälja vin och öl i förening med annan handel,
- 6) innehavare av brännvins-, vin- eller ölutskänkingsrättigheter,
- 7) innehavare av rättigheter till utskänkning av vin och maldrycker, förvärvade före utgången av år 1874,
- 8) brännvinstillverkare,
- 9) vintillverkare,
- 10) öltillverkare samt tjänstemän och arbetare inom öllhanteringen,
- 11) innehavare av ölnederlag,

- 12) innehavare av rättigheter att försälja brännvin eller vin till avhämtning utan samband med annan handel samt handelsresande, tjänstemän och arbetare inom vin- och spirituosa-handeln,
- 13) reningsverk,
- 14) agenter inom vin- och spirituosahanteringen,
- 15) övriga ersättningssökande.

De sakkunniga hava till behandling upptagit en var av ovan nämnda grupper med hänsyn till rusdrycksförsäljningsförordningens inverkan på deras ekonomiska förhållanden. Innan jag övergår till att utförligare återgiva, vad de sakkunniga härutinnan anfört, ävensom till att angiva min egen ståndpunkt till de olika kategoriernas ersättningsanspråk, tillåter jag mig att, i korthet framhålla, att de sakkunniga funnit sig böra föreslå ersättning till innehavare av rättigheter till utskänkning av vin och maldrycker, förvärvade före utgången av år 1874. Innehavare av gästgiverier med rätt till brännvinsutskänkning hava redan erhållit ersättning. Beträffande åtskilliga grupper ersättningssökande hava de sakkunniga funnit sig icke vara i tillfälle att vid tidpunkten för huvudbetänkandets avgivande taga ställning till den ifrågakommande gruppens ersättningsfråga; detta gäller innehavare av gästgiverier med rätt till ölutskänkning, innehavare av brännvins-, vin- eller ölutskänkningsrättigheter, öltillverkare samt tjänstemän och arbetare inom ölhanteringen ävensom innehavare av ölnederlag, vintillverkare samt innehavare av rättighet att till avhämtning försälja öl i förening med annan handel. Någon ersättning hava de sakkunniga ansett icke böra ifrågakomma för bränvinstillverkare, reningsverk samt innehavare av rättigheter att till avhämtning försälja vin i förening med annan handel. Vad slutligen beträffar innehavare av rättigheter att försälja brännvin eller vin till avhämtning utan samband med annan handel samt handelsresande, tjänstemän och arbetare inom vin- och spirituosa-handeln ävensom agenter inom vin- och spirituosahanteringen hava de sakkunniga förordat ett inlösnings-, respektive ersättningsförfarande under medverkan från aktiebolaget vin- & spritcentralen, vilket bolag förklarar sig villigt härtill.

I. Allmänna uttalanden om de sakkunnigas förslag.

De sakkunnigas förslag har, särskilt beträffande frågan om ersättning till innehavare av rättigheter att till avhämtning försälja vin i förening med annan handel samt till innehavare av rättigheter att försälja brännvin eller vin till avhämtning utan samband med annan handel ävensom till handelsresande, tjänstemän, arbetare och agenter inom vin- och spirituoshandlingen, varit föremål för kritik icke allenast uti det av kommerskollegium och socialstyrelsen den 3 december 1918 avgivna utlåtandet (här nedan kallat ämbetsverkens utlåtande) utan även i yttranden, som dels avgivits till sagda ämbetsverk av handelskammare, och intresserade korporationer, dels ingivits till Kungl. Maj:t.

Sälunda uttalade *Stockholms handelskammare* som sin bestämda mening, att staten i detta fall, likaväl som då det gällde indragning till staten av den fria tobaksnäringen, borde äga skyldighet att giva ersättning åt näringsidkare, vilken berövades antingen hela sin utkomstmöjlighet inom det ifrågavarande området eller väsentliga delar av densamma. Den åskådningen, att staten kunde utan ersättning frångå enskilda deras näringsutövning, strede mot det nutida rättsmedvetandet. För ersättningskravets tillgodoseende talade icke blott billighet utan även den samhällsfara det innebure, att den enskildes känsla av statens rättsskydd undergrävdes. Handelskammaren inlade därför sin allvarligaste gensaga mot den åskådning, som genomginge de sakkunnigas betänkande.

Handelskammare.

Skånes handelskammare uttalade beträffande betänkandet i allmänhet, att de, som hindrades eller drabbades av inskränkning i sin förut fria näringsverksamhet, borde erhålla full och rättvis ersättning, något som långt ifrån syntes framgå av det framlagda betänkandet. Tvärtom skönjdes i detta en allmän tendens att uppskjuta flertalet ersättningsfrågor, vilka ej från början avvisades, till en oviss framtid. Som skäl härför hade angivits svårigheterna att, innan de nya bestämmelserna fått verka, angiva om och i vad mån ersättning borde utgå. Det hade enligt handelskammarens mening icke varit uteslutet, att dessa svårigheter kunnat övervinnas, om bland de sakkunniga inrymts målsmän för de näringsgrenar, som här vore i fråga. Beträffande de av aktiebolaget vin- & spritcentralen gjorda utfästelserna uttalade handelskammaren, att det icke kunde anses tillfredsställande att åt enskilt initiativ överlämna dessa ersättningsfrågor. Då behovet av ersättning uppkommit genom ett statens ingripande i lagstiftningsväg, torde det jämväl tillkomma staten att i samma ordning reglera denna ersättning. Handelskammaren uttalade slutligen på det livligaste den förhoppningen, att vid slutliga avgörandet av ifrågavarande ersättningsfrågor full gottgörelse tillerkändes alla dem, som i sin näring

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 243 häft. (Nr 287.) 2

eller tjänsteställning ledo avbräck, samt att dessa frågor icke delvis uppskötos, utan i sin helhet bringades till avgörande.

Handelskammaren i Gäble gjorde gällande, att riksdagens uttalande i ersättningsfrågan och det därmed förenade utredningsyrkandet tillsammans innebure ett väsentligt villkor för samanjämningsbeslutet samt därför innefattade förpliktelse icke blott till en verklig utredning utan även till att ersättning inom skäligen gränser lämnades enskilda näringsidkare för av lagen orsakade förluster. Liknande synpunkter gjordes även gällande av handelskammaren i Karlstad.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare ansåg den föreliggande utredningen icke vara tillfyllest för ersättningsfrågans avgörande utan påyrkade ny utredning.

I sitt förut åberopade gemensamma utlåtande anförde ämbetsverken följande:

Ämbetsverken.

»Innan ämbetsverken ingå på en detaljgranskning av de sakkunnigas betänkande, nödgas ämbetsverken beträffande utlåtandet i dess helhet uttala, att det samma icke kan anses fylla skäligen fordringar på allsidighet och grundlighet. Denna brist synes ämbetsverken otvivelaktigt bero av det förhållandet, att för de näringar, som av saken beröras, icke funnits representanter bland de sakkunniga. Det väl ensidiga åskådningssätt hos de sakkunniga, som alltså kommit till uttryck i deras utlåtande, lär näppeligen stå i överensstämmelse med riksdagens framställning om utredning i ämnet. Ämbetsverken vilja särskilt betona, att den anmärkta bristen i de sakkunnigas sammansättning icke kan anses hävd genom anordnandet av enstaka sammanträffanden med representanter för näringarna, såsom skett under de sakkunnigas arbete.

Om nu också en sådan representation bland de sakkunniga icke kunnat medgivas för alla de av frågan berörda intressena, torde likvisst åt de sakkunnigas utredning av föreliggande ersättningsspörsmål hava kunnat givas större räckvidd och grundlighet, därest genom de sakkunnigas försorg det förebragta statistiska materialet dels kompletterats i erforderlig omfattning, dels bearbetats till en överskådlig och för frågans allsidiga belysande lämpad form. I detta avseende vilja ämbetsverken hänvisa till bland annat den omständigheten, att vinhandelns betydelse för speceri- och diversehandlarna icke blivit klarlagd. Till denna fråga torde ämbetsverken nedan få tillfälle återkomma.

Ämbetsverken hava av de sakkunnigas förhandlingar med näringsrepresentanterna icke kunnat undgå ett visst intryck, att under dessa förhandlingar de framförda kraven icke mötts av tillräcklig förståelse från de sakkunnigas sida. Därför utan torde icke kunna erhållas ett resultat, som kan av alla parter vinna erkännande såsom åtminstone baserat på en objektiv utredning.

Ämbetsverken övergå därefter till den principiella frågan om ersättning åt de näringsidkare, som komma att lida ekonomisk förlust genom tillämpningen av den nya rudyckslagen. Härutinnan vilja ämbetsverken framhålla, att med hänsyn till de olika uppfattningar, som lära vara rådande rörande den juridiska rätten till ersättning i sådana fall som de nu föreliggande, frågan, huruvida sådan rätt är för handen eller icke, torde böra lämnas därhän. Alldeles oavsett sålunda huruvida

ersättningen kan motiveras av rättsskäl eller icke, vilja ämbetsverken framhålla det såsom för varje fall förenligt med en åt alla håll väl avvägd samhällsrättvisa, att närings- och yrkesutövarnas krav på skälig ersättning av statsmedel för den förlust de lida genom statens åtgärder av nu ifrågavarande beskaffenhet i princip godkännas, under förutsättning, dels att de icke med utnyttjande av och på grundvalen av den ställning, de skapat sig under utövandet av sin utav staten tidigare medgivna yrkesutövning, kunna utan ytterligare arbete, än de förut behöft prestera, erhålla ersättning för den mistade inkomsten, dels att de icke av rent individuella orsaker böra vara utslutna från erhållande av ersättning. Av denna ämbetsverkens uppfattning framgår bland annat, att skälig ersättning i regel bör utgå till den, som icke längre äger utöva försäljning eller tillverkningsrörelse, och till den, som går förlustig en tjänst, utan att motsvarande inkomst kan beredas på annat håll. En motsvarande åskådning på enstaka punkter synes också hava velat göra sig gällande jämväl vid de sakkunnigas behandling av ersättningsfrågan, såsom bland annat då de i sitt betänkande hävdade, att frågan om ersättning åt idkare av öl-utskänkning i viss utsträckning vore beroende av möjligheten för dem att erhålla motsvarande inkomst genom försäljning av lagrade dricker eller andra måltidsdrycker. Tillämpningen av denna princip fordrar givetvis stor varsamhet, och en rättvis lösning av ersättningsfrågan förutsätter en noggrann prövning av varje ersättningsanspråk ur synpunkten av möjligheterna till fortsatt förvärvsverksamhet, dennas samband med den förutvarande och det ökade arbete den orsakar sin utövare. En oundgänglig förutsättning torde jämväl vara, att för ersättningsfrågornas bedömande i vidsträckt måtto anlitas den sakkunskap, som förvärvats genom långvarigt arbete inom vederbörande näringsgrenar.

Ersättning skulle enligt ämbetsverkens mening således böra utgå, även om den mistade inkomsten utgjort blott en större eller mindre del av vederbörande näringsidkares totala inkomst, dock att den ifrågavarande inkomstkällan skall hava utgjort en varaktig och stadigvarande förvärvsverksamhet, för att ersättning skall kunna ifrågasättas vid densamma indragande.»

Sedan ämbetsverken därefter ingått på en detaljkritik av de sakkunnigas yttrande beträffande innehavare av rättigheter att försälja vin till avhämtning i samband med annan handel ävensom i fråga om de egentliga vin- och spirituosa-handlandena samt handelsresande, agenter, tjänstemän och arbetare i vin- och spirituosa-branschen — till sagda kritik skall jag i annat sammanhang återkomma —, och uttalat att de sakkunnigas förslag i berörda hänseende vore otillfredsställande, anförde ämbetsverken:

»På grund av vad sålunda anförts och med stöd av innebörden i de inkomna yttrandena kunna ämbetsverken icke tillstyrka, att det remitterade betänkandet särskilt i de delar, som härovan närmare behandlats, lägges till grund för bedömandet av de ersättningsfrågor, som sammanhånga med genomförandet av den nya rusdryckslagstiftningen. Ämbetsverken hålla fastmera före, att med hänsyn till ovan angivna principer ett väsentligt längre tillmötesgående av dylika ersättningskrav torde bliva erforderligt än vad de sakkunniga förordat. Det torde komma att särskilt erfordras ett hänsyntagande till billighetssynpunkter, vilka vid bedömande av sådana frågor som de nu förevarande, ofta måste komma att spela in. På grund härav synes det ämbetsverken kunna ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att

överhuvudtaget fastslå allt för rigorösa generella principer och huruvida icke under alla förhållanden ett bedömande av de individuella fallen måste företagas.

Vid behandlingen av de ersättningsspörsmål, som uppkommo i samband med tobakshanteringens monopolisering, lärar nämligen hava visat sig, att fastställandet på förhand av detaljerade normer för ersättningsrättens bedömande och beloppens bestämmande i åtskilliga fall medfört oberäknade och olämpliga resultat (icke blott så att närings- och yrkesidkare blivit lidande därpå utan ock i motsatt riktning). I anslutning till vad de sakkunniga föreslagit beträffande vissa här ifrågakommande grupper synes sålunda ändamålsenligast att icke nu fatta definitiv ståndpunkt till ersättningsfrågan på grundval av ett generellt bedömande av de olika gruppernas antagna läge i allmänhet utan att till närmare prövning upptaga de individuella och vederbörligen styrkta ersättningsanspråk, som kunna komma att framställas i anledning av lagstiftningens ikraftträdande eller eljest yrkesutövningens upphörande. För detta ändamål borde, i analogi med förfarandet vid tobaksmonopoliseringen, tillsättas en centralkommission, i vilken de berörda intressena blevo i möjligaste mån allsidigt företrädade, med uppdrag att pröva alla i samband med den nya rusdrycks-lagstiftningen framkommande ersättningsanspråk, jämväl sådana som tilläventyrs kunna framställas från till exempel vin- och spirituosa-handlande, vilkas rörelse redan blivit övertagen av aktiebolaget vin- och spritcentralen, samt från hos dylika anställd personal, även i det fall att ersättning redan utgått.

På denna kommission finge därefter ankomma att med ledning av sålunda vunnen närmare inblick i de faktiskt uppkomna förhållandena utarbета och för Eders Kungl. Maj:t framlägga de förslag, vartill den funne anledning. Skulle emellertid kommissionen under sitt arbete konstatera, att omedelbar hjälp behövde bringas särskilt åt anställda, som blivit arbetslösa, torde hinder icke böra möta att för ändamålet provisoriskt anlita den redan fungerande understödsverksamheten för arbetslösa eller att eventuellt — såsom vid tobaksmonopoliseringen skedde i fråga om tobaksarbetarna och ånyo ifrågasatts för deras del — utverka medgivande av riksdagen till särskild av statsmedel helt bekostad understödsverksamhet.»

Sakkunniga.

Sedan de sakkunnige beretts tillfälle att yttra sig över vad ämbetsverken sålunda uttalat, avgåvo de sakkunniga den 31 januari 1919 ett utlåtande, vari de i avseende å frågans principiella sida anförde följande:

»Ämbetsverken uttala till en början beträffande betänkandet i dess helhet, att detsamma icke kan anses fylla skäligena fordringar på allsidighet och grundlighet.»

När man går att i ämbetsverkens utlåtande söka efter någon motivering för denna synnerligen allvarliga anmärkning, finner man som enda saksakäl, som i sådant sammanhang kan äga betydelse, påståendet att åt de sakkunnigas utredning hade kunnat givas större räckvidd och grundlighet, därest genom de sakkunnigas försorg det förebragta statistiska materialet dels kompletterats i erforderlig omfattning, dels bearbetats till en överskådlig och för frågans allsidiga belysande lämpad form. Med anledning härav vilja de sakkunniga framhålla, att till de sakkunnigas för-

fogande, från ett stort antal av de viktigaste grupperna ersättningssökande, ställts ett vidlyftigt statistiskt material, vilket emellertid i flertalet fall av uppgiftslämnarna betecknats som strängt konfidentiellt och sålunda icke kunnat av de sakkunniga i någon form bringas till offentligheten. Dessa uppgifter avse mestadels sådana kategorier ersättningssökande, till vilkas anspråk de sakkunniga ansett sig ännu icke kunna intaga definitiv ställning. Ett undantag härifrån bilda de statistiska uppgifter, som på framställning av de sakkunniga insamlats av representanter för speceri- och diversehandlande för att belysa vinhandelns betydelse för denna näringsgren. Mot dessa uppgifter anmärka ämbetsverken särskilt, att de icke synas dem tillräckligt klarläggande. I detta hänseende vilja de sakkunniga framhålla, att de verkligen till en början ifrågasatt att rörande detta spörsmål själva verkställa en ingående utredning. Det framgick dock vid förhandlingarna med näringsens representanter och efter en noggrannare prövning av frågans rent statistiska sida, att en i alla detaljer klagörande undersökning för hela denna yrkesgrens vidkommande knappast kunde genomföras, i varje fall icke inom en någorlunda begränsad tid, och detta främst emedan en mycket betydande del av hithörande yrkesutövare icke haft sin bokföring så ordnad, att ett klart besked utan svårighet kunnat lämnas rörande vinhandelns anpart av den totala omsättningen och vinsten. Emellertid förklarade sig nämnda representanter beredda att genom egen försorg låta verkställa en utredning av frågan, som kunde anses tillräckligt belysande. En sådan kom också till stånd. Denna har enligt de sakkunnigas mening bragt fullt tillräcklig klarhet över de spörsmål, den avsåg att belysa, nämligen frågan om vinhandelns relativa betydelse för speceri- och diversehandlandena, och intet, som sedermera förebragts i detta ämne, varken i ämbetsverkens utlåtande eller eljest, har, såsom de sakkunniga sett spörsmålet, visat behövligheten av ytterligare utredning i denna punkt eller att sakkunniga felbedömt omförmälda fråga.

Vid granskningen av ämbetsverkens utlåtande har man svårt att frigöra sig från det intrycket, att ämbetsverken byggt sin allmänna uppfattning om betänkandet närmast på ett förutfattat ståndpunktstagande till de sakkunnigas allmänna kompetens för sitt uppdrag. Ämbetsverken anföra nämligen, att den anmärkta bristen i betänkandet otvivelaktigt syntes bero av det förhållandet, att för de näringar, som av saken berörts, icke funnits representanter bland de sakkunniga. Det väl ensidiga åskådningssätt hos de sakkunniga, som kommit till uttryck i deras utlåtande stode säkerligen icke i överensstämmelse med riksdagens framställning om utredning i ämnet. Ämbetsverken betona i sådant sammanhang särskilt, att de sakkunnigas otillfredsställande sammansättning icke kunde anses hävd genom anordnandet av enstaka sammanträden med representanter för näringarna, såsom under arbetet skett. (I själva verket ha hållits inalles elva dylika sammanträden). Fastmera hade ämbetsverken av dessa förhandlingar icke kunnat undgå ett visst intryck, att de framförda kraven icke mötts av tillräcklig förståelse från de sakkunnigas sida. Därför utan torde icke kunna erhållas ett resultat, som kan av alla parter vinna erkännande såsom åtminstone baserat på en objektiv utredning.

Sakkunniga sakna anledning att närmare ingå på anmärkningen rörande valet av sakkunniga, vilket enligt ämbetsverkens mening icke skulle ha tillgodosett riksdagens framställning om utredning i ämnet. Denna anmärkning riktar sig nämligen

mot statsrådet och chefen för finansdepartementet. De sakkunniga tillåta sig dock den förmodan, att denne ämbetsman haft väl så goda förutsättningar som ämbetsverken att rätt uppfatta riksdagens avsikter.

Det framgår emellertid av vad här i övrigt ur utlåtandet citerats, att ämbetsverken med en synnerlig skärpa såsom sin egen uppfattning upptagit den åskådning, som vid tiden närmast efter de sakkunnigas tillsättande kommit till uttryck i ett flertal framställningar i ämnet till Eders Kungl. Maj:t och till statsrådet och chefen för finansdepartementet från representanter för vinhandeln och andra berörda näringar. Finansministern hade redan i sitt anförande till statsrådsprotokollet vid de sakkunnigas tillsättande upptagit denna fråga och för sin del förklarar sig icke dela berörda uppfattning. I stället anmodade han de sakkunniga att sätta dem, som här ansågo sig ha intressen att bevaka, i tillfälle att inför de de sakkunniga framlägga sina synpunkter. Detta har också i största utsträckning skett och har härigenom möjliggjorts för alla av saken berörda grupper av näringarnas utövare och eljest intresserade att så utförligt, som de önskat, framlägga och motivera sina krav, varjämte de sakkunniga vid dessa förhandlingar varit i tillfälle att få ämnets alla olika synpunkter grundligt diskuterade och belysta. Det är de sakkunnigas mening, att frågans utredning genom denna anordning gagnats bättre än som skulle blivit fallet, om de sakkunniga förstärkts med representanter för alla eller vissa av de berörda näringsgrupperna. I de stenografiska protokollen över de förda förhandlingarna, vilka bifogats de sakkunnigas betänkande, återfinnes i åskådligast möjliga form hela den serie av krav, som från de olika ersättningsökandena framställts, ävensom hela den motivering och det föreställningssätt, ur vilket dessa krav framgått. Helt säkert har i detta material nedlagts en tillräcklig fond av kunskap rörande de olika parternas intressen till ledning för ett objektivt bedömande. Det är ytterligt tvivelaktigt, huruvida i detta avseende något av värde stått att vinna genom att tillföra de sakkunnigas egen krets en eller flera representanter för berörda intressen. I bästa fall hade följden härav blivit allenast ett upprepande av krav och synpunkter, som på nyssnämnda sätt redan utförligt bragts till de sakkunnigas kännedom. Detta kan så mycket säkrare förmodas, som heller icke ämbetsverkens utlåtande tillfört diskussionen något som helst nytt material, utan endast utgör ett troget eko av de tidigare utav näringsutövarna framlagda synpunkterna. De sakkunnigas arbete hade sålunda genom den ifrågasatta anordningen icke vunnit i fråga om tillgång på vederhäftigt sakunderlag men väl förlorat genom den i samband med utökandet av de sakkunnigas antal föranledda tidsutdräkten.

Vad ämbetsverken åsyfta med sitt utan någon motivering framställda påstående, att under de nu berörda förhandlingarna de framförda kraven icke skulle ha mötts med tillräcklig 'förståelse' från de sakkunnigas sida, är icke lätt att fatta. Protokollen över förhandlingarna utvisa, att de ersättningsökande fått fritt framföra och utlägga sina synpunkter, vilka vidare klargjorts genom frågor och ingående diskussion, varjämte jämväl en del av de sakkunniga framlagt vissa synpunkter, som därefter diskuterats. Det förefaller som om det för de ersättningsökande borde ha inneburit en avgjord fördel att, såsom här skett, redan på ett förberedande stadium få kännedom om och ingående överlägga om alla de synpunkter, vartill diskussionen av den föreliggande frågan kunnat giva upphov. Det

har givetvis också för de sakkunniga varit av nytta och betydelse att genom denna anordning utförligt få höra de skäl, som av de sökande framförts till bemötande av under förhandlingarna framställda erinringar.

Vad de sakkunniga eftersträvat har alltså varit att få fram en diskussion över den föreliggande frågan ur alla tänkbara synpunkter, en diskussion, som icke utgjorde uttrycket utan underlaget för de sakkunnigas slutliga ståndpunktstagande. De sakkunniga förmena också, att det icke varit nog med att visa 'förståelse' för framförda krav, utan att det även gällt att göra denna förståelse objektiv och allsidig. Behovet av en sådan uppfattning synes ämbetsverkens utlåtande understryka.

Hela detta förhandsunderkännande av de sakkunnigas betänkande får en än märkligare belysning av det faktum, att, när ämbetsverken efter sina här berörda inledande anmärkningar övergå till en detaljgranskning av betänkandet, de anmäla en från de sakkunniga avvikande mening egentligen endast rörande en, möjligen beträffande två av de 15 grupper ersättningsökande, som beröras av de sakkunnigas förslag.»

De sakkunniga övergingo därefter att bemöta vad ämbetsverken anfört beträffande de särskilda ersättningsfrågorna för de ifrågavarande grupperna, vartill jag senare skall återkomma, och fortsatte därefter:

»Den grunduppfattning rörande statens förhållande till ersättningsfrågor av denna art, vilken uppbär ämbetsverkens utlåtande, torde ha erhållit ett karakteristiskt uttryck i det i utlåtandet förekommande uttalande, där ämbetsverken förklara det vara sin mening, att ersättning bör utgå 'även om den mistade inkomsten utgjort blott en större eller mindre del av vederbörande näringsidkares totala inkomst' förutsatt allenast att inkomstkällan utgjort en varaktig och stadigvarande förvärvsverksamhet.

De sakkunniga vilja icke underlåta framhålla de för statens lagstiftande verksamhet, icke minst på det ekonomiska området, synnerligen betänkliga konsekvenser, som ett godkännande av denna ämbetsverkens åskådning skulle innebära. Denna uppfattning, enligt vilken även den obetydligaste genom statsingripande förorsakade förändring i förutsättningarna för den enskildes förvärvsarbete skulle medföra berättigade ersättningsanspråk gentemot statsverket, skulle givetvis i sin tillämpning betyda ett så gott som fullständigt klavbindande av statens handlingsfrihet på vidsträckta och viktiga områden. Om den uppställda principen sålunda redan i sin allmänna tillämpning måste betecknas såsom ohållbar, så framträder detta förhållande än skarpare, när den, såsom här varit fallet, framställts vid behandling av ersättningsanspråk för en näring, mot vars obehindrade fortbestånd en för varje år i styrka växande folkåskådning rest sig, en åskådning, under vars inverkan också väsentliga förändringar i lagstiftningen rörande villkoren för näringens utövande tid efter annan genomförts utan att därvid fråga väckts om ersättnings utgivande. Det är då uppenbart, att den som under sådana omständigheter nedlagt kapital och arbete i denna näring måste förutsättas i sina ekonomiska kalkyler även ha inberäknat risken av rörelsens relativa osäkerhet.

Det är överhuvud anmärkningsvärt huru i ämbetsverkens utlåtande ingen som helst genklang förnimmes av dylika eller andra synpunkter, vilka borde ha legat nära till hands för statens myndigheter vid prövning av anspråk på utgivande

av statsmedel i visst syfte. I detta utlåtande saknas varje uttryck för den tanken, att staten, när den genom sin lagstiftning genomför åtgärder, som göra intrång i vissa gruppers enskilda intressen, kan tvingas härtill för tillgodoseende av andra, högre och viktigare syften, vilka gälla samhället i dess helhet.

Ämbetsverkens utlåtande utmynnar slutligen i ett förslag om tillsättande av en centralkommission, i vilken de ersättningsökande intressena skulle vara 'i möjligaste mån allsidigt företrädda', med uppdrag att pröva alla i sammanhang med den nya rusdryckslagstiftningen framkommande ersättningsanspråk. De sakkunniga äro för sin del icke övertygade om behovet eller lämpligheten av en dylik kommission. För ett stort antal ersättningsökande torde, såsom av de sakkunniga framhållits och vilket icke heller blivit av ämbetsverken emotsagt, frågan om ersättnings utgivande icke kunna upptagas till slutlig prövning förrän en viss tid förflutit. För övriga grupper, för vilka ersättning överhuvud ifrågasättes, torde frågan på ett tillfredsställande sätt kunna ordnas antingen direkt genom riksdagens beslut (innehavare av vissa livstidsrättigheter) eller genom inlösning från vin- och spritcentralens sida eller ock slutligen genom beslut av den, jämväl av ämbetsverken godkända, särskilda nämnd, som enligt sakkunnigas förslag skulle tillsättas för prövning av vissa ersättningsanspråk från en del kategorier anställda.

Den granskning av ämbetsverkens utlåtande, som här verkstälts, torde giva vid handen, att i de fall, då sakkunniga redan nu ansett sig kunna uttala, att ersättning icke borde utgå, ha ämbetsverken endast i fråga om specerihandlandenas krav på gottgörelse för mistad rätt att sälja vin och öl hävdad en motsatt uppfattning. I de fall åter, då sakkunniga ansett någon tids erfarenhet av den nya rusdryckslagens verkningar böra avvaktas, innan definitiv ställning till ersättningsfrågan tages, ha ämbetsverken icke framkommit med några invändningar utom i en enda punkt och då allenast beträffande de former, under vilka blivande ersättning borde bestämmas. Då man icke gärna kan förutsätta, att ämbetsverken skulle anse sig kunna kräva allsidiga och grundliga utredningar rörande påtagligen inverkan, men ännu icke kända faktorer, inskränker sig således anmärkningen mot 'betänkandet i dess helhet' för bristande grundlighet och allsidighet till gruppen speceri- och diversehandlande. Vem som bedömt denna punkt riktigast, de sakkunniga eller ämbetsverken, därom må andra döma. Säkert är, att den kritik, ämbetsverken i sitt utlåtande riktat mot de sakkunniga, icke vunnit något på att förenas med beskyllningar mot arbetets verkställare för att ha gått till detsamma med förutfattade meningar och ha slutfört det utan tillräcklig omsorg. Sådana uttalanden från myndigheters sida gagna icke den sakliga prövningen av den fråga, som underställts dem för yttrande.»

Vid de av de sakkunniga avgivna påminnelserna var fogad ett av herr *Borell* avgivet särskilt yttrande, vari anfördes följande:

Särskilt yttrande av herr *Borell*.

»Emot ämbetsverkens uttalande om, att ersättning bör utgå, även om den mistade inkomsten utgjort blott en större eller mindre del av vederbörandes totala inkomst, förutsatt allenast att inkomstkällan utgjort en varaktig och stadigvarande förvärvsverksamhet, har majoriteten av de sakkunniga framhållit de för statens lagstiftande verksamhet icke minst på det ekonomiska området synnerligen betänkliga konsekvenser, som ett godkännande av denna ståndpunkt skulle innebära. Denna

uppfattning skulle, anför majoriteten, i sin tillämpning betyda ett så gott som fullständigt klavbindande av statens handlingsfrihet, och om den uppställda principen sålunda redan i sin allmänna tillämpning måste betraktas såsom ohållbar, framträdde detta förhållande än skarpare, när den, såsom här varit fallet, framställts vid behandling av ersättningsanspråk för en näring, mot vars obehindrade fortbestånd, en för varje år i styrka växande folkmening rest sig, en åskådning, under vars inverkan också väsentliga förändringar i lagstiftningen rörande villkoren för näringens utövande tid efter annan genomförts utan att därvid fråga väckts om ersättnings utgivande.

Enligt min uppfattning kan emellertid ämbetsverkens berörda uttalande ej anses hava den principiella innebörd, som ovan angivits. Att staten måste vara berättigad att, därest tillgodoseende av allmänna syften det oundgängligen kräver, göra intrång på enskilda medborgares eller grupper av medborgares intressen, lär ej från något håll bestridas, men denna statens rätt motsäges ingalunda av ett uttalande, att staten i förevarande fall bör utgiva ersättning ej blott, därest liden förlust av eller minskning i näring är av större betydelse utan jämväl då minskningen utgör en mindre del av vederbörandes totala inkomst. Såsom regel synes mig nämligen böra gälla att, därest allmänna intressen kräva att ingrepp sker i enskildas lovliga näring eller hantering, däremot svarande ersättning bör lämnas. I annat fall uppkommer en rättsosäkerhet, som måste inverka menligt på samhällslivet i dess helhet. Uteslutet är dock givetvis icke, att sådana undantagsfall kunna tänkas uppkomma, i vilka för det allmänna intressets tillgodoseende begränsningar i den enskildes eljest befogade ersättningskrav måste ske, men sådana förhållanden föreligga enligt min mening icke beträffande nu förevarande ersättningsfrågor. Den omständigheten, att ifrågavarande näring tidigare varit föremål för inskränkningar med avseende å näringens fria utövande utan att ersättningskrav till följd därav väckts, synes mig icke böra öva inflytande vid prövningen av de anspråk på ersättning, som nu framställas i anledning av de genomgripande förändringar, som den nya rysdrycksförsäljningslagen medför med avseende å hantering, vilken enligt gällande bestämmelser utövats intill tiden för samma lags ikraftträdande och vid ersättningsfrågans bedömande synes man ej heller böra helt bortse ifrån att genom tillämpningen av nämnda lag avsevärd vinst säkerligen kommer att för framtiden från de enskilda överföras till statsverket.

Jag instämmer således i vad ämbetsverken anført därom, att det är förenligt med en åt alla håll väl avvägd samhällsrättvisa, att närings- och yrkesutövarnes krav på skälig ersättning av statsmedel för den förlust de lida genom statens åtgärder av nu ifrågavarande beskaffenhet i princip godkännas, under förutsättning att de icke med utnyttjande av sin utav staten tidigare medgivna yrkesutövning kunna erhålla ersättning för den mistade inkomsten, ävensom att de icke av rent individuella skäl böra vara uteslutna från ersättning eller underkastas nedsättning därav. Jag instämmer jämväl i vad ämbetsverken anført om att det ej är lämpligt att fastslå allt för rigorösa generella principer, utan att ett bedömande av de individuella fallen måste företagas.

Att tillämpningen av den utav ämbetsverken sålunda angivna princip fordrar stor varsamhet, och att en rättvis lösning av varje ersättningsanspråk förutsätter en noggrann prövning av varje särskilt fall ligger, på sätt ämbetsverken jämväl anført, i öppen dag.

Ämbetsverken anmärka, att de sakkunnigas utlåtande icke kan anses fylla skäligena fordringar på allsidighet och grundlighet. Såsom anledning därtill anföres dels att bland de sakkunniga icke funnits representanter för de näringsgrenar, som av saken beröras, och dels att det förebragta statistiska materialet icke kompletterats i erforderlig omfattning och bearbetats till en överskådlig och för frågans allsidiga belysning lämpad form. Då ämbetsverken emellertid själva såsom sin mening uttalat, att representation bland de sakkunniga icke kunnat medgivas för alla de av frågan berörda intressena, och det näppeligen kunnat vara lämpligt, att en eller ett fåtal näringsgrupper med de övrigas uteslutande blivit på nu avsedda sätt representerade, torde anmärkningen i denna del vara utan vidare betydelse.»

Sedan herr Borell uttalat sin mening beträffande ersättning åt specerihandlare med vinhandelsrättigheter ävensom åt de egentliga vin- och spirituosa-handlarna, fortsatte herr Borell:

»Vad slutligen angår förslaget om tillsättande av en centralkommission med uppdrag att pröva alla i sammanhang med den nya rusdryckslagstiftningen framkommande ersättningsanspråk, är icke heller jag fullt övertygad om behovet därav. Då emellertid den från skilda håll framträdande misstron mot den hittills företagna prövningen måhända därigenom skulle undanröjas, och kraven på full objektivitet tillfredsställas, synes mig de sakkunniga för sin del sakna anledning att motsätta sig detta förslag.»

Särskilda
framställ-
ningar.

I en den 21 december 1918 dagtecknad skrift uttalade *Sveriges allmänna vin- & spirituosa-handlareförening* sitt instämmande i vad ämbetsverken i sitt ovan återgivna utlåtande anført. Föreningen betonade sina krav på ett rättsenligt förfarande, varigenom enligt generella och opartiskt tillämpade grundsatser samtliga firmor måtte komma i åtnjutande av den gottgörelse för förlorade parti- och minuthandelsrättigheter som en statlig monopolisering skäligen finge anses belinga. Till förslaget om tillsättande av en centralkommission för ersättningsfrågornas allsidiga behandling anslöt sig föreningen under särskilt framhållande av vikten, att gottgörelse för den utträngda minuthandeln upptoges till fristående prövning. Föreningen anhöll därjämte, att kommissionen inom den allra närmaste tiden måtte bli satt i tillfälle att upptaga sina förhandlingar och föreningen bemyndigas att inom densamma företrädas av åtminstone en av föreningen vald representant. Samma yrkande framställdes av *Sveriges vin- & spirituosaagents* förening i en den 23 december 1918 dagtecknad skrift. Slutligen har *Sveriges köpmannaförbund* genom vid förbundets årskongress år 1919 utsedda kommitterade uti en den 11 november 1919 dagtecknad skrift anhållit att, när frågan om ersättning för indragna vinrättigheter i samband med annan detaljhandel, i nu befintligt skick, från berörda näringsidkares synpunkt sett vore högst otillfredsställande utredd, en ny kommission för granskning av densamma måtte tillsättas, innan frågan förelades riksdagen.

Departements-
chef: n.

De allmänna anmärkningar, som av ämbetsverken, handelskammare och enskilda korporationer framställts mot de sakkunnigas förslag, hava enligt min mening av de sakkunniga i deras den 31 januari 1919 avgivna påminnelser blivit övertygande bemötta. Den av de sakkunniga förebragta utredningen synes mig vara tillräckligt uttömmande för ett

bedömande av de med rusdrycksförsäljningsförordningens genomförande förenade ersättningsspörsmål. Vad särskilt beträffar det framställda kvavet på att de av ifrågavarande förordning berörda näringsgrenarna skulle beredas särskild representation vid den närmare prövningen av ersättningsspörsmålen må framhållas, att dessa näringsgrenar såväl genom ingivandet av framställningar till de sakkunniga som ock genom muntliga förhandlingar beretts tillfälle att utförligt framhålla sina synpunkter. Då därjämte, sedan de sakkunnigas betänkande avgivits, ytterligare för frågan belysande uttalanden gjorts av i ämnet intresserade korporationer, synes någon ytterligare utredning ej vara erforderlig, innan riksdagen tager ståndpunkt i ersättningsspörsmålet. Ett undanskjutande av detta ståndpunkttagande genom företagande av en ny utredning av en sådan centralkommission, som av ämbetsverken föreslagits, synes mig icke böra ifrågakomma. De ersättningsfrågor, för vilkas lösning ämbetsverken funnit en centralkommission särskilt påkallad, äro nämligen icke av sådan natur, att tillsättandet av en dylik kommission härför kan anses vara erforderligt.

Ifrågavarande ersättningsfrågor beröra, såsom förut erinrats, dels innehavare av rättigheter att till avhämtning försälja vin i förening med annan handel — här nedan kallade specerihandlare — dels ock innehavare av rättigheter att försälja brännvin eller vin till avhämtning utan samband med annan handel ävensom handelsresande, tjänstemän, arbetare och agenter inom vin- och spirituoshandlingen. Jag kommer i det följande att var för sig behandla sagda ersättningsfrågor, vilka visat sig vara de mest omstridda, för att därefter övergå till övriga ersättningsspörsmål.

II. Ersättningsfrågan för speceri- och diversehandlare.

Jämlikt bestämmelserna i 13 § av 1905 års vin- och ölförsäljningsförordning meddelade länsstyrelserna tillstånd att till avhämtning försälja vin eller öl. Enligt 17 § av samma förordning gällde sådant tillstånd tillsvidare och så länge länsstyrelsen icke funne skäl återkalla detsamma. Dyligt beslut om återkallelse fick icke överklagas. Av befogenheten att återkalla meddelat tillstånd ha länsstyrelserna också ofta begagnat sig. År 1913 skedde i Stockholm dylik indragning i betydande omfattning och särskilt har under kristiden förekommit, att å skilda orter ett stort antal rättigheter av denna art återkallats. Så har exem-

pelvis varit fallet med samtliga de inom Norrbottens län meddelade rättigheter. Vid sådana tillfällen har fråga aldrig väckts om utgivande av ersättning åt de härigenom drabbade.

Enligt den nya försäljningsförordningen kan sådant tillstånd icke meddelas, och den omhandlade försäljningsverksamheten kan sålunda icke vidare utövas.

Sakkunniga.

Beträffande dessa innehavare av vinförsäljningsrättigheter anförde de sakkunniga:

»Den grupp näringsidkare, om vilken här närmast är fråga, är den s. k. kolonialvaru-, speceri- eller diversehandeln. Från representanter för denna kategori hava ett stort antal framställningar om ersättning till de sakkunniga inkommit, varjämte dem även beretts tillfälle att vid sammanträden med de sakkunniga muntligen fram bära sina synpunkter.

I dessa framställningar och förhandlingar, där fråga i främsta rummet varit om den med kolonialvaruhandeln förenade handeln med vin, har framhållits, att en dylik kombination förutsatte särskilt kvalificerad utbildning hos den, som handlade vinhandeln ävensom särskilda för ändamålet inrättade lagerlokaler m. m. Följaktligen hade innehavaren av sådan handel mast förskaffa sig därför erforderlig utbildning eller anställa speciellt utbildad personal samt föranstalta om särskilda anordningar. Redan på dessa grunder hade vinhandeln för ifrågavarande affärer stor betydelse, och denna ökades i samma mån som affärens omsättning grundade sig på vinhandeln. Denna, som gäve en väsentligt högre avkastning än kolonialvaruhandeln, vore i ett stort antal fall en nödvändig förutsättning för affärens bestånd. Även där så icke vore fallet, tillskyndades affärsinnehavaren genom att frånhändas behörigheten att idka vinhandel en avsevärd minskning i sin inkomst och en därtill svarande nedgång i värdet av den innehavda handelsrörelsen. Jämväl borde betonas, att rätt till sådan handel givits varje köpman, som gjort sig känd för redlighet och ordentlighet och erhållit respektive kommunala myndigheters förord till erhållande av sådan rätt, vadan man i allmänhet utgått från, att rättigheten utan vidare skolat vid förfall förnyas och sålunda snarast varit att betrakta såsom av formell natur.

Av den utredning, som av representanter för denna näring förebragts och vilken vid de nu refererade förhandlingarna åberopats, framgår, att omsättningen a kolonialvaruhandlandenas vinförsäljning under normala år endast i undantagsfall synes ha uppgått till mer än 10 % å affärens hela omsättning och ofta sannolikt stannat väsentligt under denna siffra. Vinsten å denna del av hanteringen har i utredningen eller de muntliga meddelandena i allmänhet ej närmare preciserats än till ett angivande av det belopp, till vilket bruttoförtjänsten å vinförsäljningen uppgått. Det är emellertid uppenbart, att denna siffra icke utan vidare kan godtagas såsom belysande för den andel i affärens hela verkliga vinst, som faller på nämnda gren av försäljningen. De anförda siffrorna hänföra sig, såvitt av det tillgängliga materialet kan bedömas, allenast till en råvinst, beräknad utan avdrag för allmänna handelsomkostnader o. d., vilka givetvis måste belasta jämväl denna del av omsättningen. Tages hänsyn till denna omständighet, måste således de här meddelade siffrorna reduceras, i vissa fall sannolikt ganska avsevärt. En omjustering av

denna art torde giva vid handen, att i allmänhet allenast i undantagsfall öfver 10 % av affärens hela verkliga nettovinst under normala år faller på vinförsäljningen.

Ett visst fog må visserligen förefinnas för påståendet, att en minskning av vinsten, motsvarande sistnämnda siffra, kan för en del smärre, mindre livskraftiga företag vara av betydelse. Men det torde näppeligen med skäl kunna göras gällande, att denna eventuella minskning ens för företag av denna art kan bliva så kännbar, att den allvarligt äventyrar affärens fortsatta bestånd. I stället torde böra framhållas, att just kolonialvaruhandeln åtminstone under vanliga förhållanden med dess rika mångfald av försäljningsartiklar synes äga de bästa förutsättningar att använda den del av driftskapitalet, som kan ha varit engagerat i vinhandeln, för utvidgande av handeln med andra varor eller upptagande av nya artiklar, där god avkastning skall kunna ernås. Detta gäller icke minst en del relativt större affärsföretag inom branschen, för vilka vinhandeln absolut taget måhända betytt mera, men vilka, sedan denna rörelse måste upphöra, tack vare sin goda organisation och i allmänhet högre standard sannolikt utan svårighet skola visa tillräcklig anpassningsförmåga efter de nya förhållandena.

Det torde i fråga om kraven på ersättning till denna hantering för befarad minskad avkastning efter vinförsäljningens upphörande icke heller böra förbises, att, då av näringsens representanter såsom precedensfall hänvisas till de bestämmelser, som av riksdagen godkänts för ersättning åt grossister inom tobakshandeln i samband med tobaksmonopolets genomförande, såsom en uttrycklig förutsättning för rätt till dylik ersättning föreskrivits, att omsättningen av tobaksvaror skulle ha utgjort minst 25 % av företagens hela omsättning. I detta fall, då det gällde inskränkning i den enskildes rätt till visst näringsfångs bedrivande på den grund, att staten av fiskaliska skäl ansåg sig böra övertaga dess ensamma utövande, lämnade man sålunda utan varje ersättning all den vinst, som uppkommit å tobakshandel för de affärsinnehavare, vilkas omsättning å tobaksvaror stannat under en fjärdedel av hela handelsomsättningen. Under sådana omständigheter torde detta riksdagens beslut näppeligen kunna anföras såsom stöd för ersättningskrav från en på tillfälliga rättigheter baserad rörelse, som upphör av den anledning att det allmänna av sociala skäl genomfört en omläggning av en under årtionden omdebatterad och med ständigt starkare restriktioner omgärdad hantering och där omsättningssumman i förhållande till affärens hela omsättning knappast ens i något enstaka fall torde ha uppgått till 25 procent utan sannolikt i regel stannat vida under denna siffra.

Slutligen torde jämväl böra betonas, att, såsom redan framhallits, under kristiden inom skilda delar av vårt land den här ifrågavarande rörelsen med stöd av statsmyndigheters beslut indragits antingen fullständigt för alla utövare av näringen inom visst län eller viss ort av riket eller ock för ett betydande antal å samma ort utan att därvid någon ersättning från det allmännas sida påtänkts eller ifrågasatts. Det torde då kunna med fog betecknas såsom icke med rättvisa och billighet överensstämmande, om nu övriga utövare av samma hantering, vilkas rörelse i denna del på grund av statsmakternas beslut måste upphöra, skulle komma i åtnjutande av ersättning för en indragning, som från deras kollegers sida icke ens föranlett någon framställning om ersättning och än mindre givit anledning till utbetalande av en sådan.

De sakkunniga finna sig på grund av anförda skäl icke kunna föreslå den

här behandlade gruppen till erhållande av ersättning på grund av att vinhandeln för dem måste upphöra vid den nya lagstiftningens ikraftträdande.»

Beträffande den försäljning av skattepliktiga maltdrycker, som utövats av åtskilliga specerihandlare dels i, dels utan samband med vinförsäljning anförde de sakkunniga:

»Av det statistiska material, som av näringens representanter åberopats, synes framgå, att å vissa orter en del till minuthandlareorganisationen hörande företag försålt maltdrycker i en relativt betydande omfattning. De sakkunniga vilja med avseende på hela spörsmålet om ölförsäljningen till avhämtning hänvisa till vad som här ovan och i det följande uttalas rörande ölutskänkingen och sålunda framhålla att, då jämväl denna fråga är beroende av huruvida det för innevarande riksdag framlagda förslag till bestämmelser om försäljning av pilsner antages samt av hur dessa bestämmelser och den nya försäljningsförordningen överhuvud komma att tillämpas, det icke nu är anledning att uttala sig om huruvida och i hvad mån ersättning bör utgå till de näringsidkare, vilka försälja öl till avhämtning.»

Till de sakkunnigas betänkande i denna punkt var fogad en reservation av herr *Borell*, som förklarade sig icke kunna biträda den uppfattning, majoriteten av de sakkunniga i det föreliggande spörsmålet uttalat samt anförde vidare:

*Reservation
av herr Borell.*

»Den av representanterna för dessa näringsidkare förebringade utredningen synes mig giva vid handen, att den minskning i handelsvinst och därav följande nedgång i värdet av innehavd handelsrörelse, som måste uppkomma till följd av rättighetens upphörande, för åtskilliga av dem kommer att bliva synnerligen kännbar. Vid sådant förhållande borde, enligt min mening, de sakkunniga hava till prövning upptagit frågan, i vad mån ersättning skäligen bör utgå till dem, som uti ifrågavarande hänseende tillskyndas förlust till följd av den nya rusdryckslagstiftningen.»

Såsom redan förut antytts, är förevarande spörsmål ett av dem, som under ersättningsfrågans behandling väckt den största uppmärksamheten. De yttranden, som avgivits över de sakkunnigas förslag, äro också särskilt utförliga i detta avseende.

*Sveriges min-
nuthandlares
riksförbund.*

Sveriges minuthandlares riksförbund gjorde i sitt till ämbetsverken avgivna utlåtande gällande, att bestämmelsen om tillstånd av offentlig myndighet för idkande av försäljning av vin i förening med annan handelsrörelse icke kunde anses innebära, att tillståndet när som helst kunde godtyckligt återkallas, d. v. s. utan av tillståndsinnehavaren given anledning. Detta syntes riksförbundet ligga i sakens natur. En sådan uppfattning av bestämmelsen, som de sakkunniga hävdade, vore enligt riksförbundets uttalande alldeles oförenlig med svensk rättsuppfattning och överhuvud med varje förnuftig rättsordning, som givetvis icke kunde tåla godtycke varken hos sina förvaltande organ eller i sina lagar. Riksförbundet bestred, att de sakkunnigas uppfattning av denna bestämmelse riktigt återgav lagstiftarens mening därmed. Förbundet framhöll vidare, att de indragningar av tillstånd till vinför-

säljning, som skedde år 1913, jämväl föranledde framställningar till förbundet att frambära ersättningskrav men att det vid utredning i frågan visade sig vara regel, att indragningarna avsåge tillstånd för affärer, vilkas vinförsäljning lämnat rum för berättigade anmärkningar. Ersättningsanspråken prövades därför sakna giltig grund. Förbundet hade däremot icke konstaterat något fall, då indragning av tillstånd att försälja vin syntes hava varit grundat på godtycke hos vederbörande myndighet eller eljest på korrumpierad uppfattning av dennas befogenhet enligt vederbörande författning angående handeln med vin.

I fortsättningen vände sig riksförbundet mot de sakkunnigas uppfattning angående möjligheten för handlandena att vinna ersättning för den förlorade vinhandeln genom att investera det genom sagda förlust frigjorda kapitalet i andra varor. De sakkunnigas argument härför betecknades av riksförbundet såsom lösliga. Kolonialvarubranschen erbjöde handlandena inga nya artiklar, allra minst under den närmaste framtiden, då så gott som alla branschens artiklar vore lagda under publik reglering och icke gäve återförsäljarna någon behållning eller ens ersättning för distributionskostnaderna. Ej ens den kunnigaste speceri- och vinhandlare finge i och med uppkommande behov anses vara kompetent att inom andra branscher söka ersättning för en tillfogad minskning i hans utkomstmöjligheter inom den egna branschen.

Det förhållandet, att vinförsäljningen under den rådande kristiden ytterligare omgärdats med restriktioner, hade av dem, som därav drabbats, enligt vad riksförbundet gjorde gällande, betraktats som något övergående. Detta uppfattningssätt kunde icke vara främmande för de sakkunniga. Riksförbundet vände sig särskilt mot, att dessa det oaktat åberopade köpmännens lojala underkastelse under ifrågasvarande restriktioner utan ersättningsanspråk såsom skäl mot ersättning till dem, då de nu definitivt och helt och hållet frånhändes behörigheten att handla med vin.

Beträffande handeln med vin i allmänhet uttalade riksförbundet, att yrkeshandeln genom rusdrycksförsäljningsförordningen av sociala skäl fränkandes all behörighet att idka handel med vin. Denna skulle monopoliseras, partihandeln i realiteten för viss trust och detaljhandeln för vissa aktiebolag. Visserligen hade ifrågasvarande trust och bolag särskilt betonade sociala syften med därav föranledda egenheter i sina bolagsordningar, men detta uteslöte dock icke trustens egenskap av affärsföretag i ordets fulla bemärkelse. Det kunde vid angivna förhållanden ifrågasättas, huruvida staten verkligen hade skäl att överlämna till nämnda trust och aktiebolag all landets vinhandel utan lämpligt vederlag, tillräckligt stort för att bereda dem skäligen götgörelse, som gjorde förlust på ifrågasvarande sociala reform.

Riksförbundet hävdade slutligen, att en affärsrörelse eller del därav vore ett förmögenhetsobjekt, och att ett sådant konfiskatoriskt förfarande, som de sakkunniga förordat, måste anses oförenligt med den rättssäkerhet, som ett ordnat samhälle borde bereda sina medborgare.

Stockholms specerihandlareförening gjorde gällande i huvudsak enahanda synpunkter som Sveriges minuthandlares riksförbund. Det betonades särskilt, att minskningen i inkomsterna genom vinhandelns bortfallande skulle, även om den utgjorde allenast 10 % av totala nettovinsten, komma att medföra de allra största svårigheter för handlandena inom denna bransch, vilka i allmänhet hade en blygsam årlig inkomst. *Sveriges allmänna handelsförening* instämde i specerihandlareföreningens yttrande.

*Stockholms
specerihandla-
reförening och
Sveriges all-
männa han-
delsförening.*

*Handels-
kamrar.*

Stockholms handelskammare framhöll, att det icke kunde anses med rättvisa och billighet överensstämmande att allenast hänvisa speceri- och diversehandlaren till en utvidgning av handeln med andra varor. En sådan utvidgning vore för många utesluten. särskilt under nu rådande förhållanden. Det vore ej heller rättvist att bedöma vinförsäljningens betydelse efter omsättningssumman, då vinförsäljningen i många fall varit ägnad att draga kunder till firman och därigenom haft större betydelse än som framginge av denna rörelses omfattning.

Handelskamrarna i Gävle och Karlstad ävensom *Västergötlands och Norra Hallands handelskammare* hava uttalat sig till förmån för ersättning åt speceri- och diversehandlandena på i huvudsak likartade skäl, som anförts från andra håll.

Handelskammaren i Göteborg uttalade, att även om Konungens befallningshavande formellt ägt att indraga de tillåtelser, som meddelats speceri- och diversehandlandena att driva handel, detta dock i realiteten icke inträffat, utan att vederbörande gjort sig förfallen till överträdelser eller också på annat sätt visat sig olämplig. Såväl handlandena själva som ock köpmannakåren i allmänhet hade därför uppfattat det givna försäljningstillståndet som en välfången rättighet, vilket bland annat tagit sig uttryck i affärens värdesättning vid densamma överlåtelse. De under kristiden skedda indragningarna hade blott uppfattats såsom temporära. I motsats till de sakkunniga gjorde handelskammaren gällande, att stora svårigheter skulle möta mot att använda det ledigblivna kapitalet inom egen rörelse, då säkerligen endast i rena undantagsfall nya, förut icke salubjudna varor skulle kunna tänkas träda i stället för den bortfallna — och under alla omständigheter icke av så lättarbetat och givande slag — samt en ökad omsättning av de redan förut salubjudna varorna vore beroende av helt andra faktorer än tillvaron av mera rörelsekapital. Handeln med viner hade dessutom lämnat en för den avsedda klassen av handlande ovanligt stor förtjänst samt hade kunnat skötas utan särskild personal, varför någon besparing i sistnämnda avseende icke kunde göras vid vinhandelns bortfallande. Handelskammaren ansåg, att den nya lagen redan vid sitt ikraftträdande i avsevärd grad skulle skada de äsyftade handlandena, och förordade, att ersättning bereddades dem.

Beträffande dessa handlandes ölförsäljning betonade handelskammaren, att om icke försäljningen av pilsner och skattefria maltdrycker kunde lämna ersättning för den mistade ölförsäljningen, ersättning borde givas handlandena härför.

Östergötlands och Södermanlands läns handelskammare upptog på ett ingående sätt till bemötande de av de sakkunniga gjorda uttalandena rörande speceri- och diversehandlandena. Beträffande de av Konungens befallningshavande år 1913 i Stockholm gjorda indragningarna av rättigheter fastslog handelskammaren såsom en brist i utredningen, att orsakerna till dessa indragningar icke angivits. Vore orsaken den, att vederbörande vinförsäljning lämnat rum för berättigade anmärkningar, utgjorde indragningen intet precedensfall i förevarande sak. Beträffande indragningarna under kristiden lämnade handelskammaren en redogörelse för tillkomsten av de bestämmelser, varå beslutet om dessa indragningar grundats, och gjorde med anledning därav gällande, att den innebörd, de sakkunniga velat giva 17 § i vin- och ölförsäljningsförordningen, icke kunde vara den rätta. Att de sakkunnigas

tolkning icke heller överensstämde med den allmänna uppfattningen framginge otvivelaktigt av vissa av handelskammaren refererade uttalanden från såväl länsstyrelsen som regering och riksdag. Att handlandena under kristiden lojalt funnit sig i skedda inskränkningar utgjorde givetvis intet prejudikat för, att staten icke skulle vara ersättningsskyldig, då rättigheterna av annan anledning indroges.

Handelskammaren uttalade beträffande den övriga delen av de sakkunnigas utredning i berörda ersättningsspörsmål, att den icke kunde motivera ett rent avstyrkande utan endast utgjorde ett försök att till det obetydligaste förringa den skada, som skulle tillfogas handlandena. Då några av uttalandena emellertid vore synnerligen missvisande, krävde de ett beriktigande. Särskilt vände sig handelskammaren därvid mot de sakkunnigas uttalanden angående handlandenäs möjligheter att utvidga sin handel på andra områden, och påvisade ur olika synpunkter omöjligheterna härav.

Kommerskollegium och socialstyrelsen anförde rörande frågan om ersättning till speceri- och diversehandlande för mistad vinförsäljningsrättighet följande.

*Ämbets-
verken.*

»De sakkunniga hava, med undantag av herr Borell, funnit sig icke kunna föreslå ersättnings utgående till innehavare av rättigheter att till avhämtning försälja vin och öl i förening med annan handel för dem frånhänd rätt att sälja vin. Ifråga om de sakkunnigas skäl härför vilja ämbetsverken — — — — — till en början fästa uppmärksamheten på den bristande utredningen rörande den ekonomiska innebörden för handlandena av förlusten utav vinhandeln. De sakkunnigas antaganden i denna del hava, med hänsyn till näringsidkarnas egna uttalanden och så länge en belysande utredning i ämnet saknas, icke synts ämbetsverken övertygande. Det förefaller, som om de sakkunniga i sina uttalanden rörande nu ifrågavarande grupp av näringsidkare ej tagit tillräcklig hänsyn till denna närings genomsnittliga ekonomiska läge och de förutsättningar, under vilka handlandena arbeta såväl under normala förhållanden som i synnerhet under nu rådande kristid.

Som särskilt belysande i förevarande avscende må erinras om de sakkunnigas uttalanden rörande möjligheten för handlandena att i allmänhet kunna erhålla ersättning för den mistade vinhandeln genom utvidgning av rörelsen i övrigt.

I verkligheten synes det enligt den numera förebragta utredningen förhålla sig för småhandelns vidkommande så, att på grund av den starkt genomförda specialiseringen inom olika branscher och konkurrensen handlandena emellan det icke föreligger möjlighet för dem att utan väsentliga svårigheter företaga utvidgning av rörelsen till annan bransch. Vad prisfrågan beträffar torde de köpmän, vilkas ersättningsfråga nu är å bane, redan under normala förhållanden med hänsyn till såväl den stora inbördes konkurrensen som konkurrensen från sanköpslag, kooperativa affärsföretag och grosshandelns avläggare på minuthandelns område ingalunda hava medel i sin hand att utöva ett sådant godtyckligt inflytande på prisbildningen, att de, såsom de sakkunniga velat göra gällande, utan vidare skulle genom prisförhöjningar på andra varuslag kunna göra sig betäckta för sina genom den mistade minuthandeln minskade inkomster. Härtill komma vad kristiden beträffar de högst kända inskränkningar, som handlandena delvis genom statens egna åtgöranden

fått vidkännas såväl ifråga om vinstberäkning som varuomsättning. Nu anförda förhållanden anse ämbetsverken böra i så måtto givas ett avgörande inflytande på den nu föreliggande ersättningsfrågan, som de utan vidare torde — i motsats till vad de sakkunniga anført — giva vid handen, att handlandena regelrätt icke heller under normala förhållanden torde kunna finna ersättning för den mistade vinhandelen genom en utvidgning av sin rörelse i övrigt. Dessa förhållanden tillmätta ämbetsverken så stor betydelse vid frågans bedömning, att de enligt ämbetsverkens åsikt berättiga till undanröjande av eljest möjligen befintlig tvekan om ersättning åt denna grupp näringsidkare.

I detta sammanhang vilja ämbetsverken särskilt upptaga till bemötande vissa uttalanden, som gjorts, innefattande en jämförelse mellan den nu föreliggande ersättningsfrågan och den ersättning, som medgivits vissa grossister inom tobaksbranschen i samband med grosshandelns inlösning. Det har från de sakkunnigas sida framhållits, att förutsättningen för sådan ersättning varit, att omsättningen av tobaksvaror utgjort minst 25 % av företagets hela omsättning. Av denna anledning kunde enligt de sakkunnigas mening beslutet om sistnämnda ersättning icke anföras såsom stöd för ersättningskrav för mistningen av vinhandeln, vars omsättning sannolikt i regel stannat vida under 25 % av hela handelsomsättningen.

Så till vida dela ämbetsverken de sakkunnigas uppfattning, att beslutet om ersättning åt tobaksgrossisterna icke kan åberopas som stöd för ersättningsanspråk av nu förevarande beskaftenhet. Men ämbetsverken vilja jämväl betona, att en jämförelse mellan de båda ersättningsfrågorna icke heller kan — såsom de sakkunniga velat göra gällande — motivera en avvisande ståndpunkt gentemot minuthandlandenas anspråk på ersättning för den förlorade vinhandeln. Härutinnan torde allenast kunna hänvisas till den omständigheten, att det i ena fallet rörde sig om handel en gros, medan det i andra fallet gäller minuthandel. På grund av minuthandlandenas i regel bristande kommersiella allmänutbildning torde stora svårigheter möta för dem att utsträcka sin verksamhet utöver det område, de genom sitt arbete lärt sig behärska. Därtill kommer minuthandlandenas ofta nog jämförelsevis svaga ekonomiska ställning, som gör att även en ringa omsättningsminskning torde kunna vara av avgörande betydelse för rörelsens bestånd. Bland orsakerna härtill kunna nämnas dels den genomsnittligt låga handelsvinsten å standardvarorna, som numera utgöra företagens huvudsakliga försäljningsobjekt, dels den relativt obetydliga handelsomsättning, vartill minutaffärerna i regel nå upp. Om därför den nu ifrågavarande omsättningsminskningen för minuthandlandena relativt taget må vara mindre än de angivna 25 %, torde dock enligt ämbetsverkens mening den absoluta förlusten i flertalet fall bli väsentligt mera kännbar för minuthandlandenas personliga ekonomi än vad den skulle varit för grosshandelns utövare.

Med hänsyn härtill anse ämbetsverken, att behandlingen av frågan om ersättning åt speceri- och diversehandlare för mistning av vinhandelsrättigheter icke bör göras beroende av de grunder, som fastställts i annat sammanhang och under principiellt andra förutsättningar, än som gälla här ifrågavarande näringsverksamhet.

Vad angår de sakkunnigas uttalanden därom att, då under kristiden den här ifrågavarande rörelsen varit föremål för inskränkningar och indragningar utan att ersättning från det allmännas sida påtänkts eller ifrågasatts, det icke vore rättvist eller billigt, att kvarvarande utövare av samma hantering skulle få ersättning vid utfärdandet av allmänt förbud för detsamma fortsatta bedrivande, vilja ämbets-

verken göra gällande, att av statsmakterna beslutade åtgärder, som betingats av nu rådande krisförhållanden, icke böra få tillmätas betydelse för reglerandet av den normala utvecklingen inom näringslivet. Lika väl som den lojala medborgaren finner sig i de inskränkningar och ekonomiska svårigheter, som kristiden medför och som drabba alla samhällets medlemmar i stort sett, lika naturligt är det, att han skall känna sig orättvist behandlad, om han blir utsatt för ett särskilt mot hans verksamhet riktat ingripande, som sträcker sig utöver all framtid och till tider, då inskränkningarna för samhällets övriga medlemmar upphört. Sådant kan ej vara väl förenligt med social rättvisa. Med en tillämpning av den ena eller andra uppfattningen i nu angivna avseende äro förknippade konsekvenser av sådan vittgående innebörd för näringslivet i dess helhet, att de undersökningar, som böra föregå ett antagande av det utav de sakkunniga angivna åskådningssättet, ovillkorligen böra givas ett djup och ett innehåll av väsentligt större omfattning än som blivit fallet i den nu verkställda utredningen. En tillämpning på nu ifrågakvarande spörsmål av den utav de sakkunniga angivna uppfattningen skulle med hänsyn till statens nuvarande, av förhållandena betingade vidsträckta ingripanden i näringslivet till en början skapa ett osäkerhetstillstånd, som vore ägnat att medföra allvarlig skada inom olika områden av handel och industri. Då härtill kommer, att en prövning enligt behöriga grunder av frågan om ersättning jämväl åt dem, som redan fått lida intrång i sin rörelse, icke torde möta några svårigheter av öövertiglig beskaffenhet, finna ämbetsverken de sakkunnigas nu angivna skäl mot ersättning till handlandena icke vara antagligt.»

I sina över ämbetsverkens utlåtande avgivna påminnelser anförde ersättnings-sakkunniga följande:

*Ersättnings-
sakkunniga.*

»Den väsentligaste meningsskiljaktigheten framträder, som ovan antytts, med avseende på speceri- och diversehandelns ersättningskrav för den förlorade vinhandeln. Dessa krav ha de sakkunniga icke funnit sig kunna tillmötesgå, medan det vill synas som om ämbetsverken vore av den uppfattningen, att ersättning till denna kategori borde utgå. De sakkunniga vilja icke här ingå på ett närmare bemötande av de skäl, som av ämbetsverken anförts till stöd för deras uppfattning, så mycket mindre som samtliga dessa skäl tidigare anförts av näringsens egna representanter och sålunda redan av de sakkunniga vid deras förslags avgivande vunnit nödigt beaktande. Då emellertid ämbetsverken synas lägga särskild vikt därpå, att tillräcklig utredning enligt deras mening icke verkställts rörande den ekonomiska innebörden för handlandena av förlusten utav vinhandeln, så vilja de sakkunniga i detta hänseende dels hänvisa till vad härom ovan anförts, dels ock framhålla, att de sakkunnigas på det förelagda materialet grundade uppfattning, att i allmänhet allenast i undantagsfall öfver 10 % av här ifrågakvarande affärers hela verkliga nettovinst under normala år fallit på vinförsäljningen, icke i något fall blivit emotsagt. Härmed synes de sakkunniga fullt tillräcklig klarhet ha vunnits rörande spörsmålet om vinhandelns ekonomiska betydelse för diversehandeln.

Ehuru på frågan icke inverkan tillåta sig de sakkunniga i detta sammanhang särskilt påpeka ett misstag, vartill ämbetsverken i sitt utlåtande gjort sig skyldiga. Det heter däri, att specerihandlandena såsom de sakkunniga velat göra gällande, utan vidare skulle genom prisförhöjning på andra varuslag kunna göra

sig betäckta för sina genom den mistade minuthandeln minskade inkomster. De sakkunniga ha icke gjort något dylikt uttalande. Däremot framkastades saken såsom en möjlighet under förhandlingarna med de ersättningssökande specerihandlandena. Att det oaktat uttalandet icke förekommer i sakkunnigas betänkande, borde för den uppmärksamme läsaren klargjort, att de sakkunniga icke funnit tanken tillräckligt bärande.»

Yttrande av
herr Borell.

Under hänvisning till det vid ersättningssakkunnigas den 14 maj 1918 dagtecknade betänkande fogade särskilda uttalande rörande ersättning till speceri- och diversehandlandena för mistad rätt att försälja vin, uttalade herr Borell såsom sin åsikt att ämbetsverkens anmärkning, såvitt den avsåge dessa näringsidkares anspråk, vore berättigad. I de synpunkter, ämbetsverken anfört rörande frågan om ersättning till dem, instämde han i huvudsak. Det syntes honom angeläget, att den obillighet, som de sakkunnigas ställningstagande till deras ersättningsanspråk innebar, undanröjdes, och att ersättning bereddes dem för hiden förlust. Att denna för åtskilliga av dem vore synnerligen kännbar, ansåg han vara ådagalagt av vad vid de sakkunnigas sammanträden med representanter för dessa näringsgrenar förekommit.

Sveriges köp-
mannaför-
bund.

I en den 11 november 1919 dagtecknad framställning har Sveriges köpmannaförbund genom särskilda kommitterade för vinersättningsfrågans ordnande framhållit, att ersättningsfrågan i nu befintligt skick från berörda näringsidkarsynpunkt sett vore högst otillfredsställande utredd. Att speceri- och diversehandlandena genom mistningen av rätt till handel med vin lidit förlust, syntes samtliga, som haft med utredningen att göra, vara överens. Åsikterna brötos först vid uppskattning i procenttal av denna förlust och den frågan vore av sekundär betydelse. Det till besvarande föreliggande huvudsaksfrågan vore, om ersättning skulle beviljas eller ej. Kommitterade fortsatte därefter:

»Man invänder, att beslutet om ersättning åt tobaksgrossisterna icke kan i nu föreliggande fråga åberopas såsom stöd för vårt krav på ersättning, därför att förutsättningen för en sådan varit att omsättningen av tobaksvaror utgjort minst 25 % av företagens hela omsättning.

Väl må vara, att jämförelsen i det stycket haltar något, men i ett avseende gäller den dock för god, nämligen därutinnan att genom ersättningen till tobaksgrossisterna dock fastslagits principen, att ersättning bör givas, då genom statligt ingrepp en hel klass av medborgare frångäts en förut innehavd, fullt lojal förvärvsmöjlighet. Och för övrigt, vart skulle det föra hän inom hela vårt samhällsliv, om envar utövare av en handelsverksamhet, ett yrke o. s. v. alltjämt skulle hava ett sådant hot hängande över sig, att när som helst ett av staten gynnat affärsföretag kunde betaga honom rätten att fortsätta sin verksamhet helt eller delvis och detta utan att giva någon som helst satisfaktion. Och huru kan man såsom ersättningsmöjlighet komma och hänvisa till ytterligare utvidgning av rörelsen i övrigt. Den, som så talar, har ingen aning om konkurrensen småhandlandena emellan, om den på alla handelsområden gällande specialiseringen, om kooperativa sammanslutningars inflytande på de enskilda handlandenas omsättning etc. Vi köpmän, vi veta granneligen vad vi förlorat, då oss frångäts vår gamla rätt att sälja vin, och vi veta tyvärr alltför väl, att under en oöverskådlig framtid ger oss det allmänna affärslivet ingen möjlighet att genom vår kvarvarande rörelse taga igen det förlorade. Genom konkurrensen och de allt talrikare kooperativa inköpsammanslutningarna hava vi i realiteten såväl nu som under normala affärstider absolut

förtagits affärsmöjligheten att genom prisförhöjningar på andra varor o. d. bereda oss ersättning för den ytterst kännbara förlust vi lidit.

Ersättningssakkunniga säga, att vi ej kunna pretendera någon ersättning därför, att vår rätt att sälja vin givits oss endast tills vidare. Men är verkligen en sådan bevisföring grundad ens på i juridiskt formellt hänseende fullt bärkraftiga premisser? Under en lång följd av år har på grund av denna tillsvidarerätt den lojala handlanden tryggt utövat sin handel. I det allmänna medvetandet har ingått såsom något fullkomligt visst, att så länge icke ett olämpligt handhavande av handelsrätten diskvalificerat köpmannen, så länge får han också behålla sin välfångna rätt. Aldrig har väl någon förrän nu velat inlägga någon som helst annan betydelse i lagstiftarens ord 'tillsvidare', och ej heller nu torde lagbudet kunna tolkas annorlunda, då i administrativ praxis 'tillsvidaretilstånd' anses som tillstånd för all framtid och som motsats till tillstånd för viss angiven tid, exempelvis 1, 2, 3 etc. år.

De inskränkningar, som under rådande kristid eller för visst område i vårt land genomförts uti ifrågavarande handelsrättighet, kunna härvidlag enligt vår mening icke åberopas såsom bevisskäl, ty vad som sker under onormala tider och av särskilda, utomordentliga faktiska förhållanden betingade skäl torde aldrig kunna inrangeras i en bevisföring, som gäller reglering framåt för all framtid. Om vinhandeln inskränkes under en hela världen övergående kristid, så torde däremot intet vara att invända; om en 'klumpindragning' av rättigheter vidtages inom vissa län, där vinhandeln sköttes så, att den medfört sociala vådor genom urartande till handel med mindervärdiga varor, som fått ersätta spritdrycker, så torde däremot en sådan indragning vara fullt berättigad, men dessa inskränkningar eller förbud äro dock endast undantag, som aldrig torde kunna åberopas såsom allmängiltiga skäl mot hela vårt lands lojala specerihandlarekär.

Huru denna fråga än skärskådas, kunna vi icke övertygas om annat än att vårt ersättningskrav dels är ur såväl juridisk som moralisk synpunkt berättigat, dels ock är genom precedensfall i princip redan förut av statsmakterna godkänt.

Åtminstone bör väl vårt krav vara så väl grundat, att det må anses värt en allsidigare och sakkunnigare prövning, än som ägnats detsamma.

Inom 1917 års ersättningssakkunniga finnes dock ingen representant för våra intressen. I realiteten hava av ersättningssakkunniga våra framställningar i hit-hörande frågor enligt vår mening icke ingående behandlats, och av allt att döma ej underkastats den objektiva prövning vi anse oss ha rätt att påfordra. De sammanträffanden med sakkunniga, som för oss arrangerades, voro få och därvid förda förhandlingar så knapphändiga, att intet positivt resultat därav var att vänta. Det statistiska material, som av sakkunniga för här ifrågavarande ärendes bedömande använts, har också varit alltför obetydligt och föga belysande för frågans allsidiga och objektiva prövning.

De kungl. förordningar, som ifråga om försäljning av rusdrycker utfärdats, grunda sig på 1917 års riksdags beslut, framkommet genom det av bevillningsutskottet framställda sammanjämningsförslaget. Vid avgivande av detta förslag hemställde utskottet, att riksdagen måtte i sin skrivelse till Kungl. Maj:t — med framhållande av att genomförandet av den ifrågavarande lagstiftningen uppenbarligen komme att föranleda ersättningsanspråk, ävensom med erinran därom, att Kungl. Maj:t och riksdagen förutsett sådana framtidsanspråk och i främsta rummet för att möta dem bildat statsverkets fond av rusdrycksmedel — uttala sin förvissning, att

Kungl. Maj:t komme att låta verkställa utredning av frågan i vad mån ersättning borde utgå. Detta bevillningsutskottets förslag blev av riksdagens båda kamrar bifallet.

Vi hålla före, att sådan utredning skett angående de nya rusdrycksförordningarnas inverkan på vissa kategorier samhällsmedlemmar, som förut arbetat i branschen och därav haft sin bärgning, men vi våga bestämt förneka, att en sakkunnig, fullt objektiv och allsidig utredning förebragts i frågan om det berättigade i speceri- och diversehandlandenas krav på ersättning för mistningen av rätt att försälja vin. Och vi vilja i detta sammanhang kraftigt framhålla, att liksom staten utan tvivel beredes avsevärda inkomster genom den rena rusdryckshandels övertagande, så kommer helt visst också monopoliseringen av vinhandeln att tillföra staten stora vinstmöjligheter. Har staten i förra fallet med reell valuta gottgjort vederbörande handlande och personal, så måste för en logiskt tänkande människa det stå klart, att även i senare fallet satisfaktion skall givas. Och härvid får ej ett formalistiskt bedömande av ett lagstiftarens ord — 'tillsvidare' — vara avgörande, utan ordet måste ses i sitt kausalsammanhang. Andemeningen i lagbudet måste vara avgörande, ty eljest blir utan tvivel högsta rätt den största orätt.

Vi hänvisa till vad som i enligt vår mening synnerligen välmotiverade uttalanden över ersättningssakkunnigas utredning anförts av Kommerskollegium och Socialstyrelsen och för övrigt andra myndigheter och korporationer, som blivit i saken hörda, och instämma vi helt i häradshövding Borells från övriga ersättnings-sakkunniga avvikande votum.

Vad sålunda i frågan anförts, tillåta vi oss i underdanighet andraga som skäl för vårt yrkande om tillsättande av en ny kommission för granskning av hit-hörande ersättningsfrågor, och kunna vi icke underlåta upprepa vad kommerskollegium och socialstyrelsen därvidlag anført att det erfordras hänsynstagande till billighetssynpunkter samt att 'det kan ifrågasättas huruvida det är lämpligt att över huvud taget fastslå alltför rigorösa generella principer'.

Först genom tillsättande av den utav ämbetsverken föreslagna centralkommissionen, vari givetvis av oss företrädna näringsidkare böra vara representerade, och sedan utredning av de enskilda handlandenas anspråk och granskning av dessas befoegenhet skett, kan enligt vår bestämda mening den allsidiga utredning anses verkställd, varom 1917 års riksdag gjort framställning.»

Departements-
chefen.

De speceri- och diversehandlande, som haft rätt att till avhämtning sälja vin eller öl, hava utövat försäljningen på grund av särskilt av länsstyrelsen meddelat tillstånd jämlikt 13 § i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl. Over gjord ansökan om erhållande av dylik rättighet hördes i annan stad än Stockholm magistraten och på landet kommunalnämnden och kommunalstämman; om nämnd och stämma vore ense att avstyrka sökt rättighet, kunde densamma av länsstyrelsen icke beviljas. Med avseende å tiden för giltigheten av dylik rättighet föreskrevs i 17 § av nyssberörda förordning, att den skulle meddelas att gälla tillsvidare och så länge länsstyrelsen icke tunne skäl återkalla densamma. Vid framläggandet av förslaget till berörda

vin- och ölförsäljningsförordning anförde, enligt vad det till propositionen nr 101 vid 1905 års riksdag fogade utdraget ur statsrådsprotokollet över finansärenden den 31 mars 1905 utvisar, dåvarande chefen för finansdepartementet att, när ett tillstånd meddelats att gälla »tills vidare», låge däruti, att den, som meddelat tillståndet, kunde återkalla detsamma, när skäl därtill ansåges föreligga. Uttryckligt stadgande därom hade införts i 17 §. Rättighetsinnehavaren kunde sålunda bliva förlustig sin försäljningsrätt utan att hava på något sätt missbrukat densamma. Anledningarna till återkallelsen kunde vara helt andra, däribland exempelvis att försäljningen, oaktat den sköttes på ett fullt oklanderligt sätt, ändock av andra orsaker visade sig skadlig.

Såsom framgår av det nu anförda, torde berörda, »tills vidare» meddelade rättigheter, få anses hava haft en mycket osäker grund. De uttalanden, som av åtskilliga korporationer gjorts av den innebörd, att ifrågavarande rättigheter skulle vara att anse som »välfängen rätt» och att köpmannen skulle få behålla dessa rättigheter så länge icke ett olämpligt handhavande av handelsrätten diskvalificerat honom, sakna således stöd i den till grund för ifrågavarade författningsrum liggande motivering. Av densamma framgår ju otvetydigt, att återkallelse av försäljningsrätt kunde äga rum jämväl när försäljningen sköttes oklanderligt, eller med andra ord på grund av förhållanden, över vilka försäljaren icke själv kunde bestämma. Bland dylika förhållanden stodo givetvis i främsta rummet de sociala förhållandena, vilka, såsom erfarenheten visat, kunnat göra det påkallat att å en ort eller inom större områden indraga vin- eller ölförsäljningsrättigheter, vilka utövats utan anmärkning. Det är också med hänsyn till den säregna beskaffenheten av ifrågavarande rättigheter, som under kristiden upprepade indragningar ägt rum. Sålunda stadgades genom kungörelsen den 15 februari 1916 (nr 26) angående vissa inskränkningar i detaljhandeln med brännvin samt försäljningen av vin eller öl, att försäljning till avhämtning av vin icke finge bedrivas i öppen bod i samband med handel med andra varor än alkoholhaltiga eller tillagade alkoholfria drycker eller svagdricka med mindre efter kungörelsens ikrafiträdande länsstyrelsen på därom gjord ansökan funne anledning medgiva undantag. Hade undantag medgivits, skulle det återkallas, där det visade sig, att vin, som försålles, genom sin prisbillighet i förening med hög alkoholhalt eller av annan dylik anledning uppenbarligen vore ägnat att för allmänheten såsom berusningsmedel ersätta spritdrycker. I kungörelsen den 3 november 1916 (nr 448) upprepades den nyssnämnda bestämmelsen och föreskrefs tillika, att vid prövning av ansökan att fortfara med försäljningen

länsstyrelsen skulle taga särskild hänsyn dels, därest sökanden förut utövat sådan försäljning, till nämnda försäljnings omfattning i och för sig och i förhållande till sökandens rörelse i övrigt ävensom till den omständigheten, huruvida försäljningen givit anledning till anmärkning, dels ock till försäljningslokalens läge ur ordningssynpunkt. Den genom ovanberörda kungörelser gällande begränsningen av den vinhandel, som utövats i förening med annan handel, upprätthölls i kungörelsen den 22 september 1917 (nr 616) angående vissa inskränkningar i detaljhandeln med brännvin samt försäljningen av vin eller öl. Då denna kungörelse gällde till dess rusdrycksförsäljningsförordningen den 1 januari 1919 trädde i kraft, hava sålunda de handlande, som icke fingo sina rättigheter förnyade genom särskilt av länsstyrelsen lämnat medgivande, redan under loppet av år 1916 upphört med utövandet av vinhandeln. Någon uppgift beträffande dessa handlandes antal finnes icke tillgänglig, men man torde kunna erhålla en ungefärlig bild av den ständigt fortgående minskning, som deras antal varit underkastat, om man jämför antalet dylika handlande år 1911 och år 1918. Uppgifter beträffande det första året äro hämtade ur nykterhetskommitténs utredningar del VI:4 och för år 1919 från det material beträffande ifrågasvarande handlande, som erhållits genom det den 31 december 1918 genomförda beslaget å vin.

Län	Antal i kraft varande rättigheter		Län	Antal i kraft varande rättigheter	
	år 1911	år 1918		år 1911	år 1918
Stockholms stad	1,866	344	Göteborgs och Bohus län	566	172
Stockholms län	47	21	Älvsborgs län	60	49
Uppsala »	49	17	Skaraborgs »	40	40
Södermanlands »	49	26	Värmlands »	44	19
Östergötlands »	131	74	Örebro »	53	17
Jönköpings »	33	5	Västmanlands »	41	21
Kronobergs »	14	6	Kopparbergs »	20	—
Kalmar »	59	38	Gävleborgs »	54	15
Gottlands »	17	12	Västernorrland »	45	19
Blekinge »	97	9	Jämtlands »	13	3
Kristianstads »	83	52	Västerbottens »	15	5
Malmöhus »	1,386	205	Norrbottens »	15	1
Hallands »	85	50	Summa	4,882	1,220

Såsom framgår av denna sammanställning hava vinförsäljningsrättigheterna under loppet av sju år minskats till en fjärdedel. Minskningen torde till största delen vara förorsakad av kristidsförfattningarnas föreskrifter, men även av tidigare, ur nykterhetssynpunkt företagna gallringar.

Under den tidigare behandlingen av frågan om genomförande av en ny nykterhetslagstiftning har tanken på någon ersättning till speceri- och diversehandlarna icke framställts. I det betänkande med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, som nykterhetskommittén framlade i början av år 1914 och som varit utgångspunkten för lagstiftningsarbetet på förevarande område, ansåg kommittén, att någon ersättning icke borde ifrågakomma för ifrågavarande handlande. I en särskilt till ifrågavarande betänkande fogad utredning »Bör staten utgiva ersättning till rusdrycksförsäljare i anledning av den förlust, som de kunna lida genom den föreslagna försäljningsförordningens införande?» uttalade numera professor A. V. Lundstedt, dels att något rättsligen grundat ersättningsanspråk mot staten ej kunde uppstå i anledning av att befogenheten att försälja vin jämlikt 13 § i vin- och ölförsäljningsförordningen upphörde att gälla i samband med den föreslagna lagens trädande i kraft, dels ock att någon ersättning av billighetsskäl ej gärna kunde komma ifråga. Då tillståndet meddelats under uttryckligt förbehåll om att när som helst kunna återkallas, hade innehavarna av rättigheter jämlikt 13 § vin- och ölförsäljningsförordningen uppenbarligen ej med något slags fog kunnat räkna med, att de alltjämt skulle få fortfära med sin försäljning av rusdrycker. Nu vore det visserligen att förmoda, att den nya förordningen för åtskilliga av dessa rusdrycksförsäljare faktiskt skulle komma som en överraskning. Särskilt torde en del av dem hava vant sig vid att räkna med vinförsäljningen som en deras oantastliga rättighet. Men detta finge bli deras ensak. Lagstiftaren hade ej givit dem anledning att så betrakta saken. Tvärtom, lagstiftaren hade uttryckligen tillkännagivit, att försäljningsbefogenheten när som helst kunde upphöra. Utfärdade lagstiftaren bestämmelser angående ersättning i anledning av den nya försäljningsförordningens införande, erkände han därmed att de av ersättningen berörda näringsidkarna haft något fog, att, trots lagens uttryckliga föreskrift, räkna med försäljningens framtida befogenhet. Bestämmelser angående ersättning skulle rent av innebära ett medgivande, att just dessa lagens bud om att försäljningsbefogenhet blott finge meddelas tills vidare eller på viss tid, icke behövde tagas med i räkningen utan kunde betraktas såsom obefintliga. Det sagda föreföll professor Lundstedt vara tillräckligt,

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 243 häft. (Nr 287).

för att det vore alldeles uppenbart, att billigheten ej kunde fordra, att någon ersättning i dessa fall skulle utgå från staten. Emellertid vore det rimligt, att också en utövare av en till sitt fortfarande bestånd oviss näringsrätt borde ha så mycken trygghet i utövningen av sin rörelse, att han ej behöfde riskera att i anledning av dess plötsliga olovlighet göra någon mera avsevärd förlust, därför att han ej hunnit sälja undan sitt lager, innan försäljningen blivit olovlig. Någon fara i detta avseende kunde dock ej gärna antagas föreligga beträffande dem, som drevo utminuterung av öl eller utminuterung av vin blott i förening med annan handel. Den tid, som stode dessa till buds, innan den nya förordningen skulle träda i kraft, borde vara fullt tillräcklig för att förebygga förlust av nu antytt slag.

Jämväl i den proposition, nr 242, som Kungl. Maj:t i ämnet framlade för 1914 års senare riksdag med förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker m. m., finnas uttalanden, som torde ådagalägga, att tanken på ersättning till speceri- och diversehandlarna för upphävande av deras vinförsäljning vid det dåvarande ej förefanns. Att märka är nämligen att genom de till ifrågavarande proposition fogade förslag de ersättningsanspråk, som framstälts från åtskilliga andra av de genom förordningen berörda näringsidkarna blivit i en eller annan form tillmötesgångna. För de handlande, som bedrivit uteslutande handel med spritdrycker eller vin, hade sålunda föreslagits en mycket betydande övergångstid för fortsatt näringsutövning (till år 1939). Beträffande åter de handlande, som drivit vinförsäljningen i förening med annan handel, förelåg enligt dåvarande departementschefens uppfattning uppenbarligen icke samma skäl som i fråga om de egentliga vinhandlandena att bereda ersättning i en eller annan form vid den föreslagna reformens genomförande. I regel utgjorde här viuhandeln en mindre betydande del av den totala varuomsättningen och ofta motiverades dess utövning allenast av konkurrenshänsyn. Om den nya lagstiftningen, såsom departementschefen avsåg, bringades att träda i kraft den 1 januari 1921 och intill dess vinförsäljning av ifrågavarande art såsom hittills finge av enskilda utövas, syntes honom nog tid vara de dåvarande innehavarna beredd att utan förlust avveckla sin rörelse i denna del.

Ehuruväl den nuvarande rusdrycksförsäljningsförordningen trätt i kraft den 1 januari 1919 — sålunda två år tidigare än vad ovannämnde departementschef avsåg — är det väsentliga i hans uppfattning tillämpligt även på den nuvarande situationen. På grund av de säregna förhållandena under kristiden blev det möjligt för de flesta handlandena

att sälja slut på sina vinlager före den nya förordningens ikraftträdande, oaktat övergångstiden blev kortare, och i de fall, där lager funnos kvar, övertogo partihandlare eller bolag de enskilda handlandenas lager.

Från såväl handlandenas som ämbetsverkens sida har gjorts gällande, att de sakkunnigas utredning i förevarande avseende vore bristfällig och att särskilt utredningen rörande den ekonomiska inbörden för handlandena av förlusten utav vinhandeln icke syntes övertygande. Såsom de sakkunniga erinrat, har emellertid till de sakkunniga överlämnats visst statistiskt material, som handlandena önskat skola behandlas konfidentiellt. Detta material synes, enligt vad de sakkunniga framhålla, vara tillräckligt omfattande för att därpå grunda den uppfattningen, att i allmänhet allenast i undantagsfall över 10 % av här ifrågakvarande affärers hela verkliga nettovinst under normala år fallit på vinförsäljningen. De sakkunniga hava i sina påminnelser fastslagit, att riktigheten härav icke i något fall blivit motsagd. Då jag i likhet med de sakkunniga finner, att fullt tillräcklig klarhet vunnits rörande spörsmålet om vinhandelns ekonomiska betydelse för diversehandeln, är enligt min mening någon ytterligare utredning av ämnet i detta avseende icke av omständigheterna påkallad.

Även om man i likhet med ämbetsverken skulle anse, att det av olika orsaker är förenat med svårigheter för speceri- och diversehandeln att genom utvidgning av rörelsen erhålla ersättning för den mistade vinhandeln, kan jag för min del icke finna, att denna omständighet skulle på något sätt berättiga handlandena till någon ersättning. Då vinhandeln utgjort en ringa del av deras omsättning och upplåtits till dem på sådana villkor, att den när som helst kunde återkallas, kan jag icke anse det rimligt, att de skulle åtnjuta någon ersättning, då denna handel av sociala skäl förbjöds. Att det var sociala skäl, som föranledde vinhandelns läggande under bolag, framgår otvetydigt av allt vad som anförts under frågans förberedande behandling.

Med hänsyn till det anförda finner jag mig förhindrad att tillstyrka, att ersättning beviljas personer, som i förening med annan handel jämlikt 13 § vin- och ölförsäljningsförordningen haft rätt att till avhämtning försälja vin.

Vad därefter beträffar de handlande, som haft rätt att till avhämtning försälja öl, hava de sakkunniga uttalat, att då frågan om ölförsäljning vore beroende av huruvida ett för riksdagen år 1918 framlagt förslag till bestämmelser om försäljning av pilsner bleve antaget samt av huru sagda bestämmelser och den nya försäljningsförordningen

komme att tillämpas, det icke vid det dåvarande vore anledning att uttala sig, huruvida och i vad mån ersättning borde utgå till ifrågasvarande näringsidkare. Då numera bestämmelser antagits rörande försäljning av pilsnerdrycka, vilken dryck för närvarande ersatt ölet, och det måste anses sannolikt, att, om tillverkning av öl framdeles skulle komma till stånd, ölet på grund av de strängare försäljningsbestämmelserna för denna dryck — åtminstone vid utminuterung — svårligen skulle kunna konkurrera med pilsnerdrycka, har jag ansett att några skäl icke föreligga, som kunna påkalla ersättning till handlande för mistade ölförsäljningsrättigheter.

III. Den egentliga handeln med spritdrycker och vin.

Denna grupp innefattar *dels* de handlande med spritdrycker och vin, som drivit försäljning av sagda drycker utan samband med annan handel, *dels* handelsresande, tjänstemän och arbetare inom handeln med spritdrycker och vin, *dels* ock agenter inom denna bransch.

De ifrågasvarande handlandena hava utövat handeln med spritdrycker och vin på grund av överlåtelse från bolag jämlikt 17 § 2 mom. i 1905 års brännvinsförsäljningsförordning. Har handeln innefattat enbart försäljning av vin har detta ägt rum på grund av tillstånd enligt 13 § vin- och ölförsäljningsförordningen.

Enligt 98 § i rusdrycksförsäljningsförordningen hava nu angivna handlande rätt att, efter anmälan hos kontrollstyrelsen, under en tid av tre år från och med 1 januari 1919 utan särskilt tillstånd fortsätta med försäljningen, dock allenast i den ordning, som föreskrivits för parti-handlare.

Redan under aktiebolaget Stockholmssystemets första verksamhetsår inköpte bolaget några vin- och spirituosahandelsfirmor, som av en eller annan anledning upphörde med sin rörelse. Då en vinhandlare avled, övertog bolaget av stärbhuset hyreskontraktet för affärslokalen samt inventarierna och lagret. Den personal, som var anställd i affären och önskade anställning hos bolaget, erhöll sådan. På den sålunda inslagna vägen fortsatte bolaget år 1916, då fyra vin- och spirituosahandelsfirmor övertogs. Men därjämte beträddes i slutet av år 1916 en annan väg. Sedan nämligen år 1916 den ene innehavaren i firman J. D. Grönstedt & C:o avlidit, bildades efter förhandlingar mellan Stockholmssystemet och firmans nya ensam innehavare ett bolag, aktiebolaget J. D. Grön-

stedt & C:o. I detta bolag, vars aktiekapital sattes till 350,000 kronor, tecknade Stockholmssystemet samtliga stamaktier till ett belopp av 100,000 kronor, medförande majoritet å bolagsstämman, samt preferensaktier till 50,000 kronor. Å preferensaktie fick ej utdelas mer än 7 procent årlig ränta; vinsten i övrigt tillföll stamaktierna. Stamaktieägaren var genom särskild överenskommelse berättigad inlösa preferensaktie till pari.

Det nybildade bolaget var att anse som ett dotterbolag till aktiebolaget Stockholmssystemet. Det kom i det följande att utgöra förebilden för de bolag, som under år 1917 bildades med uppgift att koncentrera den enskilda vin- och spirituosa-handeln under en mera offentlig kontroll och med begränsad vinstavkastning. Samtidigt övertog emellertid aktiebolaget Stockholmssystemet självt direkt åtskilliga enskilda vin- och spirituosa-handelsfirmor.

Under år 1917 var övertagandet av firmor mycket omfattande. Det Grönstedtska bolaget övertog sålunda åtta firmor i Stockholm och en firma i Malmö. Under mars månad 1917 bildades Karlshamns punschfabriksaktiebolag på samma grunder som det Grönstedtska bolaget. Ifrågavarande bolag övertog två firmor i Karlshamn. Under augusti månad bildades aktiebolaget J. Cederlunds efterträdare, som övertog firman J. Cederlund & söner. Den betydelsefullaste nybildningen på området var emellertid aktiebolaget vin- och spritcentralen, som kom till stånd under augusti månad 1917 och som övertog Reymersholms gamla spritförädlingsaktiebolags reningsverksamhet. Stamaktiekapitalet i aktiebolaget vin- och spritcentralen, 225,000 kronor, tecknades liksom i de förut omnämnda bolagen av aktiebolaget Stockholmssystemet och förskaffade detta bolag på grund av bestämmelser i bolagsordningen majoritet å bolagsstämman. Kort efter aktiebolaget vin- och spritcentralens bildande övertog bolaget en mängd vin- och spirituosa-handelsfirmor i olika delar av riket. Under slutet av år 1917 vidtogs den ändringen i Stockholmssystemets ställning till de ovannämnda dotterbolagen, att aktiebolaget vin- och spritcentralen övertog stamaktierna i aktiebolaget J. D. Grönstedt & C:o, Karlshamns punschfabriksaktiebolag och aktiebolaget J. Cederlunds efterträdare; Stockholmssystemet var däremot alltjämt innehavare av vin- och spritcentralens stamaktier. Sedermera har ytterligare ett dotterbolag bildats nämligen aktiebolaget Tegnér & Wilcken.

Jag har ansett det erforderligt att lämna denna kortfattade översikt av utvecklingen på förevarande område fram till den tidpunkt, då ersättningssakkunniga började sitt arbete. Jag tillåter mig också att erinra om att ifrågavarande förhållanden särskilt voro föremål för upp-

märksamhet i dåvarande departementschefens anförande till det förut återgivna statsrådsprotokollet för den 31 december 1917.

Beträffande innehavare av rättighet att försälja brännvin eller vin till avhämtning utan samband med annan handel, samt handelsresande, tjänstemän och arbetare inom vin- och spirituosa-handeln anförde de sakkunniga följande:

Sakkunniga.
I fråga om
vin- och spiri-
tuosa-hand-
lande, han-
delsresande
och personal.

»Från representanter för de företag, som drabbas av dessa bestämmelser — vin- samt vin- och spirituosa-handeln — samt deras personal ha talrika framställningar om ersättning till de sakkunniga ingivits. Bland dessa äro också, såsom ovan anförts, skrivelser från tvenne organisationer inom yrket, Sveriges vinhandlares förening samt Sveriges vin- och spirituosa-handlarförening, vilka tillsammans torde omsluta flertalet av dess utövarer. I nämnda skrivelser föreslås preliminärt följande allmänna ersättningsgrunder, vilka synts organisationerna 'förenliga med rätt och billighet':

1) ett kontant belopp, svarande mot 1914—1917 års uppskattade nettovinst, eller alternativt 10 % (en av organisationerna 15 %) å omsättningen under sagda år,

2) lagrens inlösen efter inköpspris jämte erlagda kostnader för desamma plus 40 % (en av organisationerna 25 %) förhöjning,

3) full ersättning för fastigheters och inventariers värden samt övertagande av hyror och andra kontraherade förbindelser, samt

4) anställd personals övertagande med bibehållna löner eller gottgörelse åt densamma enligt de grundsatser, som kunna finnas skäligen.

Till framställningarna har fogats ett utförligt statistiskt material, utvisande varje enskild firmas totalomsättning, bruttobehållning, nettovinst m. m.

Vidare ha handelsresandena inom branschen representerade genom Sveriges vin- och spirituosa-handelsresandeförening, i sin skrivelse i ämnet framställt följande förslag till ersättningsgrunder:

1) $\frac{1}{3}$ av tre årsinkomster + $\frac{1}{5}$ av sålunda fastslagen medelårsinkomst $\times$ antalet tjänsteår efter fyllda 21 års ålder, dock högst 5 medelårsinkomster att utgå som engångsersättning;

2) rätt för den, som fyllt 50 år att i stället för ersättning enligt mom. 1) efter eget val erhålla pension att utgå årligen med 80 % av årsinkomst.

Ett särskilt statistiskt material till belysande dels av handelsresandenas dels av vinhandelspersonalens ekonomiska ställning har jämväl av resp. organisationer insamlats och ställts till de sakkunnigas förfogande.

Vid muntliga förhandlingar med representanter för ifrågavarande yrkesgrupper ha förenämnda ersättningsanspråk vidare utvecklats. Därvid ha jämväl från representanter dels för systembolagens personal, dels ock för vinhandelspersonalen utförliga förslag till ersättningsgrunder överlämnats.

Såsom av det i det föregående återgivna statsrådsprotokollet framgår har chefen för finansdepartementet uttalat den farhågan, att den nya försäljningsförordningen i sin tillämpning kunde komma att bereda åtskilliga svårigheter på grund av den för enskilda firmor kvarstående rätten till idkande av partihandel. Då en

konflikt mellan det allmännas intresse och det enskilda förvärvsintresset här näppeligen kunde undvikas, hade finansministern under övervägande ett förslag om en sådan organisation av partihandeln, att jämväl denna komme att handhavas av organ, som i sitt förhållande till det allmänna mer eller mindre bleve jämställt med detaljhandelsbolagen. Då det nu visat sig, att ett stort bolag, aktiebolaget Vin- och spritcentralen, som representerade en betydande del av reningsverksamheten och övrig partihandel med viner och spirituosa inom landet, redan vore bildat och att ledningen och avkastningen av detsamma erbjudits statsmakterna, borde de sakkunniga erhålla i uppdrag att jämväl undersöka, huruvida möjlighet förefunnes för uppnående av frivillig överenskommelse mellan aktiebolaget Vin- och spritcentralen samt sådana handlande och firmor, vilka åsyftades i förenämnda 98 § av den nya förordningen om förvärvande av nämnda firmors lager m. m. och övertagande av deras personal, allt för nämnda bolags räkning.

Med anledning härav ha de sakkunniga hos Vin- och spritcentralens ledning inhämtat, att detta företag eller de av detta bolag kontrollerade firmor numera med sig införlivat dels samtliga reningsverk inom riket, dels ock vin- och spirituosa-handelsfirmor, representerande den allra största delen av hittillsvarande omsättning inom branschen. — — — — —

De sakkunniga ha vidare från Vin- och spritcentralen mottagit — — — — — tvenne skrivelser, vari bolaget *dels* förklarar sig villigt att verkställa inlösen av samtliga inom riket verksamma vin- samt vin- och spirituosa-handelsfirmor enligt i huvudsak analoga grunder som dem, vilka tillämpats vid de hittills skedda inköpen av motsvarande art, varvid särskilt framställts vissa minimivillkor, som bolaget i varje fall vore berett att bjuda, *dels ock* erbjudit sig att beträffande de grunder, som komme att gälla för såväl övertagande eller anställande av de inlösta firmornas personal som för ersättning åt sådana hos andra firmor inom branschen anställda personer, ävensom de handelsresande i viner, agenter och deras personal, vilka med 1919 års ingång eventuellt bleve utan anställning, låta sitt beslut inom skäligen gränser bestämmas av vissa av Kungl. Maj:ts särskilt för ändamålet utsedda opartiska personers votum.»

Innan jag går vidare i återgivandet av de sakkunnigas betänkande, vill jag återgiva det väsentliga i aktiebolaget vin- och spritcentralens ifrågavarande skrivelser av den 4 och 30 maj 1918. I den förstnämnda av dessa angav bolaget, vilka firmor under de fyra första månaderna av 1918 övertagits av aktiebolaget vin- och spritcentralen och dess dotterbolag och fortsatte därefter:

»Vid övertagande av ovannämnda firmors rörelser har i regel Vin- och spritcentralen angående hos firmorna anställd personal förbundit sig att med hänsyn till anställningens fortvaro. eventuell uppsägning, löneförmånens bestämmande och dylikt övertaga de moraliska förpliktelser, som skäligen kunna ansetts hava påvilat säljaren vid tiden för överlåtelsen. I enstaka fall och då det rört äldre personal eller eljest sådana förhållanden förelegat, att vederbörande icke lämpligen kunnat övergå i Vin- och spritcentralens tjänst, hava särskilda bestämmelser i samband med överlåtelsen träffats, som för den det vederbort på en gång reglerat den uppkomna ersättnings-

*Aktiebolaget
vin och sprit-
centralens
skrivelser den
4 och 30 maj
1918.*

frågan. I flertalet fall har dock personalen kunnat finna fortsatt användning, men, där så ej varit fallet, har överenskommelse senare träffats, vars innebörd visserligen växlat från fall till fall, men där Vin- och spritcentralen alltid sökt uppträda så som en human arbetsgivare, vilken har medel till sitt förfogande, skäligen och rimligen syntts böra handla.

Då styrelsen väl inser de betydande svårigheter, varmed principbeslut efter generella grunder rörande personalens ersättning i händelse av upphörd anställning skulle vara förenat, har styrelsen tillsatt ett särskilt utskott av sakkunniga, vilka med ledning av de grunder, som fastställts vid tobaksmonopolets införande, men under behörigt hänsynstagande till rådande förhållanden inom vin- och sprithandelsbranschen skola söka så rättvist som möjligt uppgöra förslag till ersättning för dem, som Vin- och spritcentralen icke i fortsättningen anser sig kunna lämna stadigvarande arbete, och vilka bolaget ej heller inom annat område kunnat skaffa en mer eller mindre likvärdig anställning. Detta utskott har att noggrant undersöka varje fall samt att inkomma till styrelsen med förslag.

Till sakkunniga hava utsetts riksdagsmannen Gust. Nilsson från Kristianstad, verkställande direktören i Stockholmssystemet I. Bratt och kassadirektören i Vin- och spritcentralen E. Ringholm.

Skulle såsom antagligt är med hänsyn till det ur flera synpunkter mycket ovissa läge, vari vin- och spirituosabranschen för närvarande befinner sig, och med hänsyn ej mindre till vanskligheten att kunna bedöma, huruvida den, som inom vin- och spirituosabranschen blir arbetslös, bliver detta på grund av den snart ikraftträdande lagen eller av utav kriget orsakad varuknapphet eller av annan anledning, än även svårigheten att förutse, huru partihandel efter 1919 års ingång praktiskt kommer att gestalta sig, ersättningssakkunniga anse med slutgiltigt förslag i ersättningsfrågan böra anstå, uppstår dock den möjligheten, att med 1919 års ingång en del personer, som äro anställda i sådana firmor, som icke ansett sig böra träffa överenskommelse med Vin- och spritcentralen, bliva utan anställning. För åtskilliga av dessa kan det måhända vara förenat med ekonomiska svårigheter att invänta en slutreglering på detta område. Förutom de (efter allt att döma mycket fåtaliga) personer, som vid nästa års ingång kunna vara anställda hos ännu ej inlösta vinfirmor, kunna även handelsresande i viner och vissa smärre agenter, kontorsanställda hos agenter och ännu andra komma i berörda situation.

Med denna framställning avser aktiebolaget Vin- och spritcentralens styrelse att erbjuda ersättningssakkunniga vissa garantier för berörda personals räkning, som skulle göra ett av ovan berörda synpunkter önskvärt uppskov med statsmakternas beslut i ersättningsfrågan möjligt, utan att enskildas ekonomiska intressen därav mera märkbart berördes. Bolaget är nämligen villigt att till prövning upptaga dylik personals anhållan om ekonomiskt understöd samt att efter bästa förmåga pröva varje fall för sig samt i avvaktan på statsmakternas definitiva ställningstagande söka åt vederbörande antingen anskaffa lämplig anställning i bolagets rörelse eller inom annan bransch eller ock månatligen eller på annat periodiskt sätt utbetala det understöd resp. den ersättning i ett för allt, som kan synas befogad. Bolaget är villigt övertaga den risk, som är förbunden med dylik utbetalning, dock att, därest riksdagen senare beslutar ersättning, bolaget får tillgodogöra sig i varje särskilt fall, vad det utlagt, i den mån den utlagda summan icke överskrider vad som enligt riksdagens beslut bort hava utgivits.

För att samtidigt lämna största möjliga garanti för en allsidig och rättvis prövning av hithörande ärenden skulle bolaget vara villigt att med sin styrelse, då denna har att behandla ersättningsfrågor av ifrågavarande art ävensom ersättningsfrågor rörande av bolaget redan övertagen personal, som senare kommer att entledigas, adjungera eventuellt trenne personer, som av Kungl. Maj:t antingen direkt eller på annat av Kungl. Maj:t bestämt sätt för detta ändamål blivit utsedda. Kunde så ske förbinder sig bolagets styrelse att i frågor rörande ersättning åt överflödigt personal, som antingen genom bolagets koncentrationsåtgärder, eller genom den nya lagstiftningen i vad den rör vin- och spirituosa-handeln blivit arbetslös, besluta i för denna personal ej ogynnsammare riktning än vad majoriteten bland de adjungerade ledamöterna inom skäliga gränser föreslår och låter till styrelsens protokoll såsom sitt votum anteckna.»

Skulle Vin- och spritcentralen samt dess dotterbolag ensamma erhålla rätt till partihandel, »är Vin- och spritcentralens styrelse villig att så fort ske kan av bolagets stämma söka utverka åtagande för bolaget att, därest statsmakterna skulle finna frågan kunna sålunda avgöras, på ovan föreslaget sätt definitivt lösa samtliga ersättningsfrågor inom minut- och partihandeln med spirituosa och viner, som genom den nya rusdryckslagstiftningens genomförande kunna uppstå. Skulle statsmakterna anse andra garantier för ett opartiskt och i övrigt lämpligt ersättningsförfarande vara av nöden än dem, som ligga uti av Kungl. Maj:t utsedda till bolagets styrelse adjungerade ledamöter, vilkas majoritet för styrelsens handlande i detta hänseende praktiskt sett torde bliva utslagsgivande, är bolagets styrelse villig att av aktiebolaget Stockholmssystemet, som innehar Vin- och spritcentralens samtliga stamaktier och därmed majoritet å dess stämma, söka utverka garanti för sådan ändring av bolagets stadgar, att styrelsens ledamöter, samtliga eller till större eller mindre del, komme att utses av Kungl. Maj:t. I samband härmed må endast erinras om Stockholmssystemets erbjudande att på anfordran ställa samtliga stamaktier och därmed bolagets ledning och uppstånden vinst, utöver vad å preferensaktierna högst må utdelas, till statsmakternas omedelbara förfogande.»

I skrivelse av den 30 maj 1918 meddelade bolaget, att ytterligare ett antal vin- och spirituosa-handelsfirmor övertagits, samt fortsatte därefter:

»Med återstående firmor är bolaget villigt söka träffa överenskommelse rörande övertagande av deras lager och inventarier samt rättigheter och skyldigheter rörande i utlandet inköpta och beställda varupartier, ävensom erbjuda i firmorna anställd personal fortsatt anställning eller ersättning för upphörd dylik, det senare enligt grunder, om vilka bolaget i ovan omfördälda skrivelse närmare uttalat sig.

Vid hittills med vin- och spirituosa-firmor träffade överenskommelser har värdet av ineliggande lager och i utlandet inköpta varor varit utslagsgivande vid bestämmande av överlåtelsesummans storlek. Bolaget har sålunda på grund av den utomordentliga prisstegring, som i hela världen ägt rum å viner och spirituosa, kunnat delvis diskontera den vinst, som lagrens övertagande kunnat väntas medföra, och härigenom erbjuda så förmånliga villkor, att firmornas innehavare funnit sig böra träffa överenskommelse med bolaget. Givetvis har ock i många fall härutöver en summa erlagts, vid vars bestämmande från bolagets sida jämväl andra synpunkter än rena affärssynpunkter varit avgörande. Innehavare av smärre firmor med mindre

värdefulla lager, och vilkas tillgångar varit mycket begränsade, hava sålunda kunnat erhålla en ersättning för nedlagd rörelse, som varit betingad mindre av det affärsvärde, firmornas nedläggande kunnat tillföra bolaget, än av rent personliga hänsyn.

Av vad här sagts följer, att sådana firmor, som äga värdefulla lager i Sverige eller utlandet, allt fortfarande kunna påräkna att överlåtelsevillkoren för dem bliva synnerligen förmånliga. Sådana firmor åter, som redan uttagit sina konjunkturvinster, kunna påräkna förhållandevis mindre ersättning för nedlagd rörelse. Läget på vin- och spirituosa-marknaden har emellertid för utövarna av denna näring under senare åren i regel varit så gynnsamt att en innehavare av dylik firma, som nu önskar träffa överenskommelse med Vin- och spritcentralen, ej torde behöva draga sig tillbaka från sin rörelse utan att hava erhållit en avlösning, vida gynnsammare, än vad någon av näringens utöware för några år sedan kunnat hoppas, och i varje fall gynnsammare än vad från något håll kunnat ifrågasättas, därest under mera normala förhållanden statsmakterna skolat verkställa avlösningen ifråga.

Styrelsen har ansett, att, därest en svensk vin- och spirituosa-handelsfirma nedlägger sin rörelse exempelvis per 30 juni detta år och erhåller en avlösning enligt nedanstående grunder, berättigad anledning till missnöje från näringsutöwarens sida näppeligen kan anses föreligga, *även om* nedläggandet varit en (indirekt) följd av statsmakternas beslut rörande de villkor, under vilka handeln med alkoholhaltiga drycker får bedrivas.

Förutsättningarna för en överlåtelse till bolaget torde kunna i allmänhet angivas sålunda, att, i den händelse rörelsen upphör med juni månad 1918, ineliggande varor överlätas till självkostnadspris — såvitt desamma icke överstiga marknadspriset enligt värdering — att inventarier och andra för rörelsens utövande nödiga artiklar övertagas av bolaget enligt värdering, att i utlandet inköpta och likviderade varor övertagas, jämte de rättigheter och skyldigheter, som äro förknippade med därstädes gjorda beställningar, att erbjudande lämnas om övertagande av för firmans räkning förhyrda affärslokaler, att personalen erbjudes fortsatt anställning eller ock ersättning enligt skäliga och rimliga grunder samt att firman dessutom erbjudes en fyllnadssumma så stor, att densamma jämte vinsten å affären under tiden 1915—^{30/6} 1918 tillhopa motsvarar 1:o) $3\frac{1}{2}$ gånger medelvinsten under åren 1910—14 ökad med 25 % och 2:o) 5 gånger samma medelvinst. Den reservationen torde dock härvid behöva göras, att för firmor, som under år 1918 eller vid den nya lagens ikraftträdande icke längre utöva eller äga rätt att utöva den rörelse, varpå inkomsterna under tiden 1910—1914 helt eller delvis beräknats, avdrag göres på sådant sätt, att firman kan göra anspråk på ersättning enligt ovan angivna grunder endast för den rörelse, som firman vid den nya lagstiftningens ikraftträdande faktiskt bedriver.

Nu är det väl känt för styrelsen, att ett visst antal firmor under krigsåren gjort vinster vida överstigande, vad här ovan förutsatts såsom en särdeles gynnsam avlösning. I dessa fall är det klart, att aktiebolaget Vin- och Spritcentralen, som endast i undantagsfall och där det rör smärre firmor, velat lämna »ersättning», men som väl ansett sig kunna och böra träffa för firmorna gynnsamma affärsöverenskommelser, fortfarande är villigt, även om därigenom en avlösning åvägbragtes, som ur *ersättnings-synpunkt* kan med fog anses omotiverat förmånlig för den avlösta parten, att efter rena affärsgrunder övertaga lager, inventarier m. m. samt härutöver eventuellt betala en summa, som föreliggande förhållanden kunna

motivera. Att styrelsen emellertid här ovan ansett sig böra angiva en grund för ett inlösningsförfarande — vilket åtminstone icke innebär missgynnande av någon firma inom denna bransch — är beroende endast därpå, att styrelsen, i anslutning till det uppdrag, som av statsrådet och chefen för finansdepartementet lämnats ersättningssakkunniga rörande möjligheterna att åvägabringa överenskommelse mellan Vin- & spritcentralen å ena sidan samt de privata vin- och spirituosa-handelsfirmorna å den andra, velat lämna de ersättningssakkunniga, efter därom av dem uttryckt önskan, en viss garanti för de smärre firmors vidkommande, vilka eventuellt icke kunna utnyttja de gynnsamma konjunkturerna och som under föreliggande situation icke anse sig böra kvarstå såsom partihandlare.

Skulle privata vin- och spirituosa-handelsfirmor oaktat möjlighet erbjudes dem på grunder, vilkas för dem förmånliga karaktär torde framgå av vad här ovan nämnts, det oaktat vilja, efter erhållen rätt till partihandel kvarstå såsom leverantörer till systembolag, förmenar styrelsen, att, därest denna affärsrörelse för nämnda firmor skulle visa sig mindre framgångsrik, detta förhållande icke rimligtvis senare bör kunna tagas till intäkt för krav på statlig ersättning för av lagstiftningen försvårad eller omöjliggjord handelsrörelse.»

Jag återgår härefter till ersättningssakkunnigas betänkande. De anförde sålunda:

»Läget beträffande rikets näringsidkare av här ifrågavarande art synes sålunda f. n. i här omhandlade hänseende vara, att det stora flertalet av dem numera träffat avtal med Vin- och spritcentralen om firmornas och personalens övertagande före tiden för den nya rusdryckslagstiftningens ikraftträdande. Det fåtal firmor, med vilka dylikt avtal före 1918 års utgång ännu icke träffats, har efter denna tidpunkt utvägen att dels fortsätta försäljningen av sina varulager, dels ock efter erhållet tillstånd utöva partihandel med därmed sammanhängande importrätt. Frågan, huruvida och i vad mån deras ställning efter den 1 januari 1919 kan motivera någon ersättning från det allmänna för minskad avkastning, kan följaktligen i varje fall icke bedömas förr än utvecklingen efter sistnämnda tidpunkt blivit till sina verkningar närmare känd och kan sålunda icke på frågans nuvarande stadium föranleda någon framställning från de sakkunnigas sida. Sedan de sakkunniga emellertid tagit ingående del av de villkor, på vilka ovan omhandlade övertagande från Vin- och spritcentralens sida av hithörande firmor skett och därvid kommit till den allmänna uppfattningen, att befogade erinringar icke kunna göras mot innehållet i nämnda överenskommelser samt Vin- och spritcentralen i sin ovan åberopade skrivelse förklarar sig beredd att vid underhandlingar om övertagande av ännu oinlösta firmor ej tillämpa mindre gynnsamma grunder samt särskilt bundit sig vid vissa preciserade minimivillkor, finna sig de sakkunniga för sin del kunna uttala, att eventuella senare inlösningsanspråk från företagens sida gentemot statsverket knappast kunna förväntas bliva prövade efter för företagen fördelaktigare grunder.

Medan beträffande här ifrågavarande firmainnehavare själva eller firmornas övriga intressenter i varje fall ingen fara synes föreligga för ett avvaktande under någon tid efter 1919 års ingång av lagens verkningar med hänsyn till rörelsens utveckling och för ett uppskov med det slutgiltiga ståndpunktstagandet till ersättningsfrågan, har det syntts de sakkunniga angeläget, att det ifråga om den hos sådana firmor anställda personalen redan nu måtte träffas en anordning, varigenom

Sakkunniga.

dess intressen i görligaste mån bleve skyddade. Enligt det förslag, som i sådant syfte efter förhandling med de sakkunniga framstälts av Vin- och spritcentralen, har denna åtagit sig att åt de personer, som vid 1919 års ingång äro anställda hos av Vin- och spritcentralen ännu oinlösta firmor och som på grund av den nya lagens genomförande bli utan anställning, söka i avvaktan på statsmakternas definitiva beslut i ersättningsfrågan anskaffa anställning eller ock utgiva lämplig ersättning, varvid bolaget förklarar sig villigt övertaga den härmed förbundna risken under förutsättning, att, därest riksdagen senare beslutade ersättning, bolaget finge återgäldat det utlagda beloppet i den mån detta icke överskredde vad som enligt riksdagens beslut hade bort utgivas. Vidare har bolaget uttalat, att det vore berett att med sin styrelse, då denna har att behandla ersättningsfrågor av denna art ävensom ersättningsfrågor rörande av bolaget redan övertagen personal, som senare komme att entledigas, adjungera eventuellt trenne av Kungl. Maj:ts utsedda personer, och att därvid besluta i för den berörda personalen ej ogynnsammare riktning, än majoriteten av de sålunda adjungerade ledamöterna inom skäligen föreslagit.

De sakkunniga finna denna anordning innebära betryggande garantier för vederbörligt hänsynstagande till de därav berörda personernas berättigade intressen. Den omständigheten, att ett företag av Vin- och spritcentralens ställning och ekonomiska styrka åtagit sig den med utgivande på förhand av vissa ersättningsbelopp förbundna risken, torde icke heller innebära, att riksdagens slutliga prövningsrätt i senare eventuellt uppkommande hithörande ersättningsfrågor kan anses vara beskuren eller dess handlingsfrihet bunden.

Från representanter för vinhandelspersonalen har såväl vid de muntliga förhandlingarna med de sakkunniga som i en senare till de sakkunniga ingiven skrivelse framhållits, att en viss ojämnhet gjort sig gällande i fråga om de vid övertagande av personal från andra vinhandelsfirmor av Vin- och spritcentralen tillämpade grunder. I den mån fog kan finnas för anmärkningar av denna art, torde en verksam kontroll och motvikt häremot skapas genom den av Vin- och spritcentralen föreslagna nya anordningen för sådana frågors avgörande. Då de sakkunniga sålunda hålla före, att denna anordning utgör en tillfredsställande lösning av personalens ersättningsfrågor, vilja de föreslå densamma till godkännande att snarast möjligt praktiskt genomföras. De sakkunniga förutsätta härvid, att en av de tre personer, vilkas votum skulle bli utslagsgivande för bestämmande av de villkor, enligt vilka personal skulle övertagas eller ersättas, komme att utses med särskild hänsyn till förmåga att representera denna personals intressen.»

Ifråga om
vin- och
spir.-agenter.

Beträffande agenter inom vin- och spirituoshanteringen anförde de sakkunniga följande:

»Från Sveriges vin- och spirituosaagenters förening har till de sakkunniga ingivits en skriftlig framställning, vari föreningen under förebringande av ett vidlyftigt statistiskt material såsom preliminära ersättningsgrunder föreslagit:

- 1:o) ett kontant belopp, motsvarande den uppskattade nettovinsten under åren 1914—1917;
- 2:o) lagrens inlösen till inköpspris jämte erlagda kostnader och skälig vinst;
- 3:o) full ersättning för inventariers värden samt övertagande av hyror och andra kontraherade förbindelser; samt
- 4:o) anställd personals övertagande med bibehållna löner eller gottgörelse åt densamma enligt de grundsatser, som kunna finnas skäliga.

Vid muntliga förhandlingar med de sakkunniga ha representanter för föreningen ytterligare understrukt dessa krav och gjort gällande, att deras affärsrörelse i stort sett måste upphöra eller i varje fall avsevärt inskränkas efter 1919 års ingång.

De sakkunniga kunna för sin del icke finna, att den nya lagen utan vidare giver skäl för en dylik uppfattning rörande utsikterna för detta yrkes fortsatta utövande. Av utländska hus salubjudna varor komma jämväl efter den 1 januari 1919 att säljas inom Sverige, och det är agenterna obetaget att genom reklamverksamhet o. s. v. propagera för sina märken hos de svenska konsumenterna, så att dessa via detaljhandelsbolagen tillföras förbrukningen. Det är visserligen sant, att det icke nu kan bedömas, i vilken utsträckning de tidigare inarbetade varorna efter den nya ordningen fortfarande skola behålla sin marknad, men i den omständigheten, att någon ändring i detta avseende kan tänkas, ligger icke någon tillräckligt säker utgångspunkt för ett avgörande redan nu av frågan, vilka agenter, som kunna bli i tillfälle att fortsätta sin verksamhet i samma omfattning som hittills, och vilka, som skola se sin rörelse minskad eller avstannad o. s. v. Även ifråga om denna kategori gäller således att man, då den nya lagens verkningar med hänsyn till rörelsens utveckling icke nu kunna förutsägas, bör förhålla sig avvaktande.

Skulle i något fall en sådan situation för någon hithörande firma eller person inträda, som gjorde ett omedelbart tidigare inskridande nödvändigt, må erinras därom, att Vin- och spritcentralen, enligt sitt ovan refererade erbjudande, förbundet sig att ifråga om smärre agenter och deras personal erbjuda gottgörelse av samma art och under samma garantier som beträffande vin- eller vin- och spirituosa-handlande.»

Beträffande sakkunnigas uttalanden rörande avlösningen av den enskilda vin- och spirituosa-handeln hava jämväl gjorts åtskilliga uttalanden från enskilda korporationer och handelskammare.

*Yttranden
över sakkun-
nigas förslag.*

Enskilda kor-
porationer
och handels-
kammare.

Sveriges allmänna vin- och spirituosa-handlareförening ansåg, att rättslig ersättningsskyldighet ålegat statsverket vid nu ifrågavarande väl ej av statsmakterna direkt avsedda, men icke desto mindre faktiska monopolisering. Vidkommande frivilligheten vid den inlösen, som ägt rum av flertalet till föreningen anslutna firmor, uttalade föreningen, att den trodde sig böra karaktärisera förhållandet så, att den rättslöshet, inför vilken de enskilda firmorna funnit sig stå, då icke ens gällande lag eller den av riksdagen gjorda utfästelsen respekterats, så småningom tvungit dem att uppgiva sina berättigade krav och i stället låta sig nöja med en än så obillig avveckling, blott den tillförde dem en tillfällig kompensation, betingad av konjunkturerna. Funnes det utsikt att överklaga redan gjorda överlåtelse och därigenom uppnå en verklig ersättning enligt principerna för tobaksmonopolets genomförande, lede det enligt föreningens mening knappast tvivel, att flertalet av de nu inlösta firmorna skulle begagna sig därav.

A andra sidan betonade föreningen, att sexton aktiva firmor alltjämt voro till densamma anslutna, vilkas verksamhet representerade högst väsentliga värden. För dessa påräknades skydd vare sig för deras fortsatta bestånd som partihandlare i den mening, som av nykterhetskommittén och statsmakterna förordats, eller vid de förhandlingar om inlösen av aktiebolaget Vin- & spritcentralen, respektive ersättning av stat-medel, som kunde ifrågakomma enligt de sakkunnigas förordande.

Det av Vin- & spritcentralen framlagda erbjudandet innebure en avveckling med direkt förlust för föreningens medlemmar, vilket framginge av en jämförelse mellan freds- och krigsårens nettovinster enligt det av föreningen framlagda statistiska materialet.

Föreningen uttalade sin anslutning under vissa förutsättningar till den utvägen, att en särskild nämnd tillsattes för övervakandet av att framtida överlåtelse måtte ske efter en måttstock, som icke utsatte ännu återstående firmor för ett över hövan ådagalagt okontrollerbart godtycke utan läte dem tillgodonjuta vissheten att erhålla en good-will, svarande mot den, som genomsnittligt tilldelats redan inlösta firmor. Grunderna för aktiebolaget Vin- & spritcentralens erbjudande av viss minimisättning för de firmor, vilka icke kommit i åtnjutande av eljest övlig konjunkturvinst ansåge föreningen kunna tillämpas med hänsyn till inlösnings överhuvud, dock så att intet avdrag gjordes för vinsten under åren 1915—1918, samt under förutsättning att den av aktiebolaget Vin- & spritcentralen intagna reservationen icke upprätthölles. Med nämnda ändringar ansåge föreningen förslaget kunna läggas till grund för proposition till riksdagen i ersättningsfrågan.

Föreningen uttryckte sin förvåning över att de sakkunniga hänvisat gamla, aktade handelsfirmor till direkt uppgörelse med en konkurrent, som likvisst icke av statsmakterna auktoriserats, samt framhöll slutligen att frågan om ersättning för den mistade minuthandeln åt dem, som nödgats fortsätta med enbart partihandel, jämväl borde göras till föremål för prövning. Detta spörsmål hade de sakkunniga icke ens upptagit till behandling.

Beträffande personalens ställning gjorde föreningen gällande, att det av de sakkunniga anbefallda förfarandet icke tillfyllest tillgodosåge de av personalen framförda kraven och lika litet motsvarade de vid tobaksmonopolets genomförande tillämpade grundsatserna.

Sveriges vinhandlares förening gjorde gällande i huvudsak enahanda synpunkter som vin- & spirituosa-handlareföreningen.

Sveriges vinhandelspersonals förening och *Vin- och sprittjänstemannaföreningen* hade med anledning av aktiebolaget Vin- & spritcentralens erbjudande ifråga om ordnandet av personalens ersättningsfråga framhållit, att bolagets förslag icke omfattade sådana personer, som vid deras firmors övergång till Vin- & spritcentralen förlorat sina anställningar och åt vilka icke kunnat beredas anställning hos bolaget. Dessa personer hade visserligen i de flesta fall tillerkänts ersättning av bolaget, men de hade därvid ställts inför alternativet att mottaga, vad som bjudits, eller också icke erhålla någonting alls. Det vore därför berättigat, att deras eventuella, förnyade ersättningsanspråk bleve prövade av det kontrollerande organ, som av de sakkunniga föreslagits.

Föreningarna hava vidare uttalat sin stora besvikelse över, att de sakkunniga icke funnit skäl föreslå fastställandet av vissa generella beräkningsgrunder för ersättning åt personal, som på grund av försäljningsreformen förlorat sina anställningar utan att kunna erhålla andra jämförliga platser. Då så icke blivit fallet, vore att befara, att i de ersättningsfrågor, som komme att behandlas, ersättning skulle tillerkännas i form av understöd och icke såsom ersättning för-lorade förvärvs- och utvecklingsmöjligheter.

Föreningarna uttalade slutligen den förhoppningen, att, därest Kungl. Maj:t skulle komma att besluta i enlighet med de sakkunnigas förslag, föreningarna måtte

beredas tillfälle inverka på valet av den person, som enligt de sakkunnigas mening skulle utses med särskild hänsyn till förmågan att representera personalens intressen.

Sveriges vin- och spirituosahandelsresandeförening ansåg det av aktiebolaget Vin- och spritcentralen gjorda erbjudandet angående utgivandet av ersättning, tills riksdagen hinner besluta i ämnet, icke innebära tillräcklig trygghet för föreningens medlemmar. Det vore icke lämpligt att låta ett enskilt bolag handhava denna fråga, särskilt då bolaget icke fastslagit allmängiltiga ersättningsgrunder utan förhandlade från fall till fall. Frågan torde lösas genom förhandlingar mellan staten och de ersättningsberättigades sammanslutningar, varvid skulle fastställas generella bestämmelser, som riksdagen sedermera skulle godkänna. I avbidan härpå borde staten lämna förskott i de fall, där trängande behov härav föreläge.

Sveriges vin- och spirituosahandlarnes förening anslöt sig i huvudsak till det av Sveriges allmänna vin- och spirituosahandlarnes förening avgivna yttrandet. Härutöver framhöll föreningen, att de sakkunnigas påstående i fråga om möjligheten för agenterna att även efter 1 januari 1919 kunna förskaffa sig utkomst icke torde äga stöd i förevarande förhållanden. Aktiebolaget Vin- och spritcentralen ämnade nämligen icke, enligt vad föreningen hade sig bekant, föra etiketterade varor i marknaden utan ämnade utbjuda sina varor under egna beteckningar. Upptagandet av order skulle härigenom försvåras så väsensligt, att en fortsatt verksamhet blott i ringa skala kunde ifrågakomma. Dessutom hade aktiebolaget Vin- och spritcentralen funnit sig föranlåtet att redan nu i avsevärd utsträckning annullera beställningar från utländska firmor, så att de främmande affärshusen icke kunde väntas hågade att upprätthålla förutvarande förbindelser. Agenternas ställning skulle dessutom än mera försvåras, därest de enskilda partihandlarna eliminerades och således endast systembolagen, vilkas ställning likaledes torde bliva alltmera undergrävd, skulle kvarstå som förmedlare till allmänheten.

Av bland annat anförda skäl betonade föreningen, att för dess medlemmar den situation redan vore för handen, då ett »omedelbart inskridande» vore av ett trängande behov påkallat, för att ej ett svårartat nödläge skulle inträda.

Föreningen hade med tillfredsställelse inhämtat att »aktiebolaget Vin- och spritcentralen förbundit sig att ifråga om smärre agenter och deras personal erbjuda gottgörelse av samma art och under samma garantier som beträffande vin- eller vin- och spirituosahandlare.» Föreningen önskade emellertid allvarligt framhålla, att något avdrag för vinsten under åren 1915—1918 ej finge ske. Verkställdes sådant avdrag antog firmornas övergång i ett flertal fall karaktären av ersättningslös tvångsexpropriation, vilket ingalunda torde av statsmakterna avsetts.

Slutligen betonade föreningen vikten utav, att den av de sakkunniga föreslagna nämnden måtte vinna en sammanfattning, som erbjöde en effektiv garanti för att de av föreningen framställda kraven måtte beaktas.

Stockholms handelskammare gjorde beträffande vin- och spirituosahandlarna bland annat gällande, att vid aktiebolaget Vin- och spritcentralens övertagande av sådana firmor rent affärsmässiga synpunkter varit ledande, i det att det framför allt varit firmornas lager, som eftersträfvats för exploatering under nu rådande konjunkturen. Det vore därför för de mindre firmornas del icke tillfyllest, att Vin- och spritcentralen förklarar sig skola tillämpa vissa minimivillkor. Handelskammaren uttalade sig därjämte till förmån för ersättning åt agenter inom vin- och spirituosabranschen.

Handelskammaren i Göteborg framhöll, att vin- och spirituosa-handlandena komme att lida största skadan genom den nya lagstiftningen. Ersättning för deras förlorade minuthandel ansåg handelskammaren redan nu kunna fastställas. Svårare vore att bedöma den skada, partihandeln komme att lida. I främsta rummet komme härvid att inverka det sätt, varpå pris- och inköpsnämnden fullgjorde sitt uppdrag, och huruledes denna nämnd och kontrollstyrelsen ställde sig till partihandeln och importträkten. Det erbjudande om övertagande av ännu oinlösta vin- och spirituosaaffärer, som förelåge från Vin- och spritcentralen, kunde handelskammaren icke bedöma, då de erbjudna villkoren icke framginge av tillgängliga handlingar. Emellertid hade uppgivits, att vid redan avslutade köp mycket olika villkor tillämpats och att inga bestämda grunder och principer kunnat spåras. Under alla omständigheter ansåg handelskammaren, att ersättningsfrågan icke finge bedömas efter mer eller mindre frivilliga överlåtelse, som skett till ett övermäktigt bolag, utan borde erhålla en fullständigt opartisk och objektiv handläggning och avgöras efter allmängiltiga grundsatser, baserade på rättvisa och billighet.

Beträffande de vinhandlande, som drivit sin rörelse som specialaffär utan förening med spirituosa, uttalade handelskammaren att, då deras verksamhet bleve omöjliggjord, de vore berättigade till ersättning.

Rörande det av Vin- och spritcentralen gjorda erbjudandet beträffande personalen framhöll handelskammaren att, därest detta komme att antagas, garantier borde lämnas för att den nämnd, som komme att fälla det slutliga utslaget i ersättningsfrågan, bleve oberoende av Vin- och spritcentralen samt därjämte väl förfaren med förhållandena inom branschen och med handeln i övrigt. Det borde därför uppdragas åt kommerskollegium eller Stockholms handelskammare att utse medlemmarne av denna nämnd.

Handelskammaren framhöll vidare, att agenternas verksamhet komme att bliva försvårad samt, såsom ovan angivits ifråga om partihandeln, beroende av pris- och inköpsnämnden. Slutligen gjorde handelskammaren gällande, att under gruppen övriga ersättningsberättigade otvivelaktigt finnes många, som hårt komme att drabbas av försäljningslagens tillämpning, såsom turisthotell, sanatorier, större pensionat m. fl.

Ämbetsverken.

Kommerskollegium och socialstyrelsen anförde beträffande den föreliggande frågan i sitt ovanberörda utlåtande följande:

»Frågan om ersättning åt den grupp av näringsidkare, som omfattar innehavare av rättighet att försälja brännvin eller vin till avhämtning utan samband med annan handel, har av de sakkunniga tillsvidare undanskjutits, intill dess utvecklingen efter den 1 januari 1919 blivit till sina verkningar närmare känd. De sakkunnigas behandling av denna fråga synes hava varit väl mycket behärskad av de synpunkter, som sammanhängt med de åt de sakkunniga jämväl lämnade uppdraget att undersöka, huruvida möjlighet förefunnnes för frivillig överenskommelse mellan aktiebolaget Vin- och spritcentralen och ännu fristående handlande och firmor, som äsyftas i § 98 av rusdrycksförsäljningsförordningen. De sakkunniga säga sig nämligen hava tagit ingående del av de villkor, som gällt för tidigare överlåtelse, och därvid kommit till den allmänna uppfattningen, att befogade erinringar icke kunde göras mot innehållet i nämnda överenskommelse. Då enligt de sakkunnigas ut-

låtande aktiebolaget Vin- och spritcentralen förklarar sig vid underhandlingar om övertagande av ännu oinlösta firmor ej tillämpa mindre gynnsamma villkor samt särskilt bundit sig vid vissa minimivillkor, ha de sakkunniga funnit sig kunna för sin del uttala, att eventuella senare inlösningsanspråk från företagens sida gentemot statsverket knappast kunna förväntas bliva prövade efter för företagen fördelaktigare grunder.

I fråga om den behandling, som sålunda kommit de från ifrågavarande näringsidkare framförda ersättningsanspråken till del, vilja ämbetsverken till en början erinra, att som en följd av de sakkunnigas sammansättning endast den ena parten — det monopolsträvande bolaget — och icke den andra parten, de berörda näringsarna, haft tillfälle att med full styrka göra sina synpunkter gällande inför och bland de sakkunniga. Enligt ämbetsverkens förmenande bör staten vid dessa frågors behandling intaga en över de olika intressena upphöjd ståndpunkt, även om den ena parten skulle utgöras av icke blott såsom i detta fallet ett privatbolag, i vilket staten har vissa intressen, utan rent av ett statens affärsdrivande verk. Att denna part å sin sida på ett affärsmässigt sätt tillvaratager sina intressen är — enligt vad ämbetsverken vilja betona — ett förhållande, mot vilket inga berättigade anmärkningar kunna framställas. Det torde för övrigt ej kunna bestridas, att redan den rakt motsatta karaktären hos de uppgifter, som förelegat för de sakkunniga, av sig självt för dem försvårat en önskvärd opartisk utredning av vartdera spörsmålet för sig. Ämbetsverken vilja sålunda uttryckligen angiva, att frågan om ersättning från statens sida för intrång i näringsverksamhet måste bedömas ur helt olikartade synpunkter än frågan om rimligheten i de villkor, under vilka ett ekonomiskt starkt företag söker slå under sig konkurrerande företag.

Särskilt må framhållas, att den frivillighet till överlåtelse, som betonats av föredragande departementschefen, icke kan anses komma näringsidkarna till del, därest de sakkunnigas uttalanden vinna anslutning. En sådan frivillighet torde dock, sett från statens egen uppfattning, böra vara självfallen vid uppgörelser av nu ifrågavarande beskaffenhet.

Därest, såsom departementschefen antagit, frågan om partihandelns organisation bör upptagas till förnyad prövning — ett spörsmål, varå ämbetsverken funnit sig vid besvarandet av nu föreliggande remiss icke böra ingå i prövning — torde dock enligt ämbetsverkens uppfattning frågan härom böra prövas fristående från frågan om ersättning åt vin- samt vin- och spirituosa-handlarna i anledning av den nya rusdrycksförsäljningsförordningen i dess nuvarande lydelse. Vad beträffar behandlingen av sistnämnda ersättningsfråga och de principer, som enligt ämbetsverkens mening därvid böra få komma till uttryck, hava ämbetsverken här ovan gjort närmare uttalanden. Härutöver må endast tilläggas, att frågan om ersättning för den indragna minuthandeln självfallet jämväl bör upptagas till prövning.

Beträffande frågan om ersättning å handelsresande, tjänstemän och arbetare inom vin- och spirituosa-handeln hava de sakkunniga ansett sig kunna godtaga ett av aktiebolaget Vin- och spritcentralen gjort erbjudande att i viss utsträckning anskaffa anställning eller utgiva lämplig ersättning åt dem, varvid bolaget förklarar sig villigt att övertaga den därmed förbundna risken under förutsättning att, därest riksdagen senare beslutade ersättning, bolaget finge återgäldat det utlagda beloppet i den mån detta icke överskrider vad som enligt riksdagens beslut bort utgivas. Vidare hade bolaget erbjudit, att vid ersättningsfrågornas bedömande med sin sty-

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 243 häft. (Nr 287). 7

relse adjungera eventuellt trenne av Eders Kungl. Maj:ts utsedda personer och att därvid icke besluta i och för personalen ogynnsammare riktning än majoriteten av de sålunda adjungerade ledamöterna inom skäligen gränser föreslagit.

Även ämbetsverken finna detta erbjudande böra antagas, dock under den bestämda förutsättningen, att det icke i något avseende verkar föregripande på prövningen av de ersättningsanspråk gentemot staten, som kunna varda framställda, vare sig från dem, som sålunda erhålla provisorisk gottgörelse, eller dem, som icke kommit i åtnjutande härav, ersättningsanspråk, vilka uppenbarligen jämväl böra prövas enligt av ämbetsverken ovan angivna grundsatser.

Vad ämbetsverken sålunda uttalat gäller jämväl frågan om ersättning åt agenter inom vin- och spirituosaabranschen. Därutöver vilja ämbetsverken framhålla, att därest, såsom angivits i den till kollegium från vin- och spirituosaagenternas förening ingivna skrivelsen, aktiebolaget Vin- och spritcentralen ämnar utbjuda varorna i marknaden under egna beteckningar, detta givetvis är ägnat att i hög grad försvåra agenternas verksamhet. En sådan omständighet torde därför, bland andra, böra tillmätas väsentlig betydelse vid ersättningsfrågans bedömande.»

I sina i anledning av ämbetsverkens utlåtande ingivna påminnelser anförde sakkunniga i fråga om det föreliggande spörsmålet följande:

Sakkunniga.

Den andra grupp ersättningssökande, ifråga om vilkas ersättning ämbetsverken synas hysa en från de sakkunniga i viss mån avvikande mening, är vin- samt vin- och spirituosaahandeln. De sakkunniga se sig likväl icke i tillfälle att här kritiskt granska ämbetsverkens positiva ståndpunkt, detta av den anledningen, att det ingalunda med tydlighet framgår, vilken denna ståndpunkt egentligen är.

Ämbetsverken uttala till en början, att de sakkunnigas behandling av frågan synes ha varit »väl mycket behärskad av de synpunkter, som sammanhängt med det att de sakkunniga jämväl lämnade uppdraget att undersöka, huruvida möjlighet förefunnes för frivillig överenskommelse mellan aktiebolaget Vin- och spritcentralen och ännu fristående handlande och firmor, som åsyftas i § 98 av rusdrycksförsäljningsförordningen». De sakkunniga, vilka finna det något egendomligt att få uppbära förebräelser för att ha åttlytt en uttrycklig anmaning, lämnad vid meddelandet av deras uppdrag, vilja emellertid gärna vidgå, att ämbetsverkens påpekande är alldeles riktigt; de sakkunniga ha verkligen kommit till den uppfattningen, att den för alla parter, staten såväl som *enskiilda*, gynnsammaste lösningen av hela detta ersättningsspörsmål — den ekonomiskt utan tvivel mest omfattande av samtliga här behandlade frågor — vore ett framgående på den av finansministern anvisade vägen. De sakkunniga ha därvid uttalat, att, sedan de tagit ingående del av de villkor, som gällde för tidigare överenskommelser, och därvid kommit till den allmänna uppfattningen, att befogade erinringar icke kunde göras mot innehållet däri, samt aktiebolaget Vin- och spritcentralen förklarat sig vid underhandlingar om övertagande av ännu oinlösta firmor ej komma att tillämpa mindre gynnsamma villkor och därjämte särskilt bundit sig vid vissa minimivillkor, de sakkunniga funnit sig för sin del böra framhålla, att eventuella senare inlösningsanspråk från företagens sida gentemot statsverket knappast kunde förväntas bliva prövade efter för företagen fördelaktigare grunder. Gentemot detta ha ämbetsverken såsom sin åsikt uttalat, att frågan om ersättning från statens sida för intrång i näringsverksamhet måste

bedömas ur helt olikartade synpunkter än frågan om rimligheten i de villkor, under vilka ett ekonomiskt starkt företag sökte slå under sig konkurrerande företag. Den frivillighet i överlåtelse, som betonats av föredragande departementschefen, kunde icke anses komma näringsidkarne till del, därest de sakkunnigas uttalande vunno anslutning.

Med anledning härav vilja de sakkunniga framhålla, att, då de sakkunniga uttryckligen förklarat sig ha undersökt de villkor, på vilka aktiebolaget Vin- och spritcentralen inlöst ifrågavarande företag, en dylik prövning givetvis tagit hänsyn, bland annat, just till den synpunkt, som av ämbetsverken framhållits. Då de sakkunniga genom sin sammansättning tillika tro sig i någon mån ha förutsättningar att bedöma, huruvida dessa villkor överensstämma med eller rent av överträffa dem, som kunde förväntas vinna riksdagens godkännande, därest frågan skulle dit hänskjutas, må det vara de sakkunniga tillåtet att hävda den uppfattningen, att de uttalanden, som av dem i denna del av ämnet gjorts, för de ersättningssökande säkerligen äga större praktiskt värde, än den åsikt, som framskyntar i ämbetsverkens utlåtande. Vederbörande näringsidkare synas också haft en känsla härav. Den faktiska utvecklingen har nämligen lett därhän, att i närvarande stund samtliga ersättningssökande firmor synas ha följt den anvisning, som av de sakkunniga givits dem. Ämbetsverkens uttalande i denna punkt saknar sålunda numera egentlig aktualitet.»

I sitt till de sakkunnigas påminnelser fogade särskilda yttrande anförde herr Borell:

»Ifråga om vin- samt vin- och spirituosa-handeln hyser jag i likhet med övriga sakkunniga den uppfattningen, att under förhandenvarande förhållanden den såväl för staten som de enskilda gynnsammaste lösningen av hela detta ersättningsspörsmål stått att vinna på den enskilda överenskommelsens väg, och att befogade anmärkningar icke kunnat göras beträffande de därvid tillämpade villkoren.»

Det i det föregående flera gånger berörda övertagandet av enskilda vin- och spirituosa-handelsfirmor har numera lett därhän, att samtliga firmor inlösts eller ersatts av aktiebolaget vin- och spritcentralen eller dess dotterbolag. Härigenom har den tanke, som, enligt vad det förut återgivna utdraget ur stadsrådsprotokollet för den 31 december 1917 utvisar, av dåvarande departementschefen uttalades, nämligen att genom frivilliga överenskommelser aktiebolaget vin- och spritcentralen skulle övertaga de enskilda vin- och spirituosa-handelsfirmorna, realiserats.

*Departements-
chefen.*

Såsom inhämtas av de sakkunnigas yttrande, hava de sakkunniga tagit ingående del av de villkor, på vilka övertagande av enskilda firmor ägt rum, och därvid kommit till den allmänna uppfattningen, att befogade erinringar icke kunnat göras mot innehållet i överenskommelserna. Ett uttalande i ämnet föreligger jämväl från revisorerna i aktiebolaget vin- och spritcentralen herrar Bernh. Eriksson, S. H. Kvarnzelius, C. F. Lund och S. R. Wikland. Enligt vad som framgår av revisionsberättelsen för 1918 års förvaltning, hava revisorerna tagit del av samtliga

kontrakt angående av bolaget under år 1918 inköpta reningsverk samt vin- och spirituosa-handelsrörelser och därvid bemärkt, att inlösningsbeloppen i en del fall varit mycket höga och i varje fall högre än dessa med all sannolikhet kunde tänkas hava blivit, om inlösningsen hade verkställts med statsmedel. På grund av nu berörda uttalanden, vilka enligt min mening böra framför andra i motsatt riktning tillerkännas vitsord, har jag icke funnit anledning att närmare ingå på det ekonomiska innehållet i de överenskommelser, som aktiebolaget vin- och spritcentralen träffat om övertagande av enskilda vin- och spirituosa-handelsfirmor.

Under ärendets behandling har från de intresserade näringsidkarnas sida gjorts gällande, att överenskommelserna om försäljning, vad på dem ankomme, icke voro frivilliga. Utan att närmare ingå på denna fråga vill jag endast erinra om, att riksdagen, åtminstone i nu berörda avseende, redan förehaft ämnet till prövning. I anledning av en vid 1918 års riksdag väckt motion — nr 137 i andra kammaren — vari påyrkades vidtagande av åtgärder mot den pågående koncentrationen på vin- och spirituosa-handels område, uttalade bevillningsutskottet, bland annat, att utskottet ej vore övertygat om att det vore lämpligt eller önskvärt att några hinder lades i vägen för den utveckling, som faktiskt ägde rum på sprithandels område. Några av utskottets medlemmar uttalade i en reservation, att, såvitt något obehörigt tvång ej utövades gent emot de enskilda handlandena, intet i och för sig vore att anmärka mot koncentration, ävensom att erfarenheten ej heller hade visat några verkliga olägenheter vara förknippade med en sådan koncentration. Såväl utskottet som reservanterna hemställde, att motionen icke skulle till någon åtgärd föranleda, något som också beslöts av riksdagens båda kamrar.

Jag övergår härefter att yttra mig beträffande frågan om ersättning till handelsresande, personal och agenter inom spirituosa-hanteringen.

I den förut återgivna skrivelsen av den 4 maj 1918 förklarade sig aktiebolaget vin- och spritcentralen villigt att till prövning upptaga ansökningar från personal om erhållande av ekonomiskt understöd samt att efter bästa förmåga pröva varje fall för sig samt antingen skaffa vederbörande lämplig anställning eller ock månatligen eller på annat periodiskt sätt utbetala det understöd, respektive den ersättning i ett för allt, som kunde synas befogad. Därest riksdagen senare beslutade ersättning, skulle bolaget få tillgodogöra sig för varje särskilt fall vad det utlagt, i den mån den utlagda summan icke överskred vad som enligt riksdagens beslut bort hava utgivits. Prövningen av hithörande ärenden skulle handhavas av en särskild kommitté, bestående av riksdagsmannen

Gustaf Nilsson från Kristianstad, verkställande direktören i aktiebolaget Stockholmssystemet I. Bratt och kassadirektören i aktiebolaget vin- och spritcentralen E. Ringholm.

Enligt vad jag inhämtat hava de ersättningsfrågor, som aktiebolaget vin- och spritcentralens ersättningskommitterade handlagt, jämväl berört handelsresande och agenter. Vid kommitterades sammanträden hava förts protokoll, vilka i avskrift överlämnats till finansdepartementet för tiden från och med den 27 augusti 1918 till och med den 15 december 1919. Berörda protokoll torde i likhet med övriga handlingar få tillhandahållas vederbörande riksdagsutskott.

Enligt vad som inhämtas av berörda protokoll, hava i allt 369 ersättningsfall behandlats, av vilka 344 föranlett utbetalande av ersättningar. I ersättningar ett för allt hava utbetalats 1,546,750 kronor 25 öre. Årspensionerna uppgå till 145,740 kronor. Dessa summor fördela sig på ersättning till personal med 1,402,105 kronor 25 öre i ersättning ett för allt och 126,740 kronor i årspensioner samt på ersättning till agenter med 144,645 kronor i ersättningar ett för allt och 19,000 kronor i årspensioner. Ersättning har i regel utgått allenast till sådan övertagen personal, som icke kunnat beredas likvärdig anställning i fortsättningen hos aktiebolaget vin- och spritcentralens skilda företag eller hos systembolagen i riket. Av de inom bolagets olika företag anställda 1,374 personerna hava icke mindre än 800 förut varit anställda hos enskilda firmor. I ej obetydligt antal fall har även övertalig personal i branschen beretts anställning vid systembolagen.

Enligt en den 24 januari 1920 till finansdepartementet ingiven skrivelse återstå ett mindre antal personalersättningsfrågor att slutligt handlägga, varjämte det förväntas, att nya ansökningar om ersättningar fortfarande skola inkomma, vadan ersättningskommitterades arbeten alltjämt fortgå.

De inom ersättningskommitterade förda protokollen giva vid handen, att varje fall behandlats särskilt för sig för att kunna avväga ersättningen så rättvist som möjligt. I allmänhet har personal, vari även inbegripas handelsresande, erbjudits fortsatt anställning. Där emellertid erbjudande om fortsatt anställning icke mottagits eller där anställning av olika anledningar icke kunnat beredas, har ersättning utbetalats. Denna har för yrkesutbildad personal oftast beräknats till minst det belopp, som i motsvarande fall beräknats för personal vid tobaksmonopolets genomförande, med de modifikationer, som föranletts av individuella skäl. Till icke yrkesutbildad personal har ersättning i regel ut-

gått med tre till sex månaders avlöning. Understundom har dock ersättningen i hithörande fall utökats på grund av särskilda omständigheter. I relativt få fall har inträffat, att missnöje anmälts över beslut, som ersättningskommitterade fattat. I dylika fall har frågan upptagits till förnyad prövning och, där skäl ansetts föreligga, har justering företagits.

I de avtal, som aktiebolaget vin- och spritcentralen slutit med enskilda firmor om övertagande av vin- och spirituosahandeln, har i allmänhet förekommit den klausulen, att gent emot personalen köparen övertager samma moraliska förpliktelser, som kunna anses hava ålegat säljaren. I ett mindre antal fall hava antingen personalersättningarnas storlek varit i avtalen bestämda, eller säljaren förpliktat sig sörja för personalen.

Vad agenterna beträffar, har aktiebolaget vin- och spritcentralen övertagit vissa agents rörelse. I vissa andra fall har en agent av bolaget erhållit försäkran, att bolaget är berett att av honom köpa offererade varor i sådan omfattning, som motsvarar hans tidigare verksamhet. Slutligen har i andra fall tillämpats inlösen efter grunderna vid tobaksmonopolets genomförande för ersättning åt handelsresande eller platsförsäljare.

Enligt vad revisionsberättelsen för aktiebolaget vin- och spritcentralens verksamhet under år 1918 utvisar, hava revisorerna uttalat, att den tidigare i den enskilda vin- och spirituosahanteringen anställda personalen, så långt det varit möjligt, beretts fortsatt anställning samt att övrig personal efter mycket noggrann och individuell prövning erhållit ersättning, som syns revisorerna skäligen och väl avvägd.

Mot ersättningskommitterades behandling av ersättningsfrågorna synes mig från statsmakternas sida någon anledning till erinran icke föreligga.

Såsom framgår av aktiebolaget vin- och spritcentralens ovan återgivna skrivelse av den 4 maj 1918 förklarade sig vin- och spritcentralen vara villig att med sin styrelse, då denna hade att behandla ersättningsfrågor, adjungera eventuellt trenne personer, som av Kungl. Maj:t antingen direkt eller på annat av Kungl. Maj:t bestämt sätt för ändamålet blivit utsedda. I samband härmed förband sig bolaget att rörande ersättning besluta i för personalen ej ogynnsammare riktning än vad majoriteten bland de adjungerade ledamöterna inom skäligen gränser föresloge eller läte till styrelsens protokoll såsom sitt votum anteckna. Ersättnings-sakkunniga funno den sålunda föreslagna anordningen innebära betryggande garantier för vederbörligt hänsynstagande till de därav berörda personernas berättigade intressen. Jämväl ämbetsverken funno aktie-

bolaget vin- och spritcentralens erbjudande böra antagas, dock under den bestämda förutsättningen, att det icke i något avseende verkade föregripande på prövningen av de ersättningsanspråk gent emot staten, som kunde bliva framställda vare sig från dem, som sålunda erhållit provisorisk gottgörelse, eller dem, som icke kommit i åtnjutande härav.

Såsom jag förut omnämnt, har aktiebolaget vin- och spritcentralens ersättningskommittéens arbeten numera fortskridit så långt, att flertalet av hithörande ersättningsfrågor föreligga avslutade. Med hänsyn härtill synes det mig icke erforderligt, att Kungl. Maj:t numera utser särskilda sakkunniga att biträda inom bolagets styrelse vid handläggningen av ersättningsfrågor. Tillsättandet av sakkunniga för verkställande av något slags eftergranskning av ersättningskommittéens redan fattade beslut anser jag ej heller erforderligt. Kommittéens protokoll komma att tillsammans med vederbörliga handlingar i detta ärende överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Under hänvisning till vad ovan anförts och då aktiebolaget vin- och spritcentralen förbundit sig att genom beredande av anställningar eller utbetalande av ersättningar sörja för personal, handelsresande och agenter inom vin- och spirituosa-branschen samt bolaget kan förväntas uppfylla den lämnade förbindelsen och på samma sätt som hittills pröva möjligen tillkommande nya ersättningsfall, får jag såsom min mening uttala, att ifrågavarande ersättningsspörsmål numera erhållit en sådan lösning, att någon särskild åtgärd från statsmakternas sida icke torde vara erforderlig.

I några fall hava enskilda ersättningssökande nämligen handlanden Ernst Laurell, korrespondenten E. G. B. Schmidt, kassörskan Agnes Östman, lagermästaren J. A. Fahlberg, agenten F. Ekman, platsförsäljaren H. Löfgren, direktören Erik Hanson och vinhandlaren G. Krogh direkt till Kungl. Maj:t inkommit med framställningar om ersättning. Flertalet av ifrågavarande ansökningar hava remitterats till ersättningssakkunniga och i några fall direkt till aktiebolaget vin- och spritcentralens ersättningskommitté. Enär med hänsyn till vad under ärendenas behandling upplysts, någon befogad erinran icke kan göras mot de av ersättningskommittéens fattade besluten, torde framställningarna icke böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

IV. Innehavare av rättigheter till utskänkning av vin och maltdrycker, förvärvade före utgången av år 1874.

Enligt övergångsstadgandena till 1905 års vin- och ölförsäljningsförordning (mom. 2) skulle rättighet till utskänkning av vin- och maltdrycker, som i laga ordning förvärvats före utgången av år 1874 och fortfarande utövades, fortfarande åtnjutas, så länge densamma ej förverkats. Enligt vad som inhämtas av det till propositionen nr 101 vid 1905 års riksdag fogade utdrag av protokollet över finansärenden den 31 mars 1905, anförde föredragande departementschefen till stöd för berörda stadgande, bland annat, följande. Enligt vad åtskilliga av högsta domstolen meddelade utslag gäve vid handen, blevo genom 1874 års förordning angående försäljning av vin och maltdrycker dessförinnan meddelade rättigheter till utskänkning av sagda drycker icke upphävd. Sedan 1885 års förordning i ämnet utkommit, förklarade Kungl. Maj:t i skrivelse den 2 april 1886, att med förordningen icke avsåges att upphäva förut i laga ordning förvärvade rättigheter att till förtäring på stället sälja icke spirituösa drycker. Det syntes därför billigt, att dessa rättigheter icke genom ny författning omintetgjordes, helst dessa rättigheter, vilka meddelats under en tid, då Kungl. Maj:ts befallningshavande eller annan myndighet icke ägde befogenhet att efter gottfinnande återkalla beviljat tillstånd eller att förbjuda en rörelse, som efter anmälan i behörig ordning utövades, måste anses hava beviljats för innehavarens livstid. Dock syntes såsom ett villkor för dessa rättigheters fortfarande giltighet böra stadgas, att anmälan om deras tillvaro gjordes hos vederbörande myndighet, varigenom ock vunnes, att kontrollen över samma rättigheter, där de komme att fortbestå, underlättades. Det hade ej sällan inträffat, att ifrågavarande rättigheter från den ursprungliga innehavaren till annan överlåtits. Ehuru lagligheten härav syntes vara tvivel underkastad, hade dock, enär dylika överlåtelser dittills, såvitt känt, ej ansetts vara mot lag stridande, icke föreslagits något stadgande, varigenom dylika, redan verkställda överlåtelser skulle annulleras.

På grund av bestämmelserna i övergångsstadgandena till rusdrycksförsäljningsförordningen, 96 §, har från 1909 års ingång ifrågavarande

rättighetsinnehavare förlorat befogenheten att sälja vin och öl samt på grund av innehållet i förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka jämväl rätten att sälja till pilsnerdricka hänförliga maltdrycker.

Rörande ifrågavarande rättighetsinnehavare uttalade nykterhetskommittén att någon ersättning till dem icke borde utgå. I den till 1914 års senare riksdag framlagda propositionen nr 258 gjordes däremot gällande, att staten ej borde undandraga sig att till sådan ersättningsinnehavare utgiva ersättning i anledning av den förlust, som genom förordningens genomförande skulle tillskyndas honom, och föreslogs därför, att ersättning skulle utgå en gång för alla med belopp, som skulle bestämmas av Kungl. Maj:t, dock ej med högre summa än som skäligen kunde antagas motsvara den sammanlagda behållna inkomsten av utskänkningsrörelsen 1915—1919. Denna framställning föranledde emellertid icke någon riksdagens åtgärd.

Vid 1917 års riksdag beslöt Första kammaren för sin del att dylik ersättning skulle utgå, under det att Andra kammarens beslut icke innehöll något uttalande om dylik ersättning. Vid sammanjämkning av kamrarnas skiljaktiga beslut föreslog bevillningsutskottet, att Första kammaren skulle frånträda sitt beslut beträffande ersättning till ifrågavarande utskänkningsinnehavare. Detta sammanjämningsförslag blev av båda kamrarna godkänt.

I sitt den 14 maj 1918 avgivna betänkande meddelade de ersättningssakkunniga, att de beträffande förekomsten av dylika rättigheter igångsatt en utredning, vilken emellertid icke kunde förväntas föreligga avslutad förrän senare.

I ett därefter den 28 januari 1919 avgivet utlåtande upptogo sakkunniga till förnyad särskild behandling frågan om ersättning till här ifrågavarande kategori av rättighetsinnehavare. De sakkunniga framhöll därvid, att dessa personer samtliga voro högt till åren komna ävensom att de av dem innehavda rättigheter av lagstiftningen tillerkänts dem på livstid. Dessa omständigheter syntes tala för att de av statsmakterna behandlades med särskild hänsyn. Å andra sidan vore att märka, att 1905 års vin- och ölförsäljningsförordning, ehuru numera begränsad till försäljning av pilsnerdricka, för dem fortfarande vore i gällande kraft även efter den nya rusdryckslagens trädande i tillämpning. Härav följde, att sagda rättighetsinnehavare alltjämt innehade rätt att utan särskilt tillstånd försälja pilsnerdricka.

En undersökning av här avsedda rörelser gäve vid handen, att utskänkningsav vin i de fall, då tillstånd därför lämnats, för ifrågavarande rättighetsinnehavare varit av jämförelsevis ringa omfattning och understundom icke ens utövats, samt att tillståndet i flertalet fall omfattat allenast utskänkning av maltdrycker. Vidare måste uppmärksammas, att av andra omständigheter än lagstiftningssskäl öl- och

*Sakkunnigas
skrivelse den
28 januari
1919.*

portertillverkningen i vårt land för närvarande låge nere och kunde förväntas så göra för avsevärd tid framåt. Till följd härav komme de maltdrycker, som serverades å samtliga restauranger och kaféer inom landet länge nog att vara av den beskaffenheten, att de vore att hänföra till kategorien pilsnerdricka respektive skattefria maltdrycker.

Under sådana omständigheter syntes det sannolikt, att det stora flertalet av här ifrågakarande rättighetsinnehavare skulle finna med sin fördel förenligt att tillsvidare fortsätta sin rörelse, vilken, så länge förhållandena med öltillverkningen inom landet på ovan angivet sätt bestode, icke av den nya lagstiftningen komme att lida men annat än i de undantagsfall, då medgiven och verklig utövad vintuskänkning till följd av densamma måst upphöra.

Det syntes de sakkunniga som om i sådana fall, då rörelsen tillsvidare fortsattes, någon gottgörelse från det allmännas sida icke skulle behöva ifrågakomma, så länge detta förhållande varade, åtminstone icke i vidare mån än som skäligen kunde betingas av vintuskänkningens upphörande. När porter och öl ånyo komme i marknaden, borde hänsyn tagas även till att dylika drycker i måhända flertalet fall icke längre stode rättighetsinnehavarna till buds.

De berörda personernas höga ålder och rättigheternas natur av livstidsrättighet krävde emellertid, att särskild hänsyn visades från statens sida. Sålunda syntes det billigt, att, om och när vederbörande ansåge sig böra helt nedlägga rörelsen, men också först då, de borde tillerkännas en på förhand bestämd årlig avlösningssumma att utgå av statsmedel och då närmast av rusdrycksfonden.

De sakkunniga hade låtit verkställa en utredning rörande ifrågakarande rättighetsinnehavare, deras antal, ålder, fördelning å olika län, rättigheternas omfattning, de förhållanden, under vilka de utövats samt den årsinkomst de kunde anses ha tillfört sina innehavare. Enligt denna utredning, som verkställts av länsstyrelserna och deras underordnade organ, utgjorde antalet hithörande rättighetsinnehavare då 43 och de årliga ersättningsanspråken uppginge, i den mån desamma understöddes av vederbörande länsstyrelse, till sammanlagt 43,830 kronor, en utgift, som på grund av rättighetsinnehavarnas höga ålder kunde väntas årligen nedgå och snart nog komma att upphöra.

De uppgifter, de särskilda länsstyrelserna lämnat, vore emellertid icke alltid av den fullständighet, att därpå kunde grundas ett slutgiltigt fastställande av ersättningsbeloppen. Ej heller hade samtliga länsstyrelser, som naturligt vore, bestämt de av dem förordade beloppen efter fullt likartade grunder. Därest denna utredning lades till grund för ett slutligt avgörande, skulle det otvivelaktigt inträffa, att en del finge mer än som vederbort och andra mindre, ehuru differensen för varje särskild rättighetsinnehavare knappast kunde antagas bliva större än ett eller annat hundratal kronor.

Då sålunda å ena sidan en viss noggrannare individuell undersökning syntes böra företagas liksom och viss erfarenhet rörande de ifrågakarande rörelsernas fortsättande kunde vara av betydelse, men å andra sidan de åldriga personer, varom här vore fråga, redan från början syntes böra säkerställas för väsentliga ekonomiska rubbningar, hade sakkunniga tillskrivit aktiebolaget Vin- & spritcentralen med förfrågan, huruvida sagda bolag vore villigt att, intill dess frågan av statsmakterna slutgiltigt ordnats, till var och en av här ifrågakarande personer kvartalsvis i efterskott utbetala en summa, motsvarande en fjärdedel av vad vederbö-

rande länsstyrelse föreslagit böra utgå såsom årlig ersättning, dock under den förutsättningen, att före varje utbetalning medelst intyg från vederbörande polismyndighet styrktes, att rörelsen på grund av här ifrågakommande rättighet ej under det tilländagångna kvartalet bedrivits. Sakkunniga hade därvid tänkt sig att, därest vid den slutliga regleringen rättighetsinnehavaren skulle tillerkännas mindre belopp än länsstyrelsen föreslagit, han icke skulle ha någon återbetalningsskyldighet, utan förlusten stanna hos bolaget, samt att, därest rättighetsinnehavaren sedermera tillerkändes mer än länsstyrelsen förordade, han då skulle erhålla denna skillnad räknad från och med den 1 januari 1919 för tid, under vilken rörelsen ej utövats.

I skrivelse den 10 januari 1919 hade aktiebolaget Vin- & spritcentralen förklarat sig villigt att på sätt, Kungl. Maj:t närmare kunde komma att föreskriva, och under de av sakkunniga angivna förutsättningar till här ifrågakommande personer förskottera ifrågakommande belopp, varvid bolaget likväl förutsatte, att någon skyldighet att verkställa denna utbetalning från bolagets sida icke förelåge, förrän beloppen hos bolaget i vederbörlig ordning rekvirerades.

De sakkunniga föreslogo i anslutning härtill att, därest det av dem framlagda förslaget till provisorisk lösning av frågan gillades, saken ordnades så, att vederbörande länsstyrelser erhöles nådigt förstärkt att i angiven ordning verkställa utbetalningarna och sedermera göra sig betäckta från aktiebolaget Vin- & spritcentralen.

På grund av den av de sakkunniga sålunda gjorda hemställan avlät Kungl. Maj:t den 14 februari 1919 nådiga brev till länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings, Gottlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Gävleborgs samt Jämtlands län, vari efter ett referat av huvudinnehållet i de sakkunnigas ovan citerade skrivelse den 28 januari 1919, Kungl. Maj:t, med gillande av vad de sakkunniga föreslagit och av aktiebolaget Vin- & spritcentralen biträts, förordnade, att respektive länsstyrelser skulle ha att till vissa särskilt angivna rättighetsinnehavare inom länet kvartalsvis i efterskott utbetala en summa, motsvarande en fjärdedel av det samtidigt angivna årliga ersättningsbeloppet, varvid likväl före varje utbetalning skulle genom intyg från polismyndighet styrkas, att rättigheten icke utövats under det tilländagångna kvartalet, ägande länsstyrelsen för de sålunda gjorda förskotten efter behörigen verifierad rekvisition bekomma gottgörelse från aktiebolaget Vin- & spritcentralen. Tillika anbefalldes Kungl. Maj:t länsstyrelsen att för den, till vilken utbetalning skedde, låta påvisa ej mindre att den ifrågakommande ersättningen tills vidare vore att betrakta såsom allenast provisoriskt fastställd och att definitivt beslut i ämnet först senare vore att förvänta, än även att i varje fall återbetalningsskyldighet icke komme att föreligga.

*Kungl. Maj:ts
nådiga brev
till vissa läns-
styrelser den
14 februari
1919.*

I sitt den 21 oktober 1919 dagtecknade utlåtande anförde de sakkunniga, efter att hava lämnat en redogörelse för ärendets föregående behandling, följande.

*De sakkun-
nigas förslag
till ersättnings-
utgivande.*

»Sedan den föreliggande ersättningsfrågan sålunda genom här refererade anordningar erhållit en provisorisk lösning, ha de sakkunniga genom särskilda utredningar och undersökningar, varvid i flertalet fall de ersättningsökande personligen besökts av representanter för de sakkunniga, sökt att komplettera den utredning i ämnet, som av länsstyrelserna ävägabragts. På grundval dels av dessa de sakkunnigas egna undersökningar, dels ock länsstyrelsernas utredning och förslag vilja de

sakkunniga i det följande för varje här ifrågakommande rättighetsinnehavare angiva namn samt det årliga belopp, varmed enligt sakkunnigas mening avlösningen till vederbörande bör utgå.

Ifråga om de sakkunnigas ståndpunkt till denna ersättningsfråga åberopa sakkunniga sina uttalanden i här ovan refererade skrivelse till herr statsrådet den 28 januari 1919, varav framgår, att det enligt de sakkunnigas mening synes billigt att till dessa rättighetsinnehavare må av statsmedel utgivas en årlig ersättningssumma, vilket belopp likväl bör utbetalas allenast under förutsättning, att rättigheten icke vidare utövas i den omfattning nuvarande lagstiftning medger. För ordningens skull torde vederbörande härvid böra skriffligen förbinda sig att för framtiden icke utöva rörelse av här ifrågavarande eller liknande art. Rättighetsinnehavarnas höga ålder samt rättighetens karaktär av s. k. livstidsrättighet gör det vidare naturligt, att ersättningsbeloppet utgives icke med en summa på en gång i ett för allt, utan med ett årligt belopp. Storleken av detta belopp synes i regel böra motsvara den ungefärliga nettoinkomst, som rättighetsinnehavaren åtnjutit av den på grund av rättigheten bedrivna rörelsen under de senare åren med bortseende från inkomst, som måste anses såsom en mera tillfällig kristidsföreteelse.

Uppsala län.

Gustaf Leonard Björkman född år 1844, utövade i Enköping en honom tilldelad rättighet »att hålla allmänheten tillhanda öl, dricka m. m.» Han uppger sig ha på rörelsen haft en årlig inkomst av 800 kronor, vilket belopp han begär att årligen erhålla under sin återstående livstid. Magistraten i Enköping samt länsstyrelsen ha ansett den begärda ersättningen skälig.

Sakkunniga för sin del ansluta sig härtill och föreslå sålunda Björkman till erhållande av en årlig ersättning under hans återstående livstid av 800 kronor.

Jönköpings län.

Altea Serafia Wennberg, född Wennberg, född 1833, utövade i Jönköping på grund av en henne tilldelad rättighet en utskänkningsrörelse, som enligt stadsfiskalens uppgift »nästan uteslutande avsett försäljning av öl och porter men ej något vin». Med anledning av dels den bokföring Wennberg själv fört över sina inköp av maldrycker, dels uppgifter från bryggeri, varifrån en del av dessa inköp gjorts, har utretts, att Wennbergs omsättning av maldrycker nedanstående år uppgått till följande belopp, nämligen:

1911	kronor	3,068: 46
1912	»	2,766: 91
1913	»	3,347: 17
1914	»	7,308: 73
1915	»	8,974: 32
1916	»	7,417: 15
1917	»	12,326: 75
		kronor 45,209: 49.

Såsom av dessa siffror framgår, har omsättningen från och med år 1914 väsentligen stegrats, vilken stegring enligt meddelade uppgifter varit beroende dels av kundkretsens ökning, dels ock för år 1915—17 av med kristiden förenade för-

hållanden. Wennberg uppger, att nettovinsten å rörelsen utgjort minst 25 procent av årsomsättningen, samt begär en gottgörelse av 20,000 kronor i ett för allt.

Länsstyrelsen, som betraktar åren före år 1914 som normala, anser att, med en beräknad medelomsättning för dessa år av 3,000 kronor för år, den årliga ersättningen skäligen bör sättas till 750 kronor.

Den genomsnittliga omsättningen under åren 1911—14 utgjorde, såsom av förestående siffror framgår 4,122 kronor 82 öre. Dels med hänsyn härtill, dels på grund därav, att omsättningen av Wennbergs rörelse synbarligen haft en tendens till stegring, som icke enbart synes kunna förklaras av de under kristiden rådande abnorma förhållandena, vill det förefalla sakkunniga som om den av länsstyrelsen beräknade årliga ersättningen vore för låg. Det synes de sakkunniga som om Wennbergs årliga omsättningssumma skäligen kunde beräknas till omkring 6,000 kronor per år, varå nettovinsten efter angivna beräkning av 25 procent kan antagas ha utgjort 1,500 kronor. Den årliga ersättningen synes på grundval härav böra bestämmas till 1,500 kronor.

Ida Augusta von Porat, född 1841, innehar i Jönköping en rättighet att i sin konditoriaffär försälja vin och öl. Von Porat uppger själv, att hon »på senare tiden blott i ringa omfattning» begagnat sig av denna rättighet och begär i ett för allt en ersättning av 1,000 kronor.

Länsstyrelsen anser det av henne begärda ersättningsbelopp icke vara obilligt och föreslår, att den årliga ersättningen må fastställas till 5 % av den av von Porat ifrågasatta ersättning eller 50 kronor om året.

Sakkunniga ansluta sig till denna länsstyrelsens mening och föreslå sålunda, att till von Porat må utgivas en årlig ersättning av 50 kronor.

Gustava Sofia Rask, född 1853, innehar i Jönköping en rättighet att försälja vin och öl. Rask, som tillika bedriver restaurantrörelse, uppger, att hon, som icke fört några handelsböcker, icke kan exakt uppgiva sin förtjänst på öl- och vinförsäljningen. Med den erfarenhet hon vunnit under den långa tid (46 år), som hon skött restaurantrörelsen å därvarande järnvägsstation, är hon likväl av den uppfattningen, att den behållning, som uppstått å rörelsen, uteslutande härrör från handel med öl och vin. Enligt hennes deklaration hade behållningen å rörelsen under de sista tolv åren utgjort i medeltal 660 kronor. Då affären som sådan helt och hållet vore beroende av utskänkningsrörelsen, begär hon en årlig gottgörelse av 2,000 kronor, eller ett kapital i ett för allt av 20,000 kronor.

Länsstyrelsen, som erinrar om, att Rask jämte försäljning av vin och öl bedrivit restaurantrörelse, uttalar att Rask bör anses ha haft någon behållen inkomst därav. Med hänsyn därtill och då Rasks uppgift om rörelsens behållning syntes böra tagas för god, föreslår länsstyrelsen ersättningen till ett belopp av 600 kronor årligen.

Sakkunniga kunna ansluta sig till länsstyrelsens uppfattning och föreslå sålunda Gustava Rask till erhållande av en årlig ersättning av 600 kronor.

Gottlands län.

Anna Magdalena Josefina Nilsson, född Ringström, född år 1834, innehar en rättighet att i Visby utskänka öl. Denna rättighet har på senare tiden utövats av

aktiebolaget Visby bryggerier, som härför utbetalat en årlig ersättning av 600 kronor.

Länsstyrelsen anser, att här ifrågavarande ersättningsbelopp bör utgå med motsvarande summa.

De sakkunniga biträda detta förslag och föreslå sålunda, att till Nilsson må utgivas ett årligt ersättningsbelopp av 600 kronor.

Gu-tava Maria Kristina Andersson Selander (Grönberg), född Blomgren, född 1850, har likaledes rättighet att i Visby utskänka öl. Även denna rättighet har utövats av aktiebolaget Visby bryggerier mot en årlig ersättning av 600 kronor.

Länsstyrelsen hemställer även i detta fall om en årlig gottgörelse av 600 kronor.

De sakkunniga ansluta sig härtill och föreslå sålunda, att till Andersson Selander må utgivas en årlig ersättning av 600 kronor.

Blekinge län.

Bengta Karlsson, född Pålsson, född 1839, utövade i Sölvesborg en henne tillerkänd rättighet att utskänka maltdrycker. Hon uppger, att hon under åren 1913—15 haft en årlig inkomst av rörelsen av i genomsnitt 6,018:67 kronor, vadan, då kostnaderna för rörelsens bedrivande utgjort 5,000 kronor, hennes årliga netto-behållning utgjort 1,018:67 kronor. Sistnämnda belopp fordrar hon såsom årlig gottgörelse för rättighetens avstående, dock att, därest hon erhöle rättighet att utskänka maltsvaga drycker, hon inskränkte sina ersättningsanspråk till 618:67 kronor för år.

Magistraten i Sölvesborg har »med beaktande jämväl av hennes höga levnads-ålder icke funnit något att erinra mot skäligheten av hennes ersättningsanspråk.»

Länsstyrelsen påpekar, att Karlsson, enligt vad tillgängliga taxeringslängder utvisa, för vart och ett av åren 1914—17 varit bevillningstaxerad för 500 kronors inkomst, men icke påförts inkomst- och förmögenhetsskatt samt att hon för år 1918 icke taxerats för någon inkomst. Med anledning härav uttalar länsstyrelsen, att det av Karlsson uppgivna nettoinkomstbeloppet syntes vara för högt beräknat och icke kunde utan vidare läggas till grund för ersättningsbestämmande.

Sakkunniga, som hålla före, att Karlssons underlåtenhet att deklarerera — särskilt med hänsyn till hennes höga ålder — skäligen icke bör läggas henne till last vid bedömande av storleken av den henne tillkommande ersättningen, ha, i likhet med magistraten, kommit till den uppfattningen, att de av henne framställda ersättningsanspråk i det hela icke kunna anses oskäligen och föreslå alltså, att ersättningen till Karlsson må utgå med 1,000 kronor för år.

Kristanstads län.

Jöns Ingemarsson Kjellman, född 1833, utövade i Östra Vämmerlöv en rättighet att utskänka öl. Han begär för dess nedläggande en årlig ersättning av 1,500 kronor.

Landsfiskalen meddelar, att Kjellmans utskänkningsrörelse under de senaste åren gått betydligt tillbaka, huvudsakligen beroende på svårigheten att anskaffa »ordentliga» maltdrycker samt att Kjellman, vars inkomster kunde anses uteslutande

hänföra sig till den av honom bedrivna utskänkingsrörelsen, skattat för en inkomst under år

1914 av	kronor	2,100
1915 »	»	1,360
1916 »	»	910
1917 »	»	910.

Under hänvisning till dessa siffror anser landsfiskalen, att ett årligt ersättningsbelopp av 1,200 kronor under Kjellmans återstående livstid vore tillräckligt. Länsstyrelsen ansluter sig till denna landsfiskalens mening.

Jämväl de sakkunniga finna det föreslagna beloppet skäligt och föreslå sålunda, att till Kjellman må utgivas en ersättning av 1,200 kronor för år.

Malmöhus län.

Jeppa Mårtensson Lund, född 1842, innehar rättighet att i Malmö utskänka öl. Under de senaste 40 åren har Lund haft rättigheten utarrenderad till olika personer mot viss månatlig ersättning, senast mot ett belopp av 20:83 kronor. Lund har framställt anspråk på erhållande av en årlig ersättning av 200 kronor att utgå under hans återstående livstid eller ock en ersättning på en gång av 500 kronor. Såväl polismyndigheterna som länsstyrelsen finna det fordrade ersättningsbeloppet skäligt.

De sakkunniga ansluta sig till denna uppfattning och föreslå sålunda att till Lund må utgivas en årlig ersättning av 200 kronor.

Kerstin Nilsson, född Kristoffersson, född 1831, innehar ölutskänkingsrättighet i Lund. Sedan år 1911 har hon till förestånderska för rörelsen antagit Elna Jönsson, som har kontrakt på tre månaders uppsägningstid och som skall till Nilsson redovisa 600 kronor om året, varå Nilsson beräknar att ha en behållning av minst 500 kronor. Då Nilsson på grund av dyrtiden ämnat avsevärt höja arrendesumman, beräknar hon dessutom, att hon från och med september 1919 skulle haft en årlig behållning av rörelsen av minst 700 kronor, vilket belopp hon fordrar i ersättning av staten.

Jämväl Elna Jönsson fordrar gottgörelse med ett belopp av 600 kronor per år.

Länsstyrelsen tillstyrker en årlig ersättning av 600 kronor till envar.

Då någon ersättning till Elna Jönsson icke kan ifrågakomma, föreslå de sakkunniga, att ersättning allenast må utgivas till Nilsson och att beloppet må bestämmas till det av länsstyrelsen förordade eller 600 kronor per år.

Bengta Ljungqvist, född Nilsson, född 1833, innehar rättighet att i Lund utskänka öl. Ljungqvist har till föreståndare för rörelsens utövande antagit restauratören Per Nilsson och skall denne härför till henne under hela hennes återstående livstid utgiva ett belopp av 300 kronor om året. Ljungqvist begär för rättighetens upphörande en ersättning av 500 kronor per år för sig själv samt för Nilsson ett belopp av 3,500 kronor om året. Detta sistnämnda belopp begäres jämväl av Nilsson själv såsom ersättning.

Länsstyrelsen har hemställt att till Ljungqvist måtte utgivas det av henne

begärda belopp samt att Nilssons ersättningssumma måtte bestämmas till 3,000 kronor per år.

De sakkunniga, som anse, att någon ersättning till Nilsson icke kan ifrågakomma, finna sig med avseende på ersättning till Ljungqvist icke kunna föreslå högre belopp än det, som för rörelsens utövande av Nilsson enligt utfästelse skall till henne för hennes livstid utbetalas, och hemställa sålunda, att till Ljungqvist måtte utgivas en årlig ersättning av 300 kronor.

Jöns Nilsson, född 1834, innehar rättighet att i Lund utskänka öl. Han har till föreståndare för rörelsen antagit fru Emelie Persson med skyldighet för henne att mot uppbärande av den av rörelsen uppkommande vinsten ansvara för alla med rörelsen förenade utgifter samt att till Nilsson erlægga ett belopp av 350 kronor om året. Nilsson framställer anspråk på ersättning för rättighetens upphörande med 500 kronor om året under framhållande av, att han komme att höja det belopp, som det ålåg Persson att till honom redovisa, till motsvarande summa. Emelie Persson yrkar i ersättning för rörelsens upphörande dels 1,031 kronor om året under Jöns Nilssons återstående livstid, dels därutöver vad hon nödgas utgiva i hyra för lokalerna från den tid rättigheten indrages till den 1 oktober 1919, dels ock slutligen 300 kronor för beräknad förlust vid försäljning av inventarier.

Länsstyrelsen tillstyrker en årlig ersättning för Nilsson av 350 kronor och för Persson av 1,000 kronor.

De sakkunniga, som i likhet med vad som anförts under fallen Kerstin Nilsson och Bengta Ljungqvist, icke anse, att någon ersättning till Emelie Persson kan ifrågakomma, föreslå, att det av länsstyrelsen för Nilsson förordade belopp må utgå och att Nilssons ersättningssumma sålunda bestämmas till 350 kronor per år.

Albert Petrus Wiberg, född 1847, numera avliden, innehade rättighet att utskänka vin och öl i Hörby. Wiberg begärde i ersättning för rättighetens upphörande en årlig ersättning av 3,000 kronor under sin återstående livstid. Nämnda ersättningsbelopp fann landsfiskalen i Hörby icke vara oskäligt, helst Wiberg hade utskänkningsrörelsen som enda inkomstkälla och med den måste försörja sig och sin familj, bestående av hustru, dotter och minderårig sondotter.

Länsstyrelsen har för sin del biträtt Wibergs ersättningsanspråk.

De sakkunniga, som verkställt särskild utredning rörande detta fall och därvid funnit bestyrkt, att den genomsnittliga, normala årliga avkastningen av rörelsen motsvarade ungefärligen den angivna summan, ha jämväl anslutit sig till länsstyrelsens uppfattning. Emellertid har, enligt de sakkunniga sedermera tillhandakommet meddelande, Wiberg den 19 september 1919 avlidit. Då därjämte av meddelade upplysningar framgår, att Wiberg intill sin död fortsatt sin utskänkningsrörelse, kan någon ersättning i detta fall icke ifrågakomma.

Marna Jönsson, född Andersson, född 1842, innehar rättighet att i Bjärsjölagård utskänka vin och öl. Sedan omkring tio år tillbaka har utskänkningsområdet fattat allenast vin och har denna skett i ytterst ringa omfattning. Jönsson begär i ersättning för rättighetens upphörande 1,000 kronor i ett för allt eller ock 200 kronor årligen under sin återstående livstid.

Landsfiskalen finner det begärda årliga ersättningsbeloppet skäligt och har länsstyrelsen anslutit sig till denna uppfattning.

De sakkunniga finna sig kunna biträda polismyndighetens och länsstyrelsens

uppfattning och föreslå sålunda utgivande av ett årligt ersättningsbelopp av 200 kronor till Jönsson.

Per Larsson, född 1843, innehar rättighet att i Snöftarp utskänka vin och öl. Han uppger, att denna inbragt honom en årlig nettoinkomst av 800 à 900 kronor och hemställer, att, därest rättigheten indrages, ersättning må tillerkännas honom med ett belopp av 800 kronor årligen under hans återstående livstid.

Vederbörande landsfiskal samt länsstyrelsen ha biträtt denna framställning.

De sakkunniga, som verkställt särskild utredning i ämnet, varav framgått, att Larssons normala genomsnittsinkomst av denna rörelse uppgår till minst 800 kronor för år, finna jämväl det frågasatta ersättningsbeloppet skäligt och vilja sålunda föreslå, att till Larsson må utgivas en årlig ersättningssumma av 800 kronor.

Per Johansson, Bjärröd, född 1843, innehar rätt att i Bjärröd utskänka vin och maldrycker och begär såsom ersättning för rättighetens upphörande ett belopp en gång för alla av 15,000 kronor. Landsfiskalen, som uppger, att Johansson i sin affärsverksamhet biträdes av 2 hemmavarande vuxna barn och att han sedan några år tillbaka bedriver timmerhandel, vilken sistnämnda får anses giva lika stor avkastning som utskänkningsrörelsen, håller före, att Johanssons inkomst av sistnämnda verksamhet kan beräknas till 1,000 kronor om året och föreslår i överensstämmelse därmed, att ersättningsbeloppet måtte bestämmas till 1,000 kronor per år.

Länsstyrelsen ansluter sig till detta förslag.

De sakkunniga ha verkställt särskild utredning rörande Johanssons inkomst av utskänkningsrörelsen och har därav framgått, att densamma under åren 1912—14 lämnat en vinst, som icke kan beräknas understiga 1,200 kronor per år. Med anledning härav finna sig sakkunniga böra föreslå, att det till Johansson utgående årliga ersättningsbeloppet må bestämmas till 1,200 kronor.

Hälsingborg—Landskrona—Eslövs järnvägsaktiebolag har jämväl framställt anspråk på ersättning för rörelse, utövad å bolagets järnvägsstation i Hälsingborg. Bolaget har likväl icke varit i stånd att efterkomma de sakkunnigas anmaning att vederbörligen styrka, att ifrågavarande rörelse utövats på grund av någon bolaget tillkommande rättighet av den art, varom här är fråga, vadan anledning till framställning i ämnet från de sakkunnigas sida icke föreligger.

Hallands län.

Lars Peter Rassmusson, född 1846, innehar rättighet att i Halmstad utskänka öl. Rättigheten har utarrenderats till Östra bryggeriaktiebolaget i Halmstad, vilket härför erlagt en årlig summa av 500 kronor. Rassmusson, som uppger, att det kommit till hans kännedom, att bryggeriet under den sistförflutna femårsperioden på utömandet av hans rättighet intjänat ett belopp av 4,606 kronor, begär detta belopp i ersättning för den förlorade rättigheten.

Magistraten i Halmstad och länsstyrelsen i Hallands län tillstyrka, att ersättningen må bestämmas till 500 kronor per år.

De sakkunniga ansluta sig till denna uppfattning och föreslå sålunda, att till Rassmusson må utgivas en årlig ersättning av 500 kronor.

Severina Albertina Gillberg, f. Andersson, född 1849, innehar rättighet att i Halmstad utskänka öl. Jämväl denna rättighet är arrenderad av Östra Bryggeriaktiebolaget, som i ersättning härför till Gillberg utgivit ett belopp av 400 kronor

per år. Gillberg anhåller om utgivande av en ersättning av kronor 3,733, vilket belopp bryggeriet enligt Gillberg tillhandakommen uppgift skulle ha intjänat på utövandet av hennes rättighet under den sistförflutna femårsperioden.

Magistraten och länsstyrelsen tillstyrka, att ett belopp av 400 kronor per år må till Gillberg utgivas.

De sakkunniga vilja förorda denna hemställan och föreslå sålunda, att till Gillberg må i ersättning utgivas ett årligt belopp av 400 kronor.

Östra bryggeriaktiebolaget i Halmstad har jämväl gjort framställning om gottgörelse i här berörda avseende samt till stöd för sina anspråk åberopat dels länsstyrelsens i Hallands län resolution den 30 december 1873, varigenom en av bolaget gjord framställning att fr. o. m. 1 januari 1874 i Halmstad få genom pigan Katarina Svensdotter till förtäring på stället försälja bolagets tillverkning av öl och svagdricka bifallits, dels ock sagda länsstyrelses resolution samma dag, varigenom en annan av bolaget gjord framställning att i Halmstad få genom sjömannen Karl Edvard Hansson bedriva försäljning av samma slag likaledes bifallits.

I ärendet är upplyst, att berörda bolag tilldelade rättigheter under senare år utövats genom andra personer än dem, som avsetts i länsstyrelsens ovan berörda tillståndsresolutioner.

Sakkunniga finna för sin del synnerligen tvivelaktigt, huruvida länsstyrelsen över huvud ägt rätt att meddela här ifrågavarande rättigheter åt aktiebolag ens i den form, som i här förevarande fall kommit till användning. Då emellertid de personer, genom vilka vederbörande rättigheter enligt länsstyrelsens beslut skolat utövats, icke under senare tiden förestått desamma, finna de sakkunniga för sin del, att de en gång utdelade rättigheterna upphört att existera. Den omständigheten, att två mot bolaget jämte dåvarande föreståndare för berörda utskänkningsrörelser — andra än de ursprungliga — anhängiggjorda åtal för obehörig försäljning av malt-drycker av domstol ogillats, ändrar icke de sakkunnigas uppfattning härutinnan.

Sakkunniga, som dessutom icke finna några billighetsskäl tala för bifall till bolagets framställning, kunna på anförda skäl icke tillstyrka, att till berörda bolag av statsmedel utgår någon ersättning.

Göteborgs och Bohus län.

Eleonora Konstantia Hallgren, f. Gädda, född 1836.

Elna Andersson, f. Jacobsdotter, född 1839,

Maria Kristina Larsson, f. Larsdotter, född 1835.

Olof Anton Strömberg, född 1849,

Anna Kristina Petersson, f. Olsdotter, född 1838,

Elise Edla Fredrika Moe, f. Bergelin, född 1841.

Teodor Laurentius Johnsson, född 1840,

Albertina Dreijer, f. Bengtsson, född 1838,

Anna Matilda Burman, f. Svensson, född 1835.

Charlotta Elisabet Frid, f. Petersson, född 1829.

Otto Berlin, född 1850,

Sofia Olsson, f. Eliasdotter, född 1838,

Davida Leontina Martina Probst, f. Pihlcrantz, född 1846, inneha samtliga rättighet att i Göteborg utskänka vin och öl och ha alla sedan längre eller kortare

tid utarrenderat denna sin rättighet samt åtnjuta härför i ersättning för år räknat nedanstående belopp:

E. K. Hallgren	kronor	1,200	
E. Andersson	»	2,400	
M. K. Larsson	»	900	
O. A. Strömberg	»	1,320	
A. K. Petersson	»	720	
E. Moe	»	1,000	
T. L. Johnsson	»	1,500	
A. Dreijer	»	1,200	
A. M. Burman	»	720	
C. E. Frid	»	1,200	
O. Berlin	»	1,200	
S. Olsson	»	720	sa mt
D. L. M. Probst	»	1,800.	

De anspråk på ersättning, som vederbörande själva framställt, uppgå till följande belopp:

E. K. Hallgren	kronor	1,200	per år,
E. Andersson	»	35,000	i ett för allt.
M. K. Larsson	»	1,200	per år.
O. A. Strömberg	»	1,320	per år,
A. K. Petersson	»	1,200	per år,
E. Moe	»	1,000	per år,
T. L. Johnsson	»	10,000	i ett för allt,
	eller	»	2,000 per år,
A. Dreijer	»	1,200	per år,
A. M. Burman	»	15,000	i ett för allt,
	eller	»	3,600 per år,
C. E. Frid	»	30,000	i ett för allt.
O. Berlin	»	15,000	i ett för allt,
	eller	»	1,200 per år,
S. Olsson	»	10,000	i ett för allt,
	eller	»	1,200 per år,
D. L. M. Probst	»	35,000	i ett för allt.

Länsstyrelsen har föreslagit, att till här ifrågavarande rättighetsinnehavare må utgå ersättning med ett belopp, motsvarande den summa de för närvarande upp- bära i arrende av rättighetsutövaren.

De sakkunniga vilja ansluta sig till denna hemställan och föreslå sålunda, att till nedanstående rättighetsinnehavare må utgivas ersättning med följande årliga belopp, nämligen till:

Eleonora Konstantia Hallgren	kronor	1,200
Elna Andersson	»	2,400
Maria Kristina Larsson	»	900
Olof Anton Strömberg	»	1,320
Anna Kristina Petersson	»	720

Elise Edla Fredrika Moe	kronor 1,000
Teodor Laurentius Johnsson	» 1,500
Albertina Dreijer	» 1,200
Anna Matilda Burman	» 720
Charlotta Elisabet Frid	» 1,200
Otto Berlin	» 1,200
Sofia Olsson	» 720
Davida Leontina Martina Probst	» 1,800.

Karolina Vastenius Ekstrand, f. Möller, född 1845, innehar rättighet att i Göteborg utskänka vin och öl. Ekstrand utövar själv den av henne förvärfvade rättigheten och har enligt egen uppgift därå haft en medelårsinkomst av 2,532 kronor samt inför polismyndigheten framställt anspråk på ersättning med 100 kronor i månaden under sin återstående livstid.

Länsstyrelsen tillstyrker ersättning till nämnda belopp, och vilja de sakkunniga ansluta sig härtill samt sålunda föreslå, att till Ekstrand må utgivas en arlig ersättning av 1,200 kronor.

Anna Petronella Johansson, f. Petersson, född 1844, innehar i Göteborg rättighet att utskänka öl. På grund av sjukdom har hon sedan 1 maj 1906 haft rättigheten utarrenderad till sin svärson, vilken under de tio första åren för densamma erlagt ett arligt arrende av 900 kronor samt därefter 1,500 kronor per år, varjämte Svensson betalt hyran för utskänkningslokalen med 75 kronor per månad. Under hela den tid Svensson förhyrt rättigheten av Johansson, har denna utan ersättning varit inackorderad hos Svensson. Johansson yrkar att för sagda rättighet i ett för allt på en gång utbekomma en ersättning av 30,000 kronor.

Länsstyrelsen har tillstyrkt ett ersättningsbelopp av 1,200 kronor per år.

De sakkunniga, som rörande denna ersättningsfråga verkställt särskild utredning och därvid bland annat funnit, att rörelsen lämnat högre avkastning än det av länsstyrelsen såsom ersättning föreslagna belopp, ha, då därjämte hyran för rörelsen numera utgår med 1,500 kronor per år, icke ansett sig böra uppskatta Johanssons nuvarande inkomst av rättigheten till mindre än sistnämnda summa, vilken de sakkunniga sålunda föreslå må till Johansson utgivas i årlig ersättning.

Carl Gustaf Carlsson, född 1840, numera avliden, innehade rättighet att i Göteborg utskänka vin och öl. Han hade rättigheten utarrenderad för ett belopp av 600 kronor för år och framställde anspråk på en ersättning av 5,000 kronor i ett för allt.

Länsstyrelsen föreslog utgivande till Carlsson av en årlig ersättning å 600 kronor och ha de sakkunniga i sin tidigare åberopade skrivelse den 28 januari 1919 hemställt, att nämnda belopp måtte provisoriskt bestämmas såsom ersättning åt Carlsson.

Sedan Carlsson emellertid den 12 september 1919 avlidit, kan den föreslagna ersättningen till honom utgå allenast för tiden 1 januari—12 september 1919. Där- emot bör framhållas, att aktiebolaget Vin- och spritcentralen, som jämlikt förut berörda nådiga skrivelse till länsstyrelsen den 14 februari 1919 ställt medel till disposition för utgivande till Carlsson av den för honom bestämda provisoriska ersättning, bör av statsmedel återfå vad bolaget sålunda förskotterat.

Olivia Konstantia Tausson, f. Tausson, född 1841, innehar i Göteborg rättighet att försälja vin och öl, vilken rättighet hon själv utövat. Hon uppger sig ha

en årlig inkomst av omkring 3.000 kronor av utskänkingsrörelsen, för vilket belopp hon även erlägger skatt, samt begär i ersättning för rättighetens indragning ett belopp i ett för allt av 30,000 kronor.

Länsstyrelsen har tillstyrkt ett årligt ersättningsbelopp av 2,500 kronor.

De sakkunniga, som jämväl rörande denna ersättningsfråga verkställt särskild utredning, ha på grund av vad därvid förekommit icke funnit sig böra frångå det av länsstyrelsen förordade belopp, utan föreslå sålunda att till Tausson må utgivas ett årligt ersättningsbelopp av 2,500 kronor.

Anders Andersson Holmdal, född 1844, innehar rättighet att i Göteborg utskänka vin och öl. Sedan omkring nio år har han på grund av sjukdom icke själv kunnat förestå utskänkingsrörelsen, utan har denna föreståtts av annan person. Under nämnda tid har hans inkomst av rörelsen enligt hans egen uppgift uppgått till i medeltal 2,500 kronor per år. Han begär i ersättning för rättighetens indragande antingen 1,500 kronor per år under sin återstående livstid eller ock 12,000 kronor i ett för allt.

Länsstyrelsen tillstyrker det av Holmdal per år begärda belopp.

Av den av sakkunniga i ärendet företagna utredning framgår, att den person, som under det sista året förestått utskänkingsrörelsen i ersättning härför till Holmdal utgivit 2,400 kronor per år, vari jämväl ingått hyra för lokalen. Den sistnämnda beräknas till ett belopp av omkring 1,000 kronor. Under sådana omständigheter finna de sakkunniga det av Holmdal begärda och av länsstyrelsen föreslagna ersättningsbelopp något för högt och föreslå för egen del, att till Holmdal må utgivas en årlig ersättning av 1,400 kronor.

Anna Malena Jonsson, född 1836, innehar rättighet att i Göteborg utskänka vin och öl. Sedan omkring nitton år tillbaka har utskänkingsrättigheten av Jonsson uthyrts till annan person, vilken för rättighet och hyra av den i Jonssons fastighet belägna lokalen utgiver ett årligt belopp av 1,200 kronor. Jonsson yrkar att för rättigheten i ett för allt på en gång utbekomma en ersättning av 25,000 kronor.

Länsstyrelsen förordar ett årligt ersättningsbelopp av 900 kronor.

Enligt den av sakkunniga i ärendet verkställda utredningen framgår, att av det belopp, som av utskänkingsrättens utövare till Jonsson utgivits, 300 kronor beräknats i lokalhyra, vadan sålunda ett belopp av 900 kronor skulle utgöra ersättning för själva rättighetens utövande. Ehuru det angivna hyresbeloppet kan synas skäligen lågt, anse sig de sakkunniga emellertid kunna ansluta sig till länsstyrelsens förslag och hemställa sålunda, att det av länsstyrelsen förordade belopp 900 kronor måtte som årlig ersättning till Jonsson utgivas.

Mathilda Josefina Svensson, född 1844, innehar rättighet att i Göteborg utskänka vin och maltdrycker, vilken rättighet hon alltsedan 1880 haft utarrenderad till olika släktingar. Sedan den 28 oktober 1905 förhyres rättigheten av Svenssons brorsdotter Hulda Svensson, vilken enligt till polismyndigheten vid dess undersökning lämnad uppgift för rättigheten erlägger en årlig hyra av 900 kronor. Detta belopp utgives icke kontant till Svensson, utan är hon för motsvarande summa inackorderad hos rättighetens ovannämnda utövare. Svensson yrkade vid förutberörda polisutredning en ersättning av 30,000 kronor i ett för allt.

Länsstyrelsen har föreslagit, att ersättningsbeloppet må bestämmas till 900 kronor och har nämnda summa upptagits jämväl i sakkunnigas tidigare omförmälda provisoriska förslag i ämnet.

I underdånig skrivelse den 1 april 1919 har Mathilda Josefina Svensson, ovannämnda Hulda Svensson, ävensom Hulda Svenssons systrar Selma Fredrika och Jenny Sofia Svensson hemställt, att hela avkastningen av utskänkingsrörelsen måtte läggas till grund för ersättnings storlek och att denna ersättning måtte utgå till Mathilda Josefina Svensson för hennes och hennes brorsdöttrars räkning så länge hon levde. Till motivering av detta yrkande anföres i skrivelsen, vilken genom nådig remiss den 15 april 1919 översänts till de sakkunniga för avgivande av utlåtande, i huvudsak, att inkomsten av utskänkingsrörelsen i första hand tillfallit Hulda Svensson, vilken emellertid haft att med densamma draga försorg om dels sin faster, rättighetsinnehavaren Mathilda Josefina Svensson, som i det gemensamma hemmet erhållit, förutom rum och kost, en god omvårdnad samt nödiga penningmedel, dels ock Hulda Svenssons två oförsörjda systrar. Vid tidpunkten för rörelsens nedläggande begärde vederbörande poliskommissarie upplysning om det belopp, som av inkomsten på rörelsen årligen utgått till rättighetens innehavare, och uppgav då Hulda Svensson, att hon i sina skattedeklarationer plägat göra ett avdrag av 900 kronor för underhållet till sin faster. För detta belopp kunde hon dock givetvis icke ens tillnärmelsevis erhålla de förmåner som på förenämnda sätt tillförsäkrats henne, än mindre inginge i sagda belopp någon som helst ersättning till de övriga familjemedlemmarna, vilka hade sin utkomst av rörelsen.

Till utredning av berörda rörelsens avkastning har i skrivelsen åberopats styrkta utdrag av Hulda Svenssons handelsböcker för år 1912—1918, varav framgår, att nettoinkomsten å verksamheten, efter avdrag av förenämnda belopp å 900 kronor till Mathilda Josefina Svensson, utgjort följande summor:

år 1912	kronor	3,406
» 1913	»	4,016
» 1914	»	6,295
» 1915	»	9,505
» 1916	»	9,322
» 1917	»	18,705
» 1918	»	11,044.

De sakkunniga som verkställt särskild utredning rörande detta fall, varvid framgått, att de förmåner Mathilda Josefina Svensson åtnjutit i form av logi, kost, kläder, vård m. m. i sin brorsdotters hem icke skäligen kunna uppskattas till lägre belopp än 2,400 kronor per år, vilja för sin del föreslå, att den årliga ersättningen till Svensson må bestämmas till detta belopp, varemot enligt de sakkunnigas mening någon ersättning till Hulda Svensson eller hennes systrar icke kan ifrågakomma.

Johan Johansson, född 1845, innehar rättighet att i Lysekil utskänka vin och maltdrycker. Av polismyndighetens utredning framgår, att »Johansson sedan mer än tio år lidit av så nedsatt syn, att han icke ens kunde obehindrat gå emellan sin bostad och den lokal, i vilken den av honom innehavda utskänkningen utövats, samt att han icke kunnat sköta rörelsen på annat sätt än genom uttalande av förslag och beslut.» Rörelsen skötes av två biträden. Johansson har framställt fordran på att i ersättning för mistad rättighet erhålla 3,000 kronor om året under sin återstående livstid, och finner magistraten i Lysekil detta anspråk vara skäligt.

Länsstyrelsen har emellertid hemställt, att ersättning må utgå allenast med 1,800 kronor om året.

Av den i ärendet förebragta utredning framgår, att Johanssons taxering till bevillning av rörelsen under nedanstående år utgjort följande belopp nämligen:

1913	kronor 1,650
1914	» 1,750
1915	» 2,150
1916	» 2,250
1917	» 1,450.

Då Johansson veterligen icke haft inkomst av annan art, torde den sålunda taxerade summan få anses motsvara vad utskänkingsrörelsen inbringat. De sakkunniga anse med hänsyn härtill, att ersättningen till Johansson bör utgå med ett belopp, som motsvarar medelårsinkomsten under de senare åren. Av förestående siffror framgår, att nämnda medeltal kan beräknas till omkring 1,900 kronor, till vilket belopp Johanssons ersättning sålunda synes böra bestämmas.

Västmanlands län.

Hilda Augusta Malmberg, född 1827, innehar rättighet att i Arboga utskänka vin och maltdrycker. Denna rättighet har av Malmberg år 1903 genom formligt avtal försålts till tvenne andra i Arboga bosatta personer, av vilka den ena numera avlidit.

Magistraten håller före, att under dylika omständigheter någon rätt till vidare ersättning för Malmberg icke kan ifrågakomma, och ansluta de sakkunniga sig till denna uppfattning.

Gävleborgs län.

Johanna Sofia Andersson, f. Westergren, född 1831, innehar rättighet att i Gävle utskänka vin och öl. Rättigheten utövas sedan omkring 32 år tillbaka av Ångbryggeriaktiebolaget i Gävle, som sedan den 1 april 1914 härför till Andersson utgiver 3,000 kronor årligen, i vilken summa ingår hyra för försäljningslokalen. vilken senare beräknats till 2.200 kronor om året. Nettoinkomsten för rättigheten har sålunda för Andersson varit 800 kronor per år. I ersättning begär Andersson 1,000 kronor om året under sin återstående livstid eller 8,000 kronor i ett för allt.

Magistraten finner Anderssons ersättningsanspråk skäligt och har länsstyrelsen instämt häri.

De sakkunniga anse, att, då den nettoinkomst, som för Andersson uppkommit av rättighetens bortarrenderande, enligt meddelade uppgifter uppgår till allenast 800 kronor, detta belopp är skäligt, och föreslå därför, att till Andersson må utgivas en årlig ersättning av 800 kronor.

Johanna Sofia Andersdotter (Andersson), född 1844, innehar rättighet att i Gävle utskänka vin och öl. Denna rättighet har omkring tio år utövats av Ångbryggeriaktiebolaget i Gävle enligt kontrakt gällande för Anderssons livstid. I ersättning till Andersson utgav bolaget 1,000 kronor om året. Dessutom har Andersson av bolaget erhållit tillsammans ett dussin öl. svagdricka och läskedrycker i veckan.

billigare bostad i bolagets hus samt på bolagets bekostnad fri läkarevård och medicin. Andersson uppskattar dessa förmåner till ett belopp av 500 kronor för år och begär på grund härav en livränta av 1,500 kronor eller 15,000 kronor i ett för allt.

Bryggeriaktiebolaget i Gävle har förklarat, att bolaget, om ifrågavarande försäljningsrättighet skulle indragas, fordrar ersättning av 2,000 kronor om året för Anderssons återstående livstid eller en summa av 15,000 kronor i ett för allt.

Magistraten anser Anderssons ersättningsanspråk skäligt, men finner sig sakna anledning att yttra sig i fråga om befogenheten och skäligheten av de anspråk, som framställts från bolagets sida. Länsstyrelsen instämmer i magistratens yttrande.

De sakkunniga, som hålla före, att någon ersättning till Ångbryggeriaktiebolaget i Gävle icke kan ifrågakomma, föreslå, att till Andersson må utgivas en årlig ersättning av 1,500 kronor.

Charlotta Amalia Svensson, f. Norman, född 1839, innehar rättighet att i Söderhamn utskänka vin och öl. Svensson har enligt stadsfiskalens i Söderhamn uppgift förklarat sig villig att avstå från den av henne innehavda rättighet mot en kontant ersättning av 4,000 kronor i ett för allt.

Magistraten upplyser emellertid, att Svensson upphörde med sin rörelse den 2 augusti 1914 och att hon för samma år varit bevillningstaxerad för 1,370 kronor, vartill även hennes årliga inkomst av rörelsen beräknats.

Då enligt magistratens upplysningar Svensson redan under år 1914 upphört med utövandet av sin rättighet och sålunda de genom 1917 års lagstiftning framkallade förhållanden icke kunna anses ha inverkat på detta nedläggande av rörelsen, finna de sakkunniga, att någon ersättning till Svensson icke kan ifrågakomma.

Albertina Christina Bodin, f. Söderlund, född 1832, innehar rättighet att i Söderhamn utskänka vin och öl. Bodin fordrar för avstående av rättigheten en ersättning av 4,000 kronor i ett för allt. ett belopp, som stadsfiskalen i Söderhamn finner skäligt.

Magistraten i Söderhamn upplyser, att Bodins årliga inkomst av rörelsen utgjort omkring 2,000 kronor och vilja de sakkunniga föreslå, att en årlig ersättning till detta belopp må till Bodin utgivas, dock att den sammanlagda ersättningssumman ej må uppgå till mer än Bodin begärt eller 4,000 kronor.

Jämtlands län.

Märtle Mathilda Billmark,¹ född 1836, innehar rättighet att i Östersund utskänka vin och öl och begär i ersättning för rörelsens nedläggande en årlig ersättning av 1,000 kronor. Rättigheten har under det sista året varit arrenderad av aktiebolaget stersunds ångbryggeri, som härför årligen till Billmark utgivit 600 kronor.

Länsstyrelsen tillstyrker, att ersättning till Billmark må utgå med ett mot arrendet svarande belopp och föreslå jämväl de sakkunniga, att här ifrågavarande årliga ersättning må fastställas till 600 kronor.

Erik Petter Levm, född 1845, numera avliden, innehade rättighet att i Öster-

¹) På grund av rörande Billmark ännu outredda förhållanden vid tidpunkten för avgivande av de sakkunnigas förslag angående provisorisk ersättning till här ifrågavarande rättighetsinnehavare har Billmark icke upptagits i nämnda förslag.

sund utskänka vin och öl och begärde han för rättighetens avträdande en ersättning av 1,000 kronor per år.

Enligt uppgift från länsstyrelsen har en Östersunds utskänkningsaktiebolag genom länsstyrelsens utslag den 15 augusti 1918 meddelad rättighet att å ett utskänkningsställe i Östersund utskänka vin och öl utan samband med måltid å Levin överlåtits, och ansåg därför länsstyrelsen, att någon ersättning till Levin icke borde utgå, så länge han utövade berörda rättighet.

Enligt senare meddelande har Levin under år 1919 avlidit.

De sakkunniga finna i likhet med länsstyrelsen, att någon ersättning till Levin för den del av år 1919, då han utövat överlåten rättighet, icke kan ifrågakomma.

Karin Ivarsson, född 1836, innehar rättighet att i Östersund utskänka vin och öl. Ivarsson har sin rättighet utarrenderad för ett belopp av 400 kronor och begär i ersättning nämnda summa årligen, så länge hon lever eller ock en engångsersättning av 5,000 kronor.

Den begärda årliga ersättningen har av länsstyrelsen tillstyrkts såsom skälig, och vilja jämväl de sakkunniga ansluta sig till denna uppfattning och sålunda föreslå, att till Ivarsson må utgivas en ersättning av 400 kronor per år.

Bland de ersättningsanspråk, som i detta sammanhang framkommit, är jämväl en framställning från ägarna till hemmanet Heden nr 1 (Lassekrog) i Färila socken, änkan *Kristina Wilhelmina Byström* och dennas omyndiga dotter *Nanny*, vilka för avstående av den fastigheten enligt uppgift tillhörande vin- och ölrättighet begärt 3,500 kronor för år eller ett kapital, lämnande motsvarande ränteinkomst.

Av den utredning, som med anledning av denna framställning verkställdes, framgår, att, sedan åtal mot dåvarande ägaren av hemmanet, *Halvar Byström* väckts för olaga utskänkning av maldrycker, häradsrätt och hovrätt ansett den vid fastigheten fästa rättighet icke vara att jämställa med gästgiverirättigheter och av sådan anledning dömt *Byström* till ansvar samt att vid ärendets avgörande i Högsta domstolen den 24 juli 1902 tre justitieråd fastställt hovrättens dom, medan tre frikända *Byström* från ansvar under åberopande av, att den ifrågavarande rättigheten vore att anse såsom likställd med gästgiveri.

Det torde av det anförda vara tydligt, att här icke avses rättighet av sådan art, om vilken i de sakkunnigas nu föreliggande framställning varit fråga. Med hänvisning till vad av de sakkunniga i deras betänkande den 14 maj 1918 anförts rörande samtliga de ersättningsfrågor, som underställts sakkunnigas prövning, torde emellertid rörande det här berörda fallet böra framhållas, att, därest ägarna av där omförmälda hemman icke äro att betrakta såsom gästgivare, någon rätt till ersättning i nu förevarande hänseende icke kan tillkomma dem, under det att i motsatt fall det uttalande, sakkunniga i sitt nyss åberopade betänkande gjort angående eventuell ersättning till innehavare av gästgiverirörelse, synes äga motsvarande tillämpning på änkan *Byströms* och hennes dotters här ifrågavarande anspråk.

En av de sakkunniga under augusti 1919 företagen utredning av frågan, i vilken utsträckning här ifrågavarande rättighetsinnehavare begagnat sig av dem jämlikt Kungl. Maj:ts ovan åberopade beslut den 14 februari 1919 tillkommande rätt att provisoriskt uppbära ersättning med vissa angivna belopp, har givit vid handen, att följande i det föregående omnämnda personer under året uppburit föreskrivna summor, nämligen

G. L. Björkman,	Enköping	M. J. Svensson,	Göteborg
A. S. Wennberg,	Jönköping	A. K. Petersson,	»
I. A. von Porat,	»	A. A. Holmdahl,	»
A. M. J. Nilsson,	Visby	E. Moe,	»
B. Karlsson,	Sölvesborg	T. L. Johnsson,	»
K. Nilsson,	Lund	A. Dreijer,	»
J. Nilsson,	»	A. M. Burman,	»
P. Larsson,	Snöftarp	C. E. Frid,	»
S. L. Gillberg,	Halmstad	O. Berlin,	»
L. P. Rasmussen,	»	S. Olsson,	»
C. G. Carlsson,	Göteborg	D. L. M. Probst,	»
E. K. Hallgren,	»	J. Johansson,	Lysekil
K. V. Ekstrand,	»	J. S. Andersson,	Gävle
E. Andersson,	»	J. S. Andersdotter,	»
M. K. Larsson,	»	A. K. Bodin,	Söderhamn
O. K. Tausson,	»	K. Ivarsson,	Oviken
O. A. Strömberg,	»		

Rörande övriga rättighetsinnehavare, vilka icke, trots erhållen underrättelse om deras rätt till provisorisk ersättning, uppburit dylik, har i vissa fall ingen upplysning meddelats om orsaken härtill, men i andra fall uppgivits, att de sökt och erhållit rättighet att utskänka pilsnerdricka och fortsatt sin rörelse på sådant sätt.

Under åberopande av vad de sakkunniga sålunda anfört, vilja de sakkunniga hemställa, att nådig proposition må till riksdagen avlåtas med hemställan, att riksdagen måtte besluta:

dels att till nedan angivna personer, vilka innehaft rättigheter till utskänkning av vin och maldrycker eller enbart maldrycker, förvärvade före utgången av år 1874, må i ersättning för sagda rättigheters upphörande av statsverkets fond av rusdrycksmedel kvartalsvis i efterskott under dessa personers återstående livstid utbetalas ett belopp, för envar motsvarande en fjärdedel av det för honom upptagna beloppet, under villkor likväl att före första utbetalningen vederbörande skriftligen förbinder sig att för framtiden icke utöva rörelse av här ifrågavarande eller liknande, art:

	Kronor
Gustaf Leonard Björkman, Enköping	800: —
Altea Serafia Wennberg, f. Wennberg, Jönköping	1,500: —
Ida Augusta von Porat, Jönköping	50: —
Gustava Sofia Rask, Jönköping	600: —
Anna Magdalena Josefina Nilsson, f. Ringström, Visby	600: —

	Kronor
Gustava Maria Kristina Andersson Selander, f. Blomgren, Visby	600:—
Bengta Karlsson, f. Pålsson, Sölvesborg	1,000:—
Jöns Ingemarsson Kjellman, Östra Vämmerlöv	1,200:—
Jeppa Mårtensson Lund, Malmö	200:—
Kerstin Nilsson, f. Kristoffersson, Lund	600:—
Bengta Ljungqvist, f. Nilsson, Lund	300:—
Jöns Nilsson, Lund	350:—
Marna Jönsson, f. Andersson, Bjärsjölagård	200:—
Per Larsson, Snöftarp	800:—
Per Johansson, Bjärröd	1,200:—
Lars Peter Rasmussen, Halmstad	500:—
Severina Albertina Gillberg, f. Andersson, Halmstad	400:—
Eleonora Konstantia Hallgren, f. Gädda, Göteborg	1,200:—
Elna Andersson, f. Jakobsdotter, Göteborg	2,400:—
Maria Kristina Larsson, f. Larsdotter, Göteborg	900:—
Olof Anton Strömberg, Göteborg	1,320:—
Anna Kristina Petersson, f. Olsdotter, Göteborg	720:—
Elise Edla Fredrika Moe, f. Bergelin, Göteborg	1,000:—
Teodor Laurentius Johnsson, Göteborg	1,500:—
Albertina Dreijer, f. Bengtsson, Göteborg	1,200:—
Anna Matilda Burman, f. Svensson, Göteborg	720:—
Charlotta Elisabet Frid, f. Petersson, Göteborg	1,200:—
Otto Berlin, Göteborg	1,200:—
Sofia Olsson, f. Eliasdotter, Göteborg	720:—
Davidia Leontina Martina Probst, f. Pihlerantz, Göteborg	1,800:—
Karolina Vastenius Ekstrand, f. Möller, Göteborg	1,200:—
Anna Petronella Johansson, f. Pettersson, Göteborg	1,500:—
Olivia Konstantia Tausson, f. Tausson, Göteborg	2,500:—
Anders Andersson Holmdahl, Göteborg	1,400:—
Anna Malena Jonsson, Göteborg	900:—
Mathilda Josefina Svensson, Göteborg	2,400:—
Johan Johansson, Lysekil	1,900:—
Johanna Sofia Andersson, f. Westergren, Gävle	800:—
Johanna Sofia Andersdotter, (Andersson) Gävle	1,500:—
Marta Mathilda Billmark, Östersund	600:—
Karin Ivarsson, (Oviken), Östersund	400:—

dels att till Albertina Christina Bodin, f. Söderlund, Söderhamn, vilken jämväl innehåft rättighet av förenämnda art, må i ersättning för dess upphörande av sagda fond kvartalsvis i efterskott och i övrigt enligt nyss anförda villkor utbetalas en fjärdedel av 2,000 kronor, dock att den på sådant sätt utbetalade summan icke må uppgå till mer än sammanlagt 4,000 kronor;

dels att till aktiebolaget Vin- och spritcentralen må av meromnämnda fond återbetalas vad nämnda bolag kan visa sig ha intill tiden för verkställighet av riksdagens beslut förskottsvis utgivit i provisorisk ersättning i enlighet med bestämmelserna i nädiga brev till vissa länsstyrelser den 14 februari 1919 till ovan omnämnda ersättningstagare ävensom till numera avlidne Carl Gustaf Carlsson,

Göteborg, med iakttagande dock att, därest till viss rättighetsinnehavare i provisorisk ersättning utgivits belopp överstigande vad av riksdagen beslutats må till honom utgå, dylikt överskottsbelopp icke skall till bolaget återgåsdas;

dels ock att, i den mån riksdagens beslut antingen innefattar ersättning till högre belopp än vederbörande rättighetsinnehavare förut mottagit såsom provisorisk ersättning eller ock ersättning åt annan än den, som bekommit dylik provisorisk ersättning. sådan höjning av eller ny ersättning må räknas från och med den 1 januari 1919 eller den senare dag, då rörelsen upphört, samt utbetalas samtidigt med utgivande av första kvartalets ersättning.»

Departements-
chefen.

Enligt min mening föreligger icke någon rättslig grund för ersättning till de nu berörda rättighetsinnehavarna. Däremot tala onekligen billighetsskäl för att ersättning utgår till ifrågavarande personer. Samma skäl som år 1907 åberopades för ersättning till de gästgivare, som avstode från dem tillkommande rätt att utskänka brännvin, föreligga ifråga om den, som före 1874 års utgång förvärvat rätt till utskänkning av vin eller maldrycker. Då rättighetsinnehavarna i allmänhet äro komna till en hög ålder och icke torde kunna ägna sig åt annan verksamhet, synes, under förutsättning, att de för framtiden icke utöva rörelse av här ifrågavarande eller liknande art, ersättning böra till dem av statsverket utbetalas. De av de sakkunniga förebragta särskilda undersökningar för varje ersättningsfall synas mig uttömmande och förslaget till ersättningar väl avvägt, varför jag, — blott med ett par smärre förtydliganden — finner mig böra tillstyrka bifall till de sakkunnigas hemställan.

Närmare bestämmelser i fråga om utbetalning av ersättningarna m. m. torde i fall av behov framdeles få av Kungl. Maj:t utfärdas.

V. Övriga ersättningsfrågor.

I det följande kommer jag att upptaga till behandling de i det föregående icke berörda grupper av näringsidkare, som röna inflytande av genomförandet av rusdrycksförsäljningsförordningen.

Beträffande innehavare av burskapsrättigheter till brännvinsutskänkning jämlikt 9 § brännvinsförsäljningsförordningen hava de sakkunniga anfört följande:

Innehavare av
burskaps-
rättigheter till
brännvins-
utskänkning.

»Vid genomförandet av 1905 års brännvinsförsäljningsförordning anställdes inom finansdepartementet undersökning rörande antalet inom riket då befintliga innehavare av burskapsrättigheter till brännvinsförsäljning. Denna undersökning visade, att det vid 1904 års början fanns fem dylika rättigheter, tillkommande konditorn Johan Åkerlund i Sundsvall, änkan Gustava Sundin i Östersund, änkan Edla Lagerblom i Gävle, änkan Emma Simon i Göteborg samt frimuraresamhället i Göteborg.

Åkerlund hade mot en årlig ersättning av 5,500 kronor förbundit sig att under sin återstående livstid varken själv eller genom andra utöva sin ifrågavarande rättighet utan överlåtut den på Sundsvalls utskänkingsbolag, vilket emellertid, därest rättigheten genom förändrad lagstiftning skulle inskränkas, betingat sig rätt att annullera den sålunda träffade överenskommelsen. Med änkan Sundin hade utskänkingsbolaget i Östersund för varje treårsperiod träffat avtal rörande överlåtande å bolaget av hennes rätt mot ett årligt belopp av 5,000 kronor. Jämlikt Kungl. Maj:ts av 1905 års riksdag godkända förslag träffades överenskommelse mellan dels Åkerlund och dels Sundin, å ena, samt kronan, å andra sidan, enligt vilken båda avstodo från sina ifrågavarande rättigheter mot undfående vardera av en årlig ersättning under deras återstående livstid, motsvarande den, som, enligt vad nyss nämnts. tidigare avtalats mellan dem och vederbörande utskänkingsbolag.

Änkan Lagerblom, vars man år 1847 tillerkänts rätt att »tillverka och försälja likörer med vad därtill hörer», hade under år 1904 upphört med ifrågavarande rörelse. Änkan Simon åter, vars make år 1852 vann burskap såsom »sockerbakare och schweizerbakare» i Göteborg, hade år 1899 slutit avtal med Göteborgs utskänkingsaktiebolag, varigenom hon mot viss årlig ersättning till bolaget överlåtut alla de rättigheter, som voro förenade med hennes schweizerirörelse. Någon ersättning av statsmedel till Lagerblom eller Sundin ifrågasattes icke vid genomförandet av 1905 års brännvinsförsäljningsförordning.

Vad slutligen beträffar den rättighet av här ifrågakommande slag, vilken utövas av frimuraresamhället i Göteborg, har upplysts att den av ålder utövats, men att någon till grund för densamma liggande handling icke kunnat påträffas. Rättigheten, som använts endast till förtäring på stället, har under de senaste åren icke utövats, på grund av frimuraresamhällets fastighets ombyggnad. Från frimuraresamhällets sida har hos de sakkunniga icke framställts några ersättningsanspråk. Enligt meddelad uppgift lär frågan komma att ordnas så, att frimurarsamhället hos aktiebolaget Göteborgssystemet begär överlåten utskänkingsrättighet.»

Då de sakkunnigas utredning giver vid handen, att ersättningsanspråk från innehavare av rättigheter jämlikt 9 § brännvinsförsäljningsförordningen icke föreligga, torde vad de sakkunniga anfört icke föranleda något vidare yttrande.

*Departements-
chefen.*

I den skrivelse, vari 1917 års riksdag för Kungl. Maj:t anmälde sitt beslut beträffande rusdrycksförsäljningsförordningen, meddelades, att riksdagen beslutat medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av 1905 års brännvinsförsäljningsförordning vid tiden för rusdrycksförsäljningsförordningens ikraftträdande vore berättigad att utskänka brännvin, skulle för rättighetens upphörande från och med år 1919 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av länsstyrelsen skulle fastställas efter de grunder, vilka funnos angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstode från dem tillkommande rätt till utskänkning

*Innehavare av
gästgiverier
med rätt till
brännvins-
utskänkning.*

ävensom att änka efter manlig ersättningstagare skulle, därest äkten-
skapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfälle
under sin återstående livstid äga uppbära den ersättning, vartill mannen,
om han levat, varit berättigad. Gästgiveriägare, som ville komma i
åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 septem-
ber 1918 ingiva ansökan till vederbörande länsstyrelse. Med anledning
härav har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelse den 16 maj 1918 (nr 310)
angående ersättning till gästgivare för upphörandet av den jämlikt 10 §
i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905 till-
kommande rätt till utskänkning av brännvin.

*Brännvin-
tillverkare*

Ifråga om brännvinstillverkare hava de sakkunniga anfört följande:

»Jämlikt föreskrift i 8 § 1 mom. av näringsfrihetsförordningen den 18 juni
1864 är, bland annat, tillverkning av brännvin uttryckligen undantagen från den ärlings-
fång, till vilkas fria utövande förordningen giver rättighet.

Denna hantering regleras i stället närmare genom förordningen den 11
oktober 1907 angående tillverkning av brännvin. Av bestämmelserna i denna för-
fattning framgår dels att brännvinstillverkningen överhuvud är, under de förutsätt-
ningar förordningen angiver, i allmänhet tillåten allenast under viss begränsad tid
av året eller under månaderna oktober—april, dels ock att Kungl. Maj:t äger be-
fogenhet att, där högst viktiga omständigheter sådant föranleda, föreskriva instäl-
lande under viss tid av all brännvinstillverkning. I enlighet med sistnämnda stad-
gande har också sådan tillverkning under den nu innevarande kristiden alltmera
begränsats och för produktionsåret 1917—18 helt förbjudits.

I samband med den sålunda på grund av med kristiden sammanhängande för-
hållanden inställda brännvinstillverkningen har icke från statsmakternas sida någon
ersättning till denna produktions utöware för därav åsamkade förluster ifrågasatts.
Ej heller ha anspråk i sådan riktning från representanter för näringen hos de sak-
kunniga gjorts gällande med anledning av den nya rusdrycksförsäljningsförordningens
genomförande, och finna de sakkunniga för sin del, att någon ersättning i detta
samband till här ifrågavarande grupp inom rusdryckshanteringen icke bör ifråga-
komma.»

*Departements-
chefen.*

I likhet med de sakkunniga anser jag, att någon ersättning till
brännvinstillverkare i anledning av rusdrycksförsäljningsförordningens
genomförande icke bör ifrågakomma.

Reningsverk.

Såsom tidigare anförts, äro numera samtliga inom riket förefint-
liga reningsverk övertagna av aktiebolaget vin- och spritcentralen, vadan
frågan om utgivande av ersättning till denna grupp av näringsutöware
torde vara förfallen, fränsett frågan om ersättning till sådan hos renings-
verk anställd personal, vilken skulle bliva arbetslös på grund av koncentra-
tionen. För dennas vidkommande gäller emellertid den av aktiebolaget

vin- och spritcentralen³ rörande annan övertagen personal gjorda utfästelsen, vilken jag, i likhet med de sakkunniga funnit för tillgodo-seende av personalens intressen fullt betryggande.

• Beträffande vintillverkare hava de sakkunniga anfört följande:

Vintillverkare.

»Den partihandel med vin, som av de fåtaliga företagen för vintillverkning inom riket hittills bedrivits, torde jämväl efter den nya rusdryckslagstiftningens genomförande kunna fortgå. Visserligen måste försäljningen på grund av denna lagstiftning ske enbart genom detaljhandelsbolagen, men, i den mån de svenska vintillverkarna kunna salubjuda vin av för konsumtionen begärligt och eljest lämpligt slag och med de av lagen alltjämt tillstadda medel bedriva en framgångsrik reklamverksamhet bland allmänheten, synes produktionen utan avsevärda störningar kunna tillsvicare fortsättas.

I varje fall kan icke i nuvarande läge med någon som helst visshet förutsägas, att den motsatta utvecklingen skulle bli en följd av den nya lagens tillämpning, vadan de sakkunniga finna, att med en slutlig prövning av vintillverkarnes ersättningskrav — ett par framställningar av denna art ha till de sakkunniga ingivits — bör anstå tills nödig erfarenhet i här berörda hänseende vid en senare tidpunkt vunnits.»

Enligt vad jag inhämtat hava några vintillverkare överlätit sina rörelser på aktiebolaget vin- och spritcentralen, under det några andra inlett förhandlingar med bolaget om försäljning av sin rörelse. Vid dylikt förhållande anser jag, att frågan, om ersättning bör utgå till ifrågasvarande näringsidkare, tillsvicare bör stå öppen.

*Departements-
chefen.*

Beträffande innehavare av brännvins-, vin- eller ölutskänkningsrättigheter hava de sakkunniga anfört följande:

*Innehavare av
brännvins-,
vin- eller öl-
utskänknings-
rättigheter.*

»Den rätt för bolag att till annan på vissa villkor överlåta rättighet till utskänkning av brännvin, varom stadgas i 17 § av 1905 års brännvinsförsäljningsförfordning, kvarstå jämväl enligt 25 § 2 mom. i 1917 års rusdrycksförsäljningsförfordning, ehuru det icke torde vara osannolikt, att överlåtelsevillkoren jämlikt den sistnämnda författningen komma att skärpas. De, som nu inneha överlättna brännvinsutskänkningsrättigheter, torde i allmänhet, därest ingen anmärkning mot sättet för rörelsens bedrivande förelegat eller dess utövande eljest befinnes olämpligt, få fortsätta sin utskänkning även efter 1919 års ingång.

Rörande förekomsten av rättigheter, som jämlikt 14 § 2 mom. brännvinsförsäljningsförfordningen inropats på auktion, ha de sakkunniga genom hänvändelse till Kungl. Maj:ts befallningshavande verkställt en utredning, varav framgår, att i flertalet län några dylika rättigheter för närvarande alls icke finnas meddelade och att, där de i andra län meddelats, sådant tillstånd icke gäller längre än till 1918 års slut. Inga framställningar om ersättning ha från innehavare av dylika rättigheter till de sakkunniga ingivits, och torde enligt de sakkunnigas mening redan sät- tet för åtkomsten av dessa rättigheter utesluta ersättning.

Av nyss åberopade utredning framgår jämväl, att inga rättigheter att jämlikt 7 § vin- och ölförsäljningsförordningen utskänka vin eller öl äro meddelade att gälla för år 1919. Den nya författningen giver emellertid även beträffande sådana rättigheter möjlighet att erhålla överlåtelse från bolag. I de fall, där sådan överlåtelse icke kan erhållas, kvarstår möjligheten att söka och erhålla rätt att utskänka pilsnerdricka.

Den nu nämnda kategorien avser i huvudsak den inom restaurant- och kafé-rörelsen förekommande utskänkning. Representanter för dessa näringsgrenar ha till de sakkunniga ingivit framställningar om erhållande av ersättning för befarad minskning i driftens avkastning efter år 1919. I dessa framställningar har motiveringen härför icke närmare utvecklats, men av vad som förekommit vid de muntliga förhandlingarna med gruppernas representanter framgår rörande deras uppfattning dels beträffande innehavare av överlåtna brännvinsutskänkingsrättigheter (restauratörer), att de icke innan den nya lagens verkningar närmare kunde överskådas vore i tillfälle att angiva, huruvida eller i vad mån förluster därigenom komme att åsamkas näringsen och däremot svarande ersättning borde utgå, dels i fråga om innehavare av vin- eller ölutskänkingsrättigheter (kaféidkare), att de ansåge sin ekonomiska ställning komma att bliva i hög grad beroende av, huruvida den för riksdagen framlagda förordningen om försäljning av pilsner bleve antagen, huru den sedermera komme att verka samt huru den nya rusdryckslagstiftningen överhuvud tillämpades och att de sålunda ej häller vore i tillfälle att för närvarande precisera sina anspråk.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit finna de sakkunniga nu icke anledning att uttala sig om, huruvida och i vad mån ersättning till här ifrågavarande grupper bör förekomma.»

*Departementss-
chefen.*

Ifråga om de rättigheter, som enskilda personer på grund av överlåtelse från bolag eller av länsstyrelsen meddelat tillstånd innehaft till utskänkning av brännvin eller vin, har genom rusdrycksförsäljningsförordningen den ändringen genomförts, att vid överlåtelse rusdrycksförsäljningsbolag är skyldigt att, i enlighet med av kontrollstyrelsen meddelade föreskrifter, stadga sådana villkor, att rättighetsinnehavarnas ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta rusdrycker. Då dylika villkor för första gången föreskrivits vid överlåtelse av rättighet till utskänkning för år 1920, är det för tidigt att nu bedöma verkningarna av rusdrycksförsäljningsförordningen. På grund härav finner jag, i likhet med de sakkunniga, att frågan, huruvida ersättning bör utgå, tillvidare bör stå öppen.

Vad därefter beträffar de rättighetsinnehavare, som haft rätt att utskänka öl, må framhållas, att, sedan förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka utfärdats, ifrågavarande rättighetsinnehavare beretts möjlighet att erhålla rätt till utskänkning av pilsnerdricka. Då någon försäljning av öl (maltdrycker av klass III enligt gällande maltdryckstillverkningsförordning) för närvarande icke

förekommer, är det icke möjligt att bedöma, huruvida några svårigheter för dessa näringsidkare skulle komma att uppstå, därest de hade att vid sin utskänkning konkurrera med ställen, där öl utskänktes. Då emellertid sistnämnda slags utskänkning skulle vara underkastad betydande restriktioner, därest den kommer till stånd, och ej heller skulle erhålla någon mera avsevärd omfattning, torde några skäligen ersättningsanspråk från hithörande näringsidkares sida icke kunna göras gällande.

De sakkunniga hava beträffande öltillverkare samt tjänstemän och arbetare inom ölhanteringen ävensom angående innehavare av ölnederlag anfört följande:

»Från såväl representanter för bryggerinäringen som för dess tjänstemän och arbetare ha till de sakkunniga ingivits skriftliga framställningar, i vilka helt allmänt anmälts, att från dessa gruppers sida ifrågasatts ersättning med anledning av den nya lagens genomförande.

*Öltillverkare
samt tjänste-
män och arbe-
tare inom öl-
hanteringen.
— Innehavare
av ölnederlag.*

Vid de muntliga förhandlingar, som med anledning därav förts mellan representanter för här berörda kategorier och de sakkunniga har från näringsidkarna betonats, att de visserligen icke nu närmare kunde precisera sina ersättningsanspråk med hänsyn därtill, att dels den nya försäljningsförordningens verkningar för ölhanteringen fortsatta utövande icke ännu kunde överskådas, dels ock det hos riksdagen vilande förslag till lagstiftning om försäljning av pilsner icke vore slutgiltigt behandlat och icke heller i fråga härom kunde bedömas dess inflytande på bryggerinäringens bedrivande. Man ville emellertid hålla sin ersättningstalan öppen och redan nu betona, att, därest de nämnda lagstiftningsåtgärderna skulle visa sig verka i en för näringen befarad ogynnsam riktning, man förbehölle sig rätt att få senare återkomma till ett närmare angivande av sina ersättningsanspråk.

Den vid bryggerierna anställda personalen framlade vid sina förhandlingar med de sakkunniga ett närmare utarbetat förslag till grundval för ersättningsutgående. Vid förhandlingarna framkom emellertid, att personalen icke kunde närmare uttala sig i frågan, huruvida eller i vilken utsträckning den nya lagen komme att föranleda arbetslöshet bland yrkets arbetare.

Under de nu åberopade förhandlingarna med yrkets representanter har framhållits, att man inom ölproduktionen under större delen av kristiden haft att kämpa med de särskilda svårigheter, som varit en följd av den ständigt tilltagande råvarubristen inom yrket. Denna hade framkallat en icke oväsentlig driftsminskning och därmed sammanhängande arbetslöshet.

Det synes de sakkunniga sannolikt, att de här påpekade kristidssvårigheterna, vilka i viss mån framträtt inom hela den yrkesgren, om vilken här är fråga, men måhända gjort sig särskilt gällande inom ölhanteringen, komma att fortbestå även under en obestämd tid efter den nya lagens ikraftträdande, varigenom det torde bli ytterst svårt att erhålla en klar uppfattning om, huruvida orsaken till den driftsminskning och arbetslöshet, som eventuellt jämväl efter den 1 januari 1919 kan förefinnas inom denna näring, är att söka enbart i förhållanden, som sammanhånga med kristiden eller huruvida utvecklingen i detta hänseende kan anses påverkad av

den nya lagens genomförande. Skulle under år 1919 en fortsatt eller måhända skärpt arbetslöshet förekomma bland ölbryggerierna, är den med all säkerhet att tillskriva främst de med kristiden närmast sammanhängande förhållandena och torde sålunda föränleda inskridande från statsmakterna av samma art, som tidigare under denna tid i liknande fall ägt rum.

De sakkunniga vilja dels med anledning av vad nu påpekats, dels ock med hänsyn till den av näringsidkarna själva framhållna omöjligheten av att nu kunna bedöma den nya lagens verkningar förorda, att frågan om huruvida och i vad mån ersättning bör utgå till öltillverkare, dessas tjänstemän och arbetare, må upptagas till förnyad prövning först sedan nödig erfarenhet i här berörda hänseenden vunnits.

Då jämväl innehavare av en del å några orter i relativt stor omfattning bedrivna ölnederlagsföretag hos de sakkunniga hemställt om ersättnings utgivande, torde allenast böra framhållas, att även beträffande denna kategori gäller vad nyss anförts rörande ölhanteringen i dess helhet.»

Departementsschefen.

Med den omfattning, som tillverkningen och försäljningen av pilsnerdricka vid de förutvarande ölbryggerierna numera tagit, torde några skäliga ersättningsanspråk från ifrågavarande näringsidkares eller personals sida till följd av rusdrycksförsäljningsförordningens genomförande icke kunna göras gällande.

Beträffande innehavare av gästgiverier med rätt till ölutskänkning hava de sakkunniga anført.

Innehavare av gästgiverier med rätt till ölutskänkning.

»Jämlikt 6 § 2 mom. i 1905 års vin- och ölförsäljningsförordning äger gästgivare utan särskilt tillstånd rätt att till resande utskänka öl i samband med servering av mat.

Anledningen till den gästgivarna genom detta stadgande medgivna särskilda ställning torde, såsom framgår av förarbetena till förordningen, ha varit den, att gästgivares ifrågavarande försäljningsrätt ansetts såsom en gottgörelse för de innehavare av gästgiverihemman åliggande skyldigheter. Så länge staten av dem utkrävt dessa skyldigheter, ha statsmakterna ansett sig icke böra upphäva den rätt till rusdrycksförsäljning, som av ålder utövats vid gästgiverierna. Likväl är härvid att märka, att medan denna rätt tidigare omfattat försäljning jämväl av vin, den efter genomförande av 1878 års skjutsstadga, varvid gästgivarna berövades vinförsäljningsrätten, avsåg utskänkning av öl vid eller utom måltider för att genom ovannämnda stadgande av år 1905 inskränkas att gälla allenast utskänkning av öl till spisande gäster. Veterligen har vid den sålunda successivt skeende inskränkningen av gästgivarnas utskänkningsrättigheter till vin och öl icke vid något tillfälle fråga väckts om ersättning för härigenom vållad minskning i rörelsens behållning.

Vid 1911 års riksdag antogs ny stadga för skjutsväsendet, som trädde i kraft den 1 januari 1914. Enligt denna kom gästgiverihållning och skjutsning att uppehållas uteslutande på frivillighetens väg, varjämte gästgiverihemmanens skyldigheter såsom sådana helt och hållet upphörde. Då sålunda förutsättningen för gästgivarnas rätt till den i 1905 års lagstiftning medgivna undantagsställning bortfallit, har mau,

vilket framgar av förarbetena till 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning, såsom en följd härav icke längre upptagit dylika rättigheter för gästgivare i författningen.

Nykterhetskommittén, på vars förslag i detta hänseende den nämnda lagstiftningen vilar, uttalade sig i sitt betänkande i ämnet utan meningsskiljaktighet mot tanken på ersättning av allmänna medel till denna grupp av gästgivare. Till de sakkunniga ha emellertid inkommit åtskilliga framställningar om ersättning från sådana gästgivare, huvudsakligen bosatta i Göteborgs och Bohus län. I dessa framställningar har framhållits att då, såsom fallet lär vara inom nämnda län, ingen ersättning av landstingsmedel utginge för skjutshållning, kostnaderna för densamma bleve så betungande, att rörelsen allenast kunde upprätthållas på grund av den från ölutsänkningen härrörande inkomsten. Vidare vore jämväl de för uppförande av för gästgiveri nödiga byggnader åsamkade utgifter för flertalet gästgivare, som icke samtidigt voro jordbrukare, så dryga, att rörelsen av denna anledning bleve belastad med avsevärda räntekostnader, som ytterligare minskade möjligheten att täcka utgifterna allenast av de medel, som kunde inflyta för tillhandahållande av rum och mat åt resande. Av sådan anledning ha i dessa skrivelser framställts anspråk på ersättning från det allmänna för den befarade förlusten eller minskning i inkomster på grund av rusdrycksförsäljningsförordningens genomförande och ha dessa anspråk oftast närmare preciserats till begäran om ersättningens utgående med ett årligt belopp under gästgiveriinnehavarnas återstående livstid, växlande mellan 1,500 och 3,000 kronor, eller med en summa en gång för alla av 15,000 till 25,000 kronor.

Det synes de sakkunniga icke osannolikt, att den rätt att till resande gäster vid måltid utskänka lagrade drickor, vilken i viss utsträckning även efter 1919 års ingång torde bli gästgivare medgiven, eller den för alla sådana yrkesutövare öppna möjligheten att till måltid eller eljest servera läskedrycker, skall visa sig innebära lika goda förutsättningar för en tillfredsställande avkastning av denna gren av hanteringen, som kan ha varit fallet vid ett lojalt utövande av den av 1905 års lagstiftning medgivna utskänkningen. Under sådana omständigheter äro de sakkunniga icke i tillfälle att nu taga ställning till den ifrågavarande gruppens ersättningsfråga.»

Beträffande innehavare av inackorderingsställen med rätt till ölutsänkning hava de sakkunniga anført:

*Innehavare av
inackorderingsställen.*

»Enligt 6 § 3 mom. av 1905 års vin- och ölförsäljningsförordning må den, som i sitt hem emot betalning mottager gäster till bespisning vid slutet bord. utan särskilt tillstånd till gästerna vid deras måltider utskänka öl, därest avtal om bespisning träffats för en tid av minst en vecka. Sådan utskänkningsbefogenhet tillkommer enligt 23 § av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning fortfarande innehavare av inackorderingsställen, dock endast i kommuner, där rättighet till detaljhandel med rusdrycker jämlikt bestämmelserna i 17. 18 och 20 §§ av samma förordning äro gällande.

I den mån genom sistnämnda stadgande rätten till utskänkning av öl skulle komma att berövas innehavarna av inackorderingsställen, kan det med fog antagas, att inkomsten av den uteblivna utskänkningen, vilken för inackorderingsställen säkerligen i regel icke utgjort någon huvudsaklig vinstkälla, skall fullt kunna motsvaras av inkomsten av den försäljning av lagrade drickor eller andra måltidsdrycker, som kunna erbjudas. Någon framställning om erhållande av ersättning har från nu berörda grupp icke till de sakkunniga inkommit.»

Departements-
chefen.

Enligt 12 § av förordningen den 11 juni 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka hava såväl gästgivare som innehavare av inackorderingsställen rätt att i samma omfattning, som de förut försålt öl, försälja pilsnerdricka. Genom pilsnerdricksförordningens bestämmelser hava ifrågavarande rättighetsinnehavare erhållit en ersättning för sin mistade rätt att utskänka öl. Med hänsyn härtill synes mig icke några skäliga ersättningsanspråk från ifrågavarande näringsidkares sida kunna göras gällande.

Öriga ersätt-
ningsökande.

Till de sakkunniga har ingivits ett mindre antal framställningar om ersättning jämväl från några sökande, vilka icke kunnat hänföras till förut angivna grupper.

Rörande dessa ansökningar, där i huvudsak varit fråga om personer eller företag, vilka allenast mera indirekt kunna anses berörda av den nya lagstiftningen, hava de sakkunniga allenast anfört, att här i intet fall varit fråga om någon sökande, där redan nu med visshet kunnat sägas, huruvida och i vad mån denna lagstiftning komme att inverka störande på näringens fortsatta utövande. Det har således icke heller förelegat någon anledning för de sakkunniga att nu uttala sig om här berörda ansökningar.

Departements-
chefen.

I anslutning till den av de sakkunniga intagna ståndpunkten finner jag nu ifrågavarande ersättningsansökningar för närvarande icke böra föranleda någon vidare åtgärd.

Hemställan.

I överensstämmelse med vad jag anfört får jag sålunda härmed hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels att till nedan angivna personer, vilka innehaft rättigheter till utskänkning av vin- och maldrycker eller enbart maldrycker, förvärvade före utgången av år 1874, må i ersättning för sagda rättigheters upphörande av statsverkets fond av rusdrycksmedel kvartalsvis i efterskott under dessa personers återstående livstid utbetalas ett belopp, för envar motsvarande en fjärdedel av det för honom nedan upptagna beloppet, dock att för det kvartal, under vilket vederbörande avlider, ersättning skall utgå allenast för den del av kvartalet, under vilken han varit i livet, samt utbetalas till hans stärbhusdelägare; skolandet såsom villkor för utbekommande av ersättning gälla, att vederbörande före första utbetalningen skriftligen förbinder sig att för framtiden icke utöva rörelse av här ifrågavarande eller liknande art:

	Kronor
Gustaf Leonard Björkman, Enköping	800
Altea Serafia Wennberg, f. Wennberg, Jönköping	1,500
Ida Augusta von Porat, Jönköping	50
Gustava Sofia Rask, Jönköping	600
Anna Magdalena Josefina Nilsson, f. Ringström, Visby	600
Gustava Maria Kristina Andersson Selander, f. Blomgren, Visby	600
Bengta Karlsson, f. Pålsson, Sölvesborg	1,000
Jöns Ingemarsson Kjellman, Östra Vämmerlöv	1,200
Jeppa Mårtensson Lund, Malmö	200
Kerstin Nilsson, f. Kristoffersson, Lund	600
Bengta Ljungqvist, f. Nilsson, Lund	300
Jöns Nilsson, Lund	350
Marna Jönsson, f. Andersson, Bjärsjölagård	200
Per Larsson, Snöftarp	800
Per Johansson, Bjärröd	1,200
Lars Peter Rassmusson, Halmstad	500
Severina Albertina Gillberg, f. Andersson, Halmstad	400
Eleonora Konstantia Hallgren, f. Gädda, Göteborg	1,200
Elna Andersson, f. Jacobsdotter, Göteborg	2,400
Maria Kristina Larsson, f. Larsdotter, Göteborg	900
Olof Anton Strömberg, Göteborg	1,320
Anna Kristina Petersson, f. Olsdotter, Göteborg	720
Elise Edla Fredrika Moe, f. Bergelin, Göteborg	1,000
Teodor Laurentius Johnsson, Göteborg	1,500
Albertina Dreijer, f. Bengtsson, Göteborg	1,200
Anna Matilda Burman, f. Svensson, Göteborg	720
Charlotta Elisabet Frid, f. Petersson, Göteborg	1,200
Otto Berlin, Göteborg	1,200
Sofia Olsson, f. Eliasdotter, Göteborg	720
Davida Leontina Martina Probst, f. Pihlerantz, Göteborg	1,800
Karolina Vastenius Ekstrand, f. Möller, Göteborg	1,200
Anna Petronella Johansson, f. Pettersson, Göteborg	1,500
Olivia Konstantia Tausson, f. Tausson, Göteborg	2,500
Anders Andersson Holmdal, Göteborg	1,400
Anna Malena Jonsson, Göteborg	900
Mathilda Josefina Svensson, Göteborg	2,400
Johan Johansson, Lysekil	1,900
Johanna Sofia Andersson, f. Westergren, Gävle	800
<i>Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 243 häft. (Nr 287.)</i>	12

	Kronor
Johanna Sofia Andersdotter, (Andersson), Gävle	1,500
Marta Mathilda Billmark, Östersund	600
Karin Ivarsson, (Oviken), Östersund	400

dels att till Albertina Christina Bodin, f. Söderlund, Söderhamn, vilken jämväl innehaft rättighet av förenämnda art, må i ersättning för dess upphörande av sagda fond kvartalsvis i efterskott och i övrigt enligt nyss anförda grunder och villkor utbetalas en fjärdedel av 2,000 kronor, dock att den på sådant sätt utbetalade summan icke må uppgå till mer än sammanlagt 4,000 kronor;

dels att till aktiebolaget vin- & spritcentralen må av meromnämnda fond återbetalas vad sagda bolag kan visa sig ha intill den tid, då ovannämnda ersättningar ur fonden första gången utbetalas, förskottsvis utgivit i provisorisk ersättning i enlighet med bestämmelserna i nådiga brev till vissa länsstyrelser den 14 februari 1919 till ovan nämnda ersättningstagare ävensom till numera avlidna Carl Gustaf Carlsson, Göteborg, med iakttagande dock att, därest till viss rättighetsinnehavare i provisorisk ersättning utgivits belopp överstigande vad av riksdagen beslutats må till honom utgå, dylikt överskottsbelopp icke skall till bolaget återgäldas;

dels ock att, i den mån riksdagens beslut i förevarande ämne antingen innefattar ersättning till högre belopp än vederbörande rättighetsinnehavare förut mottagit såsom provisorisk ersättning eller ock ersättning åt annan än den, som bekommit dylik provisorisk ersättning, sådan höjning av eller ny ersättning må räknas från och med den 1 januari 1919 eller den senare dag, då rörelsen upphört, samt utbetalas samtidigt med utgivande av första kvartalets ersättning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen täcktes Hans Maj:st Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition av den lydelse, bilaga . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils Hellenius.